

Government of the Netherlands

Projekat:

Istraživačko novinarstvo
za jačanje vladavine prava i
ljudskih prava u Crnoj Gori

Crna Gora pred vratima Evropske unije: **Napredak i izazovi**

Projekat:

Istraživačko novinarstvo za jačanje
vladavine prava i ljudskih prava u Crnoj Gori

Crna Gora pred vratima Evropske unije: Napredak i izazovi

Autori/ke:

Maja Boričić, Marija Mirjačić, Predrag Nikolić,
Andrea Perišić, Đurđa Radulović

Urednica:

Milka Tadić Mijović

Dizajn:

Dragan Lučić

Investigative Reporting To Strengthen The Rule Of Law And Human Rights In Montenegro

This project is supported by the Kingdom of the Netherlands
The views expressed here do not necessarily reflect
the views of the Kingdom of the Netherlands.

Government of the Netherlands

Istraživačko novinarstvo za jačanje vladavine prava i ljudskih prava u Crnoj Gori

Ovaj projekat je podržan od strane Kraljevine Holandije
Ovdje izrečeni stavovi ne odražavaju nužno
stavove Kraljevine Holandije.

Centar za
istraživačko
novinarstvo
Crne Gore

Projekat:

Istraživačko novinarstvo
za jačanje vladavine prava i
ljudskih prava u Crnoj Gori

Crna Gora
pred vratima
Evropske unije:
Napredak i izazovi

SADRŽAJ

7 Uvod

8 CRNA GORA BEZ REZULTATA U ODUZIMANJU IMOVINE
STEČENE KRIMINALNOM DJELATNOŠĆU:
Trajne zapljene rijetke, lani oduzet samo auto

16 VELIKI BROJ ZASTARJELIH PRIJAVA U TUŽILAŠTVIMA,
SUDOVIMA NI NE VODE EVIDENCIJU KOLIKO JE TAKVIH POSTUPAKA:
Nekažnjeni zločini izbjegnuta pravda

21 CRNA GORA I SAJBER BEZBJEDNOST:
I dalje nezaštićeni

29 ZA MJESEC DANA IZ EU VLADI I EPCG BI MOGLI
DA STIGNU OGROMNI RAČUNI ZBOG PROIZVODNJE
ENERGIJE IZ TERMOELEKTRANE PLJEVLJA:
Taksa za izvoz „prljave energije” i do 190 miliona godišnje

39 NEMA PRECIZNE STATISTIKE O PRIJEVREMENIM
SLUČAJEVIMA SMRTI ZBOG ZAGAĐENJA VAZDUHA:
Osim grijanja, zagađuju vazduh i uljem, gumama, plastikom

SADRŽAJ

VIŠE SLUŽBENIKA UPRAVE POLICIJE SUSPENDOVANO NA OSNOVU NEPROVJERENIH TVRDNJI: Reforme ili selektivni pristup	46
FINANSIRANJE VJERSKIH ZAJEDNICA OD JAVNOG NOVCA: Zavjet ćutanja od vjerskih do državnih institucija	52
NA JEDNOM OD NAJVRIJEDNIJIH PROSTORA PODGORICE, BIVŠOJ KASARNI MORAČA, PLANIRAJU POSLOVNE I KOMERCIJALNE OBJEKTE: Prijeti li opet betonizacija	58
ELEKTRONSKI NADZOR PRITVORENIH LICA U CRNOJ GORI NE FUNKCIONIŠE: Lako je pobjeći pravdi kad sistem zakazuje	65
BEZBJEDNOSNE PROVJERE U ANB-U: Zapošljava li se više po volji moćnih	72
ZAPOSLENI U ANB PODNIJELI KRIVIČNU PRIJAVU SDT ZBOG SUMNJI U NEZAKONIT NADZOR: Pazi, snima se	79

UVOD

Ova publikacija nastala je u okviru jednogodišnjeg projekta Istraživačko novinarstvo za jačanje vladavine prava i ljudskih prava u Crnoj Gori, koji je realizovao Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) uz podršku Vlade Kraljevine Holandije. Publikacija objedinjuje tekstove nastale tokom realizacije projekta, koji se bave različitim aspektima reformi u Crnoj Gori.

Istraživanja sprovedena tokom proteklih 12 mjeseci pokazuju da proces pristupanja Evropskoj uniji predstavlja značajan podsticaj reformama i unapređenju institucionalnog i zakonodavnog okvira. Crna Gora je u posljednjim godinama ostvarila određeni napredak u usklađivanju zakonodavstva sa pravnom tekovinom Evropske unije. Istovremeno, nalazi ukazuju da, uprkos ostvarenim pomacima i napretku u procesu evropskih integracija, pred državom i dalje stoje brojni izazovi u izgradnji efikasnog sistema zasnovanog na vladavini prava, odgovornim institucijama i dosljednoj zaštiti ljudskih prava.

Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore zahvaljuje Vladi Kraljevine Holandije na podršci realizaciji ovog projekta.

Stavovi, nalazi i zaključci izneseni u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autora i ne odražavaju nužno stavove Vlade Kraljevine Holandije

VELIKI BROJ
ZASTARJELIH
PRIJAVA U
TUŽILAŠTVIMA,
SUDOVI NI NE VODE
EVIDENCIJU KOLIKO
JE TAKVIH
POSTUPAKA:

**Nekažnjeni zločini
izbjegnuta pravda**

Gotovo polovina svih zastara tužilaštava, u posljednje tri godine, bila je iz nadležnosti tužilaštva koje se bavi najtežim krivičnim djelima organizovanog kriminala i korupcije. Niko od tužilaca, ali ni od sudija, još nije odgovarao

Maja BORIČIĆ

Gotovo polovina svih zastarjelih prijava u tužilaštvima, u posljednje tri godine, bila je iz nadležnosti Specijalnog državnog tužilaštva (SDT), koje se bavi najtežim krivičnim djelima organizovanog kriminala i korupcije.

Osim toga, iz izvještaja Tužilačkog savjeta (TS) se vidi da je, samo u posljednje tri godine, odbačeno preko 3000 prijava protiv poznatih i nepoznatih izvršilaca krivičnih djela u svim tužilaštvima.

I dok tužilaštva imaju ovako neslavnu statistiku, prema informacijama Centra za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG), u sudovima se ni ne zna koliki je taj broj. Samo je sedam osnovnih sudova prošle godine Sudskom Savjetu (SS) dostavilo te podatke.

Međutim, oba savjeta su odbila da CIN-CG dostave pravosnažna rješenja o odbačajima zbog zastarjelosti, a takav zahtjev odbio je i SDT, sa obrazloženjem da su ovo podaci koje mogu dobiti samo učesnici u postupku.

Dalje uskraćivanje tih podataka ostavlja prostor za sumnju da se u pravosuđu prikriva nesavjesan i nestručan rad, kao i potencijalna korupcija koja može da bude razlog da se predmet “stavi u fioku” dok ne zastari i tako neko spasi krivične odgovornosti, ocjenjuju za CIN-CG iz Akcije za ljudska prava (HRA).

Pravna savjetnica HRA Amra Bajrović ističe da su posebno zabrinjavajući podaci oko SDT-a, te da ovakvi rezultati jasno ukazuju da ozbiljni i društveno opasni slučajevi nijesu procesuirani u zakonski predviđenim rokovima, što je dovelo do nemogućnosti krivičnog gonjenja i kažnjavanja počilaca.

“Drugim riječima, država nije ostvarila svoju funkciju i promoviše nekažnjivost”, ocijenila je Bajrović.

Prema podacima iz izvještaja TS, od 399 prijava koje su odbačene zbog zastarjelosti

krivičnog gonjenja u 2024, 2023. i 2022, njih 186 je iz SDT-a. Ogroman je broj iz godine u godinu i odbačenih prijava protiv nepoznatih izvršilaca, zbog zastarjelosti. Samo u posljednje tri godine, zbog zastarjelosti krivičnog gonjenja odbačeno je i 2635 krivičnih prijava protiv nepoznatih izvršilaca zbog zastarjelosti u svim tužilaštvima, što je preko 70 odsto svih prijava protiv nepoznatih izvršilaca.

Gotovo sve prijave protiv nepoznatih izvršilaca zastarjele prošle godine

Prošle godine su gotovo sve prijave protiv nepoznatih izvršilaca bile odbačene zbog zastare. Od 1.400 krivičnih prijava, čak 1.334 je odbačeno zbog zastarjelosti, piše u izvještaju TS za 2024.

Amra Bajrović ocjenjuje da postupanje tužilaštava u procesima protiv nepoznatih izvršilaca potvrđuje nastavak neefikasnosti rada tužilaštva.

Ona je podsjetila da je prošle godine na sekretarijat TS utvrdio da je u državnim tužilaštvima Crne Gore zastarjelo čak 2208 predmeta, od čega čak 1958 (oko 90 odsto) u Osnovnom državnom tužilaštvu u Podgorici.

“Međutim, do danas nijedan državni tužilac, odnosno rukovodilac državnog tužilaštva

Amra Bajrović,
foto: HRA

ili vršilac dužnosti rukovodioca nijesu snosili odgovornost zbog nastupanja zastare”, naglašava Bajrović.

Neophodno je ispitati ko je bio zadužen za postupanje u svim tim predmetima, ne samo Osnovnog, već i SDT-a, ističe Bajrović, kao i okolnosti koje su dovele do njihovog zastarijevanja.

Nepostupanje u ovakvim slučajevima ne može se posmatrati samo kao profesionalni nemar, odnosno teži disciplinski prekršaj, ocjenjuju iz HRA, već i kao potencijalno krivično djelo.

“Nezakonito je godinama ne postupati i u jednom, a kamoli u hiljadama predmeta”, ističe Bajrović i naglašava da razlozi za to mogu biti različiti, ali da se može raditi i o mitu i korupciji.

Prema propisima, zastarjelost predmeta ne predstavlja razlog za vođenje disciplinskog postupka protiv sudije, dok tužioci mogu disciplinski da odgovaraju zbog zastare u najmanje dva predmeta. Prema Zakonu o državnom tužilaštvu to predstavlja teži disciplinski prekršaj za koji je predviđena novčana kazna od 20 do 40 odsto zarade tužioca u trajanju od tri do šest mjeseci i zabrana napredovanja.

Međutim, još niko nije odgovarao zbog toga.

Nedavno je pokrenut disciplinski postupak protiv Saše Čadenovića zbog zastare u predmetu “Telekom”, ali ova prijava je očigledna predstava za javnost, ako znamo da je suspendovani tužilac trenutno u zatvoru zbog optužbi da je dio kriminalnog klana, a nije on jedini tužilac koji je postupao u ovom predmetu.

Prvostepeno je, u martu ove godine, bila utvrđena disciplinska odgovornost bivše tužiteljke Lidije Mitrović, tromjesečnim

umanjenjem plate od 20 odsto, zbog zastare predmeta protiv nekadašnjeg čelnika policije Slavka Stojanovića i tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova Raška Konjevića, po krivičnoj prijavi tada opozicionog Demokratskog fronta (DF), zbog razbijanja protesta iz 2015.godine. I tu simboličnu kaznu i odluku je ukinuo Vrhovni sud. Mitrović je, u međuvremenu, osuđena na sedam mjeseci zatvora za zloupotrebu službenog položaja, pa je razriješena sa funkcije tužiteljke.

Bivši tužilac, sada sudija Višeg suda Nikola Boričić se, u disciplinskom postupku, teretio da je nepostupanjem tokom 2019, 2020 i 2021. doveo do zastare u 13 krivičnih predmeta i zbog toga ga je prvostepeno TS kažnio simbolično – 20 odsto od plate, tri mjeseca. Vrhovni sud je ukinuo i tu odluku, sa obrazloženjem da nema dokaza da je postupanje tužioca uticalo na zastaru predmeta, pa je Boričić na kraju oslobođen odgovornosti.

Do decembra prošle godine, kada je Vrhovno državno tužilaštvo donijelo uputstvo za postupanje u predmetima protiv nepoznatih izvršilaca, ove zastare su samo konstatovane u službenoj zabilješci, pa je bilo nemoguće njihovo ispitivanje. VDT je uputstvom predvidjelo da se u slučaju zastarjelosti donosi rješenje o odbacivanju krivične prijave, kako bi se kroz podnošenje pritužbe mogla provjeriti takva odluka.

SDT tek od 2022. vodi evidenciju o zastarama, neće da kažu za koja djela

Iz izvještaja TS se vidi da je, od početka 2020. do kraja prošle godine, zbog zastarjelosti odbačena 1241 krivična prijava u svim tužilaštvima. U izvještajima piše da su sve prijave zastarjele ili prije podnošenja krivičnih prijava ili prije ustupanja predmeta

na nadležnost drugom tužilaštvu.

Iz SDT-a su CIN-CG, međutim, poslali drugačije podatke od onih koji se nalaze u izvještajima TS i tvrde da je 2022. bilo sedam, a 2023. godine 12 odbačaja krivičnih prijava zbog zastarjelosti. Navode da za 2020. i 2021. nije vođena evidencija. Nijesu odgovorili na pitanja CIN-CG na koja se krivična djela odnose zastarjele prijave, a odbili su i da slobodnim pristupom informacijama dostave pravosnažna rješenja o odbačaju krivičnih prijava za 2024. godinu.

Iz Višeg državnog tužilaštva u Podgorici za CIN-CG tvrde da je od 2020. Do septembra ove godine, odbačeno 45 prijava zbog zastarjelosti, od čega su samo tri prijave protiv poznatih izvršilaca, jedna za silovanje i dva zbog zloupotrebe službenog položaja u privrednom poslovanju, za koje tvrde da su zastarjele prije podnošenja prijave tužilaštvu. Od nepoznatih izvršilaca najviše je, tvrde prijava zastarjelo zbog droge, razbojništva, ali bile su i dvije zastare za ubistva. Više državno tužilaštvo u Bijelom Polju tvrdi da su od 2020. odbačene samo dvije prijave zbog zastarjelosti i to protiv nepoznatih izvršilaca.

Iz ODT Podgorica kažu da je od 2020. zastarjelo 1795 prijava, od čega je preko 1000 zbog krađa i razbojništva. Nakon toga, najviše je zastarjelo ugrožavanja javnog saobraćaja, izazivanje opšte opasnosti, nedozvoljenog držanja oružja, ugrožavanja sigurnosti...

Nakon podgoričkog tužilaštva, najviše zastarjelih prijava, prema podacima koje su tužilaštva dostavila, imalo je beransko Osnovno tužilaštvo, nešto preko 700, većina protiv nepoznatih izvršilaca i gotovo pola njih zbog krivičnog djela šumska krađa.

ODT Nikšić imao je preko 600 zastarjelih prijava, od čega je 13 protiv poznatih izvršilaca krivičnih djela. ODT Cetinje imao je

255 zastarjelih prijava, od čega je 10 protiv poznatih izvršilaca za ugrožavanje sigurnosti, prevare, zloupotrebu službenog položaja...

U Herceg Novom je, prema njihovim tvrdnjama, zastarjelo nešto preko 400 prijava, od čega je 18 protiv poznatih izvršilaca – najviše za zloupotrebu službenog položaja i nasilnička ponašanja. Ulcinj je imao 299 zastarjelih prijava, od čega je najviše krađa zastarjelo.

Iz ODT Bijelo Polje tvrde da je bilo 35 zastarjelih prijava, Kolašin šest, a iz ODT Rožaje kažu da su im zastarjele prijave protiv 20 lica, od čega je najviše bilo zbog zloupotrebe službenog položaja i nesavjesnog rada u službi.

Barsko tužilaštvo tvrdi da su zastarjele prijave protiv 21 lica, najviše za zelenaštvo, građenje objekta bez dozvole, prevare, falsifikovanja isprave...

Nema podataka koliko predmeta zastarijeva u sudovima, SS kaže da će biti

Iako podaci o zastari najjasnije govore o efikasnosti i i djelotvornosti rada sudova, crnogorsko sudstvo nema sveobuhvatnu statistiku zastare predmeta.

Iz SS za CIN-CG objašnjavaju da oni nemaju obavezu da prate zastaru postupaka, ali ističu da su ipak donijeli odluku o unaprijeđenju postojećeg pravosudnog informacionog sistema.

“Na kom se intenzivno radi, pa će podaci o zastarjelosti predmeta u svim sudovima i na svim nivoima biti još jedan podatak koji će se pratiti i biti iskazan u godišnjem izvještaju o radu sudova”, navode iz SS.

U Vrhovnom sudu za CIN-CG navode da je predsjednica tog suda Valentina Pavličić, na sastanku predsjednika svih sudova, u aprilu ove godine, pozvala predsjednike sudova da

preduzmu mjere kako bi se ubrzali postupci u kojima su oštećena lica novinari, čime bi se spriječilo nastupanje zastare.

“Iako je fokus bio na predmetima u kojima su oštećeni novinari, zaključeno je da su predsjednici svih sudova pozvani da sa posebnom pažnjom prate predmete u kojima može u skorijem periodu nastupiti zastara, a sve u cilju unapređenja efikasnosti rada”, navode iz Vrhovnog suda.

U izvještajima SS tek od prošle godine se nalazi dio podataka o zastarjelim postupcima, i to samo iz sedam osnovnih sudova. Prema tim podacima u tih sedam osnovnih sudova prošle godine je zastarjelo devet predmeta i 21 izvršenje krivične sankcije. U Osnovnom sudu u Podgorici pet krivičnih i 11 izvršenja kazne, u Beranama dva krivična i jedno izvršenje, u Nikšiću i Pljevljima po jedan krivični i dva izvršenja, u Bijelom Polju i Plavu po jedno izvršenje i u Ulcinju tri izvršenja krivične sankcije.

“Ovako fragmentarni podaci Sudskog savjeta o zastari, prikvirivaju stvarnu razmjeru problema, uključujući i moguću korupciju. Upravo zato je važno da se ova evidencija hitno uspostavi na nivou svih sudova i da postane redovan dio izvještavanja”, upo-

zoravaju iz HRA.

Jedan od najizraženijih razloga koji utiču na nastupanje zastare u sudskim postupcima, piše u izvještaju SS, jesu kadrovska ograničenja i opterećenost sudija velikim brojem predmeta. Kao značajan faktor nastupanja zastare navodi se i problem urednog uručivanja sudskih poziva okrivljenima ili osuđenim licima, ali i neprihvatanje da se okrivljenima sudi u odsustvu.

Dio krivice svaljuju i na tužilaštva, pa kažu da i kašnjenja u podnošenju optužnih akata, kao i krivičnih prijava, znatno doprinose problemu zastarijevanja predmeta.

Za zastaru izvršenja krivičnih sankcija, krive i policiju. “Neuspješno lociranje osuđenih lica nerijetko vodi ka isteku rokova predviđenih za izvršenje presuda, što rezultira zastarom izvršenja krivičnih sankcija”.

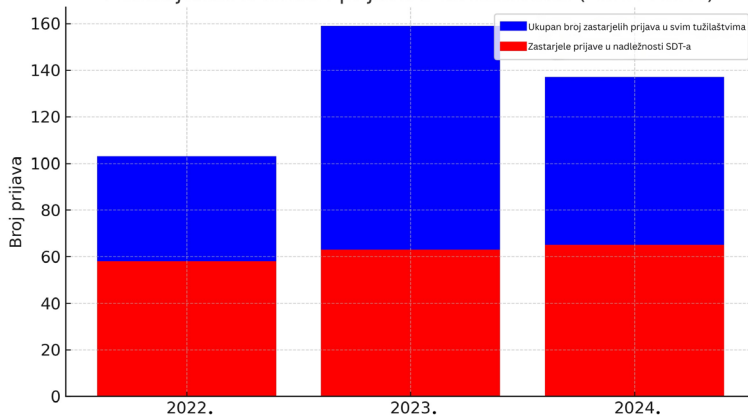
Priliv predmeta u sudovima povećan, efikasnost smanjena

Akcija za ljudska prava je još 2017. godine predlagala da se godišnji izvještaj Sudskog savjeta dopuni objavljivanjem podataka o zastarjelosti krivičnih predmeta i zastarjelosti izvršenja krivičnih sankcija. “Međutim,

Uputstvo o izradi izvještaja o radu sudova, u međuvremenu nije izmjenjeno, već se i danas primjenjuje ono iz 2014. godine, kojim se ne predviđa vođenje statistike o ovim podacima”, pojašnjavaju iz HRA.

Bilo bi važno, ističu, i da se uvede obaveza da se izvještava o razlozima zastarijevanja u svakom predmetu i da se, ako se uoči da u predmetu dugo ništa nije rađeno, taj predmet obavezno uputi na ispitivanje u državno tužilaštvo.

Zastarjelost krivičnih prijava u tužilaštvima (2022–2024.)

“Sudovi i Sudski savjet trebali bi osigurati da dostupnost ovakvih podataka postane standard u praksi, a istovremeno treba provesti sve neophodne korake kako bi se utvrdila odgovornost u slučajevima u kojima je nastupila zastara”, navode u HRA.

Neophodno je i što prije usvojiti izmjene i dopune Zakona o krivičnom postupku, a sudije moraju efikasnije koristiti mehanizme koji su im na raspolaganju, kako bi se smanjio veliki broj odlaganja ročišta, navode u HRA.

“Potrebne su i jasne procedure za prioritetizaciju složenih i važnih predmeta, što dodatno doprinosi da se zastara ne dogodi i da pravda bude ostvarena na vrijeme”.

Mora se raditi bolje i efikasnije, naglašavaju iz HRA, jer i posljednji CEPEJ izvještaj jasno pokazuje da Crnu Goru karakteriše povećan priliv predmeta uz istovremeno smanjenje efikasnosti.

“Sve to direktno utiče na porast broja zastarjelih postupaka i urušava povjerenje građana u pravosuđe. Bilo bi neophodno da Vrhovni sud Crne Gore naloži sprovođenje sveobuhvatne analize o razlozima zastarjevanja i obezbijedi da se ubuduće o tim razlo-

zima sačinjavaju izvještaji za svaki predmet”, zaključuju iz HRA.

Iz Vrhovnog suda za CIN-CG podsjećaju da je nedavno formiran Operativni tim za praćenje sprovođenja Jedinstvenog programa za rješavanje starih predmeta, te da će se njegovi efekti moći sagledati tokom sljedeće godine.

“Na osnovu dosadašnjih podataka već je vidljivo smanjenje broja predmeta starijih od tri godine za oko pet odsto”, navode iz Vrhovnog suda.

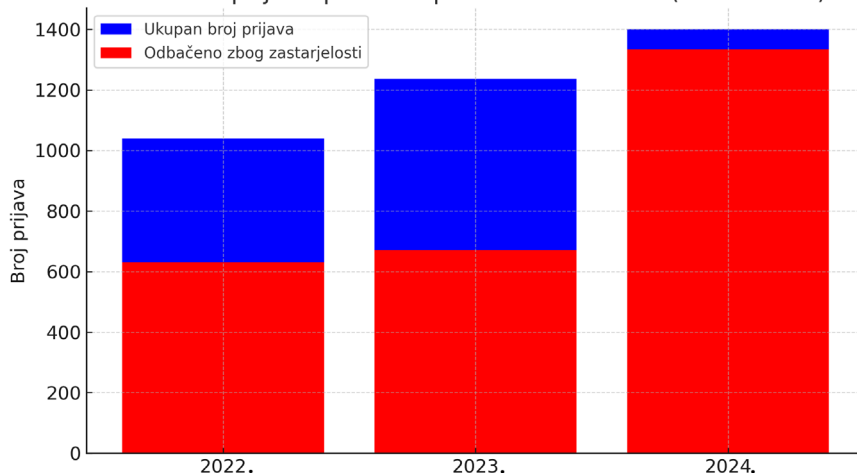
Pored zastarjelosti, ozbiljan problem crnogorskom sudstvu, predstavlja i nedonošenje prvostepene presude u zakonskom roku od tri godine, pa je tako više optuženih za ozbiljna krivična djela izašlo iz pritvora posljednjih godina, a zadnji takav slučaj je i puštanje sina Vesne Medenice, Miloša Medenice iz pritvora zbog optužbi da je šef kriminalne organizacije koja je, između ostalog, švercovala cigarete i uticala na sudske odluke.

Mnogi poznati slučajevi zastarjeli ili su blizu zastare

Iz HRA ističu da je problem posebno izražen kada bivši ili aktuelni funkcioneri na ovaj način izbjegnu pravdu, jer se time dodatno podriva povjerenje u nezavisnost pravosuđa.

“Rješenja za sprječavanje ovakvih situacija prvenstveno uključuju efikasniji rad sudova i tužilaštava: rješavanje kadrovskih problema, unapređenje prostornih kapaciteta, bolju organizaciju rada, te unaprjeđenje digitalnih sistema i sistema

Krivične prijave protiv nepoznatih izvršilaca (2022–2024)

Duplo veći broj zastarjelih prekršajnih postupaka prošle godine nego 2023.

I u prekršajnim sudovima, prema podacima iz izvještaja SS, svake godine raste broj zastarjelih postupaka, pa je taj broj bio gotovo duplo veći u 2024. nego u 2023. godini.

Tako je tokom 2023 zastarjelo 4193 prekršajna postupka, a u prošloj godini 6.028 u 2024. godini, što je 43,76 odsto više. U 2022. je bilo 3409 zastarjelih prekršajnih postupaka.

“Veliki broj zastarjelih predmeta prije svega pokazuje da sudovi za prekršaje i dalje rade pod pritiskom ogromnog priliva novih predmeta, hroničnog nedostatka kadra i ograničenih prostornih kapaciteta. Sudijama sada jesu povećane plate, ali je ostao čitav niz drugih problema – od preopterećenosti do neujednačene prakse i loše organizacije rada”, navode iz HRA.

za praćenje rokova”, naglašavaju u toj nevladinoj organizaciji.

Zastare u slučajevima “Telekom”, dijele optužnice sudiji Danilu Jegdiću, bivšem gradonačelniku Budve Marku Batu Careviću, presude nekadašnjim visokim funkcionerima Demokratske partije socijalista (DPS) Svetozaru Maroviću i Petru Ivanoviću samo su neki od slučajeva koji su već zastarjeli ili ih izvjesno čeka zastara.

Nedavno je zastarjela prijava u slučaju poznatom kao afera “Telekom”. MANS je 2019. podnio prijavu protiv Mila Đukanovića, njegove sestre Ane Đukanović i drugih lica, sumnjičeći ih za zloupotrebu službenog položaja, primanje mita i stvaranje kriminalne organizacije. Specijalno tužilaštvo odbacilo je krivičnu prijavu zbog zastare krivičnog gonjenja u julu ove godine. Mađar Telekom

je još 2011. priznala odgovornost pred sudom u Sjedinjenim Američkim Državama i platila oko 95 miliona američkih dolara Ministarstvu pravde i Komisiji za hartije od vrijednosti u toj zemlji, zbog koruptivnih radnji prilikom privatizacije Telekoma u Crnoj Gori i Makedoniji. U crnogorsko tužilaštvo ta dokumentacija je stigla prije deset godina, a godinama su tužioci govorili da čekaju prevod.

U slučaju bivšeg predsjednika opštine Budva Marka Bata Carevića i njegove firme Carinvest takođe je zastarjela optužba za uzurpaciju državnog zemljišta na Krimovici. Obrazloženje Osnovnog suda u Kotoru je da je djelo učinjeno od 2015. do kraja 2018. godine, a zapriječena kazna zatvora od tri mjeseca do tri godine, pa se krivično gonjenje ne može voditi kada protekne šest godina od izvršenja djela.

Bivšem sudiji Jegdiću smanjena je kazna za zloupotrebu službenog položaja, jer je dio optužnice zastario. Jegdić je jedini razriješeni sudija posljednjih godina i to nakon što je, posle višegodišnjeg suđenja protiv njega u kome je dio optužbe zastario, pravosnažno osuđen na šest mjeseci kućnog zatvora, zbog falsifikovanja zapisnika sa suđenja.

Ivanović je zbog zastarjelosti krivičnog gonjenja pravosnažno oslobođen optužbi da je u oktobru 2010. vozilom udario djevojčicu na pješačkom prelazu. Njemu se sada sudi zbog zloupotrebe službenog položaja za vrijeme dok je bio ministar poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Zastarjelost izvršenja kazni je poseban problem. Jedan od najpoznatijih slučajeva kojem prijeti zastara, je slučaj bivšeg gradonačelnika Budve i šefa države Svetozara Marovića, kome će u oktobru 2026. zastariti kazna od tri godine i devet mjeseci zatvora, na koju je osuđen kao šef kriminalne grupe.

On se 2016. nagodio sa tužilaštvom da ro-bija toliko zbog organizovanog kriminala, prevare, zloupotrebe službenog položaja u sklopu malverzacija sa državnim zemljištem i gradnjom u Budvi. Međutim, on je nakon nagodbe otišao u Srbiju, a njegovi advokati tvrde da se on tamo liječi. Crna Gora je slala više molbi za izručenje Srbiji, ali nije dobila nikakav odgovor. Marović je osuđen i na novčanu kaznu, koja je zamijenjena zatvorom zbog neplaćanja, ali je i ta kazna već zastarjela.

Prema Krivičnom zakoniku, krivično gonjenje i izvršenje kazne ne zastarijevaju za krivična djela vezana za ratne zločine, mučenje, stvaranje kriminalne organizacije i kriminalno udruživanje, primanje i davanje mita, protivzakoniti uticaj, utaja poreza i doprinosa, krijumčarenje, pranja novca, i druga krivična djela vezana za nezakonito bavljenje privrednom djelatnošću...

CRNA GORA
BEZ REZULTATA
U ODUZIMANJU
IMOVINE STEČENE
KRIMINALNOM
DJELATNOŠĆU:

**Trajne
zapljene rijetke,
lani oduzet
samo auto**

Kao uspjeh se prikazuje privremeno konfiskovana imovina i novac, koja se nakon završenih sudskih postupaka najčešće vraćala vlasnicima uz plaćanje ogromne odštete od strane države

Maja BORIČIĆ

Dok se čeka novo zakonsko rješenje za efikasnije oduzimanje imovine stečene kriminalom, Crna Gora ove godine trajno nije oduzela ništa, a prošle godine, konfiskovano je samo jedno vozilo.

Jedini primjer gdje je posljednjih godina trajno oduzeta značajnija imovina, je postupak koji je pokrenut prije gotovo dvije decenije, a završen 2023. godine sporazumnim priznanjem krivice.

To se može zaključiti iz izvještaja Tužilačkog savjeta (TS) i uvida u dokumente, koje je analizirao Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG).

Evropska komisija (EK), i u posljednjem izvještaju, upozorava da su slabi rezultati u oduzimanju imovine stečene kriminalom, te da Crna Gora treba da osigura efikasno oduzimanje i konfiskaciju te imovine, kroz sistematsko praćenje tokova novca, sprovođenje posebnih istražnih mjera i dosljednu primjenu proširene konfiskacije.

Dodaje se i da Specijalno državno tužilaštvo (SDT), Specijalno policijsko odjeljenje (SPO) i Specijalizovano odjeljenje Višeg suda, nemaju dovoljno ljudskih resursa, niti adekvatnu infrastrukturu. Navodi se da SPO nema specijalizovanu početnu i kontinuiranu obuku u oblasti finansijskih istraga, a u kurikulumu Policijske akademije ne postoje redovni kursevi na ovu temu.

“Uprkos povećanju broja otvorenih finansijskih istraga, broj konfiskacija je ostao nizak. Crna Gora mora riješiti problemne-potpunog zemljišnog katastra, koji otežava finansijske istrage i konfiskaciju imovine, i osigurati da se koriste svi dostupni alati za konfiskaciju”, piše u izvještaju EK za 2025. godinu.

U izvještajima TS, posljednjih godina,

nabraja se veliki broj privremeno oduzete imovine i novca, koja se, iz iskustva završenih postupaka najčešće vraćala vlasnicima, a država plaćala ogromne odštete.

Direktor istraživačkog centra MANS-a Dejan Milovac za CIN-CG ističe da naše institucije i dalje ponavljaju isti obrazac-privremeno oduzetu imovinu predstavljaju kao konačan uspjeh, iako je već sada jasno da će se veliki dio te imovine na kraju vratiti vlasnicima.

“Nažalost, svjedoci smo da dosadašnje finansijske istrage nisu značajnije onemogućile organizovani kriminal da nastavi skoro pa nesmetano da sprovodi svoje aktivnosti”, ocjenjuje Milovac.

Do toga dolazi, pojašnjava on, zato što se postupci pokreću na osnovu nedovoljno kvalitetnih istraga, slabih dokaza i bez dosljednog sprovođenja finansijskih istraga, koje bi morale da budu temelj svakog ozbiljnog predmeta.

“Kada privremeno oduzimanje padne na sudu, niko u institucijama ne snosi odgovornost, a građani plaćaju odštetu. Zato danas imamo situaciju u kojoj privremeno oduzimanje služi više za medijski utisak, nego za stvarnu borbu protiv kriminala”, naglašava Milovac.

Ni SDT, ali ni Uprava za državnu imovinu, nijesu odgovorili na pitanja CIN-CG koliko je privremeno oduzete imovine vraćeno vlasnicima nakon donošenja pravosnažnih oslobađajućih presuda ili odbacivanja optužnice u posljednjih deset godina.

Iz Vrhovnog državnog tužilaštva (VDT) za CIN-CG kažu da ni oni ne mogu dati detaljnu statistiku oko imovine koja je vraćena vlasnicima, ali da je Vrhovni državni tužilac Milorad Marković, u martu ove godine, donio

obavezujuće uputstvo tužiocima o postupanju u finansijskim istragama, koje će obuhvatati i analizu svih predmeta koji su trenutno u radu.

Najpoznatiji slučajevi vraćanja privremeno oduzete imovine su bili predmeti vođeni protiv Safeta Kalića i Duška Šarića, kojima je još 2011. privremeno oduzeta imovina, tada procijenjena na 40. miliona eura, koja im je vraćena, nakon oslobađajućih presuda za pranje novca. Kalić i Šarić i dalje vode više procesa, kojima traže milionske odštete za izgublenu dobit i navodno propadanje njihove imovine, dok je bila u rukama države. Niko u pravosuđu, ali ni Upravi za imovinu, zbog toga nije odgovarao.

U šest godina oduzet Mercedes, imovina dvije firme, marihuana i 805 eura

Iz Vrhovnog državnog tužilaštva (VDT) je CIN-CG potvrđeno da ni tokom 2025. nema trajno oduzete imovine.

Prema izvještaju Tužilačkog savjeta (TS) iz prošle godine, u 2024. trajno je zbog kriminalne djelatnosti oduzeto vozilo „Mercedes Benz“, tip S600.

U 2022. je trajno oduzeto 805 eura, a u 2021. ništa, a u 2020. godini 61 pakovanje marihuane.

U predmetu iz 2023. godine trajno je oduzeto više nekretnina pravnim licima koja su osuđena zbog pranja novca. U izvještaju TS se ističe se i da je ta imovina znatno više vrijedi od procijenjenih sedam miliona, jer je procjena pravljenjena 2007.

Radi se o postupku u kome je, Viši sud u decembru 2023, prihvatio sporazum SDT i dvije firme “ PM Holding” i “ Paradase Properties”, da za pranje novca budu kažnjene gašenjem i oduzimanjem imovine ta dva

Loš kvalitet finansijskih istraga

U Izvještaju o praćenju sudskih postupaka na Zapadnom Balkanu, koji uključuje praćenje sudskih postupaka od 2021. do 2024, se zaključuje da nemogućnost pronalaženja imovine koja bi bila zaplijenjena ili zamrznuta u svrhu direktnog ili proširenog oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalom ukazuje na to da metode finansijske istrage koje se trenutno koriste nisu efikasne.

“Obzirom na visoku stopu finansijskih istraga s jedne strane i nizak broj predmeta sa zaplijenjenom imovinom sa druge strane, postoji zabrinutost u vezi sa kapacitetima tužilaca da efikasno pokrenu i sprovedu finansijske istrage, sa konačnim ciljem primjene proširene konfiskacije”, navodi se u Izvještaju.

Projektni tim je zaključio da je razlog za nisku stopu oduzimanja imovine loš kvalitet finansijskih istraga i veoma ograničen broj kvalifikovanih finansijskih istražitelja, “dok su navodni počinioci izgleda veoma vješti u prikrivanju svoje nezakonite dobiti”.

“Tokom konsultacija, tužioci su takođe priznali da je obuka koju su pohađali o finansijskim istragama i oduzimanju imovine imala ograničenu upotrebu u otkrivanju dobro prikrivene nelegalne imovine kriminalaca”, dodaje se u izvještaju.

Preporučuju da Tužilački savjet razmotri stvaranje povoljnijih i atraktivnijih uslova za rad finansijskih istražitelja, te da se prilikom ocjenjivanja rada tužilaca uzimaju u obzir i rezultati u sprovođenju finansijskih istraga.

pravna lica. Kako je vlasnik firmi preminuo, tužilaštvo i sud su zaključili da predstavnici preduzeća nijesu znali da je on kupovao nekretnine od nelegalno stečenog novca od

prodaje narkotika, pa oni nijesu ni odgovarali. Oduzete su nepokretnosti u Perastu, Morinju, ali i okolini Bara, Podgorice, Danilovgrada, Herceg Novog i Nikšića.

U izvještaju Uprave za imovinu za 2023. godinu piše da se radi o kući površine 172m², jedan nestambeni prostor, dva dvorišta i garaži u Perastu. U Morinju kuća od 122 m², dvorište i pašnjak. Kod Herceg Novog nekoliko šuma, livada, pašnjaka, dvorišta i voćnjak. U Ćurilcu kod Danilovgrada kuću, dva pomoćna objekta, dvorišta, njive, livade i šume, a u drugom selu kod Danilovgrada kuća od 113 m², pomoćni objekat od 46 m², dvorište, livade, ali i nekategorisani put. U selima kod Nikšića kuće od ukupno 432 m², dvorišta i njive, livade, pašnjake, šume, ali i neplodna zemljišta, a kod Grbavaca neplodno zemljište, šume, njive, voćnjak i vinograd. U okolini Bara oduzete su kuće od 152 m², pomoćne objekte od 77 m², dvorišta, pašnjake, livade, šume, voćnjak, ali i objekte u izgradnji, ruševine i kamenjare.

U izvještaju Uprave za državnu imovinu, za prošlu godinu, piše da je u ovom procesu oduzeta i jedna kuća od 74 m² u Sutorini kod Herceg Novog.

Iz Uprave za imovinu za CIN-CG nijesu odgovorili šta rade sa privremeno i trajno oduzetom imovinom, koliko je trajno oduzete imovine u posljednje tri godine, ali ni koliko su privremeno oduzete imovine morali da vrate posljednju deceniju.

Ponovni pokušaj oduzimanja imovine bez presude

Prema sadašnjim propisima, imovina u Crnoj Gori se ne može oduzeti bez pravosnažne osuđujuće presude protiv njenog vlasnika.

Zvaničnici u Crnoj Gori već godinama

obećavaju da će urediti oblast oduzimanja imovine, tako da ona bude efikasna, ali dalje od inicijativa još nijesmo stigli.

Posljednja je najava Ministarstva pravde da će predložiti izmjenu Zakona o oduzimanju imovine stečene kriminalnom djelatnošću, kako bi se ona mogla oduzimati nezavisno od pravosnažne krivične presude, ali i razmatranje italijanskog modela prilagođenog crnogorskim uslovima i jačanje poreskog sistema i kontrole imovine.

Iz Ministarstva pravde za CIN-CG navode da će narednih dana biti formirana radna grupa, koja će se baviti novim rješenjima za oduzimanje imovine. Dodaju da će i potencijalno uvođenje italijanskog modela biti razmotreno.

“Ono što mi konstantno radimo jeste unapređenje zakonskog okvira kako bi postupak oduzimanja bio usklađen sa međunarodnim standardima, ali i kako bi se sve prepreke u praksi na koje ukazuju sudovi i tužilaštva mogle riješiti”, ističu iz MP.

Navode i da su izmjene Krivičnog zakonika u toku, te da će tek po dobijanju komentara Evropske komisije, predložiti i mogućnost uvođenja krivičnog djela nezakonitog sticanja bogatstva. Još je kažu rano govoriti o očekivanim efektima novog krivičnog djela

Uprava čuvala i ribu, namještaj, sokove

U izvještajima Uprave za državnu imovinu piše da je ona, između ostalog, čuvala i jezer-sku ribu, sokove, pivo, grickalice, namještaj, farmerice, patike...

Uprava za imovinu, ocjenjuje Milovac, nema kapacitete za upravljanje oduzetom imovinom na nivou koji je potreban, u prvo redu nema dovoljno stručnog kadra, ni od-govarajuće procedure, ali ni jasna zakonska ovlašćenja.

“Efikasno upravljanje oduzetom imovi-nom je specijalizovana djelatnost i zahtijeva potpuno posvećenu, profesionalnu i tehnički opremljenu instituciju. Dok god se oduzeta imovina tretira usputno, kao sporedni posao jedne službe, teško je očekivati bilo kakve ozbiljne rezultate”, zaključuje Milovac.

CIN-CG je ranije pisao kako se u zemljama EU, ali i susjedne Albanije postupa sa trajno oduzetom imovinom kriminalaca, pa se ona koristi za vrtiće, škole, oporavak i rad žrtava krivičnih djela...

u praksi.

Milovac podsjeća da smo i u prošlosti imali pakete reformi koji su ostali samo na nivou inicijativa, jer se stalo pred otporima onih koje bi efikasno oduzimanje imovine najviše pogodilo.

“Crna Gora se i dalje suočava sa organizo-vanim kriminalnim grupama čiji materijalni i logistički kapaciteti višestruko nadmašuju resurse koje država izdvaja za sektor bez-bjednosti. U takvim uslovima, modeli koji zavise isključivo od pravosnažne presude jednostavno nijesu dovoljni”, kaže Milovac.

Zato misli da posebni postupci oduzima-

nja koji ne zavise od presude nemaju realnu alternativu za Crnu Goru.

“Ne govorimo o bukvalnom kopiranju ita-lijanskog modela, već o prilagođenoj verziji koja je u skladu sa našim ustavnim poretkom i praksom Evropskog suda za ljudska prava. Ali, bez takvog rješenja, teško ćemo napraviti iskorak”, dodaje Milovac.

Vraćanje na čisti, izvorni “italijanski model” danas je teško izvodljivo, ocjenjuje Milovac, ne zato što ne bi bio efikasan, već zato što nijesmo izgradili institucionalni okvir koji bi ga iznio. “Italija ima specijalizovane sudove, jake finansijske istražitelje i profe-sionalnu agenciju za upravljanje oduzetom imovinom. Kod nas ti kapaciteti ne postoje u dovoljnoj mjeri”, naveo je direktor istra-živačkog centra MANS-a.

Neophodno je formirati specijalizovane jedinice koje se bave isključivo identifi-kacijom, praćenjem i oduzimanjem imovine, uz depolitizovano, profesionalno i tehnički osposobljeno tužilaštvo koje će znati da iznese takve predmete, dodaje on.

“Konačno, Crnoj Gori je potrebna snažna i nezavisna institucija za upravljanje oduzetom imovinom – jer bez adekvatnog upravljanja imovina propada, a efekat oduzimanja se gubi”, upozorava Milovac.

Iz MP kažu da će na radnoj grupi biti raz-matrana i potreba jačanja kapaciteta Uprave za državnu imovinu ili formiranje novih institucija.

Đurđa RADULOVIĆ

Iz Ministarstvo javne uprave (MJU) kažu da bi za jačanje sajber bezbjednost i digitalnih servisa u zemlji trebalo obezbijediti više sredstava u budžetu za 2026, kao i stabilno funkcionisanje ključnih institucija u ovoj oblasti.

„U predloženom budžetu za 2026. nedostaju finansijska sredstva neophodna za razvoj informacione infrastructure. Sve to može uticati da dođemo u situaciju da ne možemo ispuniti određene obaveze iz Reformske agende (2024-2027) Evropske unije (EU)“ kaže generalni direktor Direktorata za infrastrukturu, informacionu bezbjednost, digitalizaciju i e-servise u MJU Dušan Polović za Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG).

Mogli bi faliti 2,5 miliona za iduću godinu, od kojih se dva miliona za ulaganja u sajber bezbjednost i infrastrukturu, a oko pola miliona za Program digitalne transformacije iz Reformske agende, dodaje Polović.

Ministarstvo finansija iz godine u godinu predlažu sličan iznos sredstva za sajber bezbjednost, a potrebe rastu. Iz Ministarstva finansija nijesu odgovorili na pitanja CIN-CG u vezi sa budžetom za MJU za 2026. godinu.

Prema Zakonu o informacionoj bezbjednosti, koji je usvojen u decembru 2024, Agencija za sajber bezbjednost trebalo je da bude osnovana najkasnije krajem marta ove godine. To se, međutim, još nije dogodilo.

MJU je dva puta slalo Vladi predloge za imenovanje direktora i članova upravnog odbora Agencije. Prvi predlog poslat je u februaru, poštujući zakonske rokove, a potom u junu. Za direktora Agencije je ministarstvo kojim rukovodi Maraš Dukaj predložilo Samira Orahvca, člana Vladinog tima za odgovor na računarsko bezbjednosne incidente u sajber prostoru Crne Gore (CIRT-a) „Još uvijek od

Vlade nijesmo dobili povratnu informaciju o ovom predlogu“, kazao Polović.

Iz Generalnog sekretarijata Vlade Crne Gore nijesu odgovorili na pitanja CIN-CG zbog čega se sa Agencijom kasni.

Bez zaštite brojne ključne institucije: Aerodromi, Luka Bar...

„Hitno formiranje Agencije je prioritet, i zbog bezbjednosti države i građana, i zbog kredibiliteta Crne Gore u procesu evropskih integracija. Planirani budžet za Agenciju još je neiskorišten, a u slučaju ozbiljnog sajber napada svaki državni organ prepušten je sam sebi bez centralne podrške. To je nedopustivo, i direktno ugrožava ključne sisteme“, kaže za CIN-CG ekspert za oblast sajber bezbjednosti, Branko Džakula.

Nakon usvajanja Zakona, CIRT koji je pokriva sajber bezbjednost u svim institucijama Crne Gore od 2012, izgubio je nadležnost za pitanja sajber bezbjednosti nezavisnih i privatnih subjekata u Crnoj Gori. Prema ovom Zakonu u nadležnost Agencije spadaju svi nezaivisni i privatni subjekti, dok je Vladi na infrastruktura ostala pod ingerencijom CIRT-a.

„Ukoliko neko napadne recimo Aerodrome Crne Gore, Luku Bar ili neku drugi važan infrastrukturni sistem, nama su ruke vezane. CIRT nema više ovlašćenja da postupa u tim slučajevima, tako da je Agencija za sajber bezbjednost tu ključna, a ona još ne funkcionise“, ističe Polović.

„Zastoj u uspostavljanju i operativnom funkcionisanju Agencije za sajber bezbjednost proizvodi ozbiljne strateške, institucionalne i bezbjednosne implikacije, budući da Agencija preuzima nadležnosti stručnog nadzora, proaktivnog skeniranja, upravljanja inciden-

tima i međuinstitucionalne koordinacije”, kazala je za CIN-CG Andreja Mihailović iz organizacije Women4Cyber.

Bez centralnog, kompetentnog i operativno opremljenog tijela nadležnog za koordinaciju nacionalne sajber politike, država ostaje bez ključnog mehanizma koji omogućava nadzor nad operatorima kritične infrastrukture, harmonizaciju standarda, izgradnju nacionalnih kapaciteta, razmjenu informacija o prijetnjama i integrisani odgovor na incidente, objašnjava za CIN-CG Mihailović.

„Važno je osigurati da operativni početak rada Agencije bude zasnovan na stabilnoj institucionalnoj arhitekturi, adekvatnim ljudskim resursima i optimalnim tehničkim kapacitetima, kako bi Agencija u potpunosti mogla ostvariti stratešku ulogu u jačanju nacionalne digitalne otpornosti”, objašnjava Mihailović.

I dalje bez redundantnih sistema

Još jedna obaveza iz novog Zakona o informacionoj bezbjednosti je da crnogorski CIRT mora posjedovati takozvane redundantne sisteme i rezervne radne prostorije kako bi se obezbijedio kontinuitet rada. Crnogorski CIRT ovu naprednu tehnologiju još uvijek nema.

„Za sada imamo backup sisteme zaštite, a do kraja godine ćemo imati opremljen redundantni prostor za CIRT državne uprave”, kaže Polović.

Backup i redundantni sistemi imaju različite uloge u sajber bezbjednosti. Backup je kopija podataka koji se tako čuvaju ako dođe do gubitka ili oštećenja, dok redundantni sistemi podrazumijevaju duplu ili paralelnu infrastrukturu koja omogućava da sistem nastavi da radi bez prekida ako jedan dio otkáže. Ukratko redundancija obezbjeđuje

neprekidan rad sistema.

„Redundantni sistemi predstavljaju ključni element arhitekture visoke otpornosti i podrazumijevaju uspostavljanje paralelnih, geografski i tehnički raznovrsnih infrastrukturnih kapaciteta koji mogu autonomno preuzeti funkciju primarnih sistema u slučaju degradacije, prekida, kompromitacije ili potpunog pada”, objašnjava Mihailović.

Za CIRT je redundancija od strateške važnosti jer obezbjeđuje funkcionisanje u u slučaju sajber smetnji, kao što su kaskadni incidenti, sofisticirani napadi, kompromitacija državnih servisa ili u slučaju fizičkih katastrofa i infrastrukturnih kvarova. Time se značajno povećava otpornost nacionalne digitalne infrastrukture, objašnjava Mihailović. „U kontekstu Crne Gore, ovo znači da se rad CIRT-a ne prekida čak ni u ekstremnim okolnostima, što je suštinski uslov za stabilno funkcionisanje e-servisa i kritične infrastrukture”, kaže Mihailović.

Praksa u EU i NATO nalaže da nacionalni CIRT mora imati jasno definisan plan oporavka u slučaju katastrofe (DRP) i plan kontinuiteta poslovanja (BCP) i minimalno jedan geografski odvojen sekundarni ope-

Andreja Mihailović, foto UCG

rativni centar. Time se značajno redukuju rizici sistemskih zastoja, povećava otpornost nacionalne digitalne infrastrukture, stabilizuje proces odgovora na incidente ri jača međunarodno povjerenje u Crnu Goru, kao pouzdanu bezbjednosnu tačku u regionalnim i euroatlantskim mrežama. „U praksi to obuhvata primjenu različitih mehanizama i jačanje infrastrukture”, objašnjava Mihailović.

„Neophodno je uspostaviti savremene mehanizme za praćenje i detekciju prijetnji, kao i brz odgovor na incidente, uključujući napredne sisteme za monitoring mreža, rane alarme i jasne planove oporavka nakon napada. Sajber bezbjednost, kao proces koji zahtijeva stalno testiranje odbrane, redovne testove, simulacije napada i obuke, može biti održiva samo uz kombinaciju čvrste institucionalne strukture, stručnih kadrova, moderne tehnologije i razvijene svijesti na svim nivoima”, kaže Džakula. Ovaj ekspert ističe da se spremnost ne smije graditi u krizi, već mnogo prije nje.

Bez ispunjavanja obaveza nema ni novca EU

U Izvještaju Evropske komisije za 2025 navodi se da Crna Gora treba da „usklađi nacionalno zakonodavstvo sa Direktivom o mrežnoj i informacionoj bezbjednosti (NIS2) i implementira ga, uključujući i osnivanje Nacionalne agencije za sajber bezbjednost”, te da treba da nastavi da sprovodi pravni okvir EU u oblasti elektronskih komunikacija i audiovizuelnih medijskih usluga, uključujući i zaštitu nezavisnosti regulatornih tijela. Preporučuje se angažovanje dodatnog osoblja na ovom polju „čime bi se dodatno ojačali administrativni kapaciteti u oblastima

elektronskih komunikacija, usluga informacionog društva i audiovizuelnih medijskih usluga”, navodi se.

„Crna Gora će krajem 2025. dobiti 1,3 miliona eura od EU zato što je ispunila obaveze iz Plana digitalne transformacije za ovu godinu. Međutim, 2026. bi moglo doći do poteškoća, jer da bismo povukli sredstva predviđena za narednu godinu, u budžetu koji je predložilo MF nedostaje oko pola miliona eura za sprovođenje II faze plana digitalne transformacije za 2026 godinu,“ objašnjava Polović. Ističe da nije jasna logika MF da ne izdvoji pola miliona za ove potrebe, nakon čega bi mogla da dodbije višestruko veći iznos od EU, odnosno oko dva miliona zbog ispunjavanja Plana digitalne transformacije.

„Iako će Vlada povući 1,3 miliona za digitalnu transformaciju ove godine, mogla su se dobiti i mnogo veća sredstva od EU u 2025. Međutim, zbog sporosti oko uspostavljanja Agencije za sajber bezbjednost i jačanja kapaciteta CIRT-a, Crna Gora je propustila da povuče dodatnih 3,4 miliona eura od EU”, objašnjava Polović.

Uprkos preporukama EU da se poveća broj zaposlenih, CIRT bi sledeće godine mogao doći u opasnost da ostane bez dijela kadra. Ovoj organizaciji fali za isplatu plata za oko polovine zaposlenih koji se trenutno finansiraju iz sredstava EU, objašnjava Polović. „Od 13 zaposlenih pet je stalno zaposleno, a ostalima ugovori po projektima brzo ističu. Za sve to je potrebna podrška. Umjetso da ojača u narednom periodu, CIRT bio mogao biti oslabljen“, kaže Polović.

MJU je Vladi predočilo da im je neophodna podrška za plate u CIRT-u. Iako budžet za 2026. previđa zaposlenje osmoro novih ljudi, na nivou cijelog MJU, pitanje je koliko je njih planirano za CIRT. Međutim, i kada bi bila

obezbijedena sredstva za nove kadrove, to ne bi riješilo problem. „Vlada nije donijela generalni kadrovski plan za 2025, što je onemogućilo raspisivanje konkursa, iako smo imali sredstva ove godine da zaposlimo još nekog u CIRT-u”, dodaje Polović.

Više podzakonskih akata trebalo je da bude doneseno u roku od šest mjeseci od stupanja na snagu Zakona o informacionoj bezbjednosti, ali ni do toga nije došlo. Polović najavljuje do kraja godine donošenje jednog podzakonskog akta – Nacionalnog plana za odgovor za incidente, kao i donošenje Liste kritične infrastrukture.

Polović ističe da će donošenje ova dva dokumenta omogućiti dalje ispunjavanje indikatora iz Plana rasta i samim time omogućiti povlačenje finansijskih sredstava iz ovoga mehanizma u iznosu od 1.158 miliona eura

Sva ministarstva su imala obavezu da MJU dostave sektorske liste kako bi se napravio registar ključnih subjekata sajber bezbjednosti. Rok da se sastavi registar istekao je u avgustu, ali on još nije sačinjen. „Većina ministarstava je dostavila sektorske liste, MJU, sad treba da pregledamo sve te liste,

da ih šaljemo Vladi na odobrenje, pa onda da sastavimo registar, tako da sve to ide sporije od predviđenog“, kaže Polović.

Crna Gora kreće ka jedinstvenom, evropski kompatibilnom sistemu sajber otpornosti, pri čemu su određena kašnjenja razumljiva zbog transformacije institucija, kaže za CIN-CG Andreja Mihailović. „Zakon uvodi kompleksne obaveze – od identifikacije ključnih subjekata i upravljanja incidentima, do registara, nadzora i sertifikacije – pa privremena odstupanja uglavnom odražavaju potrebu za dosljednom primjenom propisa, koordinacijom i usklađivanjem sa EU praksama i NIS2 direktivom”, smatra Mihailović.

Još se ne zna ko stoji iza napada 2022

Krajem oktobra, a potom početkom novembra sajt Vlade Crne Gore i svih ministarstava bili su meta hakerskih, odnosno DDoS napada, i dani su nakon napada neki od tservisa su bili nedostupni. Međutim, iz Ministarstva javne uprave (MJU) su kazali za CIN-CG da su svi servisi i sajtovi bili dostupni brzo istog dana. Novinari CIN-CG uvjerali su se da i dva dana nakon pada servisa sajtovi ministarstava i Vlade nijesu bili u potpunosti funkcionalni.

Prema riječima eksperta Branka Džakule, nedavni napad na sve važne onlajn servise Vlade, govori da državna internet infrastruktura nema dovoljan nivo otpornosti. „U idealnom slučaju, čak i da dođe do jakog DDoS napada, što znači hiljade ili milione lažnih zahtjeva ka sajtu u sekundi, sistemi odbrane trebalo bi da apsorbiraju udar ili preusmjere saobraćaj. Privremeni pad može da se desi svakome, ali ako su sajtovi nedostupni dva dana nakon napada, to znači da ili napad i dalje traje bez uspješnog odgovora ili opo-

Branko Džakula, foto: privatna arhiva

Trebalo bi ulagati u ljude

Crna Gora se suočava s ozbiljnim nedostatkom kvalifikovanih stručnjaka za sajber bezbjednost, upozorava Džakula, ističući da je riječ o globalnom problemu, a kod nas izraženijem zbog male IT baze i odliva kadrova. „U državnoj upravi, bankama i telekomunikacijama često jedna osoba pokriva više uloga. CIRT tim ima daleko manje ljudi nego što bi standardi preporučili, a u manjim firmama bezbjednost gotovo i ne postoji“, kaže Džakula.

On upozorava da javni sektor teško može zadržati mlade stručnjake zbog malih plata i nedostatka profesionalnih izazova. „Ako ne osmislimo stimulativne modele- veće plate, obuke, saradnju s međunarodnim partnerima, rizikujemo da nova Agencija za sajber bezbjednost bude kadrovski slaba već na početku“, navodi on. Ipak, dodaje, ima i pomaka: uveden je master program Informaciona bezbjednost na Univerzitetu Crne Gore, a pojavljuju se i privatne inicijative poput UN1QUELY Cybersecurity akademije, Logate instituta i regionalnog centra WB3C, koji grade novu generaciju stručnjaka.

„U Crnoj Gori se na raznim univerzitetskim studijskim programima školuju kadrovi za ove poslove. Prevažodni zadatak je da Ministarstvo finansija prepozna prioritet u privlačenju ovakvih kadrova i kroz Zakon o zaradama u javnom sektoru obezbijedi adekvatna primanja za ove deficitarne pozicije, što je inicijativa MJU“, kazali su za CIN-CG iz MJU.

„Ključno je da država podrži programe stipendija i partnerstvo sa privatnim sektorom“, naglašava Džakula. Kao potencijalno rješenje navodi i ideju „cyber rezervista“ – civilnih eksperata koji bi u kriznim situacijama pomagali odbrani nacionalnih mreža, po uzoru na Estoniju. Iako kadrovsko stanje ocjenjuje kao kritično, Džakula vjeruje da nije beznadežno. „Ako budemo ulagali u obrazovanje, obuke i međunarodnu saradnju, možemo u nekoliko godina stvoriti dovoljno domaćih stručnjaka. Ulaganje u ljude jednako je važno kao ulaganje u opremu.“

ravak nije urađen dovoljno brzo”, objašnjava Džakula za CIN-CG.

Jedno od objašnjenja je da je možda nakon samog napada, određeni broj servisa bio isključen preventivno, dok se ne uvjere da je sve sigurnom, kaže Džakula. „Dešavalo se i ranije kod nas da se posle radnog vremena isključe sistemi, dok se prijetnja analizira. Ovo ukazuje na reaktivan pristup: umjesto da infrastruktura ostane dostupna uz otpornost, mi je gasimo ‘da šteta ne eskalira’. To je razumljivo kada nemate jake zaštitne mehanizme, ali nije dobro rješenje dugoročno”, poručuje ovaj ekspert.

Ni tri godine nakon velikog sajber napada na infrastrukturu Vlade Crne Gore nema zvaničnog odgovora ko stoji iza ovog napada. U avgustu 2022. godine, ransomware napad zlonamjernog softvera, pogodio je servere Vlade Crne Gore. Tokom napada, hakeri su zaključali i šifrovali podatke i ključne fajlove državnih sistema, a potom zahtijevali novčanu otkupninu za njihovo otključavanje i dešifrovanje. Mjesecima nakon napada servisi Vlade bili su nedostupni, a mail adrese nijesu radile. Iako su iz Vlade u periodu nakon napada naveli više špekulacija o tome ko bi mogao stajati iza toga- od hakerske grupe

Cuba Ransomware, do Rusije – do danas ne postoji zvanični odgovor na ovo pitanje.

U januaru 2023. Uprava policije saopštila je da je od FBI-ja dobila izvještaj o sajber napadima na vladine servere iz 2022, zasnovan na velikoj količini podataka prikupljenih putem mreže Ministarstva javne uprave i praćenja kretanja informacija između različitih sistema. Međutim, taj izvještaj nikada nije objavljen. „Ovaj izvještaj je prema preporuci FBI ostao interan, samo za potrebe jačanja otpornosti Vladine infrastrukture i mreže državnih organa. Međutim, u ovom izvještaju se ne navodi ko je i na koji način izvršio napad”, tvrdi Polović.

„Zabrinjavajuće je što ni nakon više od tri godine ne znamo ko je izveo sajber napad na Vladu 2022. godine. Time se stvara utisak da bi napadači mogu ostati nekažnjeni ili da institucije nijesu sposobne da ih otkriju. Moguće je da nije bilo dovoljno dokaza za sudski epilog, ali nedostatak informacija narušava povjerenje javnosti. Ljudi s pravom pitaju: da li se na tome radi i jesmo li danas bezbjedniji nego 2022”, kaže Džakula.

Iz Osnovnog državnog tužilaštva u Podgorici nijesu odgovorili na pitanje CIN-CG u kojoj je fazi postupak pokrenut u vezi sa napadom prije tri godine. U medijima je lani objavljeno da je Tužilaštvo uputilo urgenciju za postupanje povodom ovog slučaja Upravi policije (UP), odnosno Odsjeku za kriminalističko-obavještajne poslove i Grupi za suzbijanje krivičnih djela visokotehnološkog kriminala. Iz UP nijesu odgovorili na pitanja CIN-CG u vezi sa ovim slučajem i uputili su nas na Tužilaštvo.

Prema riječima Džakule, problem je i što se ne zna kako je tačno došlo do napada 2022. „Do danas nisu javno predstavljene detaljne analize i izvještaji, koje su tačne slabosti

iskorišćene od strane napadača i šta je sve preduzeto da se one otklone. Možda postoji izvještaj interno, ali ako postoji i ako se skriva, to otežava nezavisnim stručnjacima da procijene gdje smo kada je zaštita u pitanju.”, kaže Džakula.

Neophodno poboljšati digitalnu pismenost

„Samo jedan odsto zaposlenih javnih službenika prošao je obuku na temu sajber bezbjednosti. Nedostatak eksperata iz oblasti sajber bezbjednosti je prepoznat kao globalan problem, dok je u Crnoj Gori zbog ograničenih ljudskih resursa ovaj problem još izraženiji”, ističe se u Strategiji za sajber bezbjednost 2022–2026.

Plan da se taj broj podigne na 15 odsto je dobar korak, ali potrebno je vrijeme i istrajnost da se to postigne, naglašava Džakula. Slaba je i kultura prijavljivanja incidenata, mnoge organizacije radije prećute “manje” bezbjednosne probleme, što usporava učenje na greškama i poboljšanje sistema.

Crna Gora bi trebalo da se intenzivno bavi jačanjem kapaciteta kadrova – ljudski resursi i nedostatak stručnjaka identifikovani su kao veliki problem. „Potrebno je ubrzano obučavati i zapošljavati stručnjake za sajber bezbjednost, kako u javnom sektoru, tako i kroz podsticanje obrazovnih programa na univerzitetima.

Jedan od najvažnijih segmenata sajber bezbjednosti je i digitalna pismenost samih građana. „Potrebno je pokrenuti nacionalne kampanje edukacije o osnovnoj digitalnoj bezbjednosti. Građani moraju znati kako da prepoznaju prevare, takozvane fišing meilove, lažne oglase i kako da zaštite svoje lične podatke na internetu. Ljudski faktor je često

najslabija karika, zato ulaganje u znanje i kulturu sajber higijene donosi veliki benefit”, upozorava Džakula.

Džakula ističe i važnost međunarodne saradnje. Potrebno je proširiti saradnju sa partnerskim zemljama i organizacijama. „Crna Gora je, srećom, već uključena u NATO i regionalne inicijative, a nedavno je postala i članica Evropske organizacije za sajber bezbjednost (ECSSO). Trebalo bi iskoristiti tu mrežu za pristup najnovijim saznanjima, obukama i možda razmjenu stručnjaka. Takođe, pohvalno je što je u Podgorici sjedište Regionalnog centra za borbu protiv sajber kriminala uz podršku Francuske, gdje se naši kadrovi obučavaju uz rame sa inostranim ekspertima”, navodi Džakula

ZA MJESEC DANA IZ
EU VLADI I EPCG BI
MOGLI DA STIGNU
OGROMNI RAČUNI
ZBOG PROIZVODNJE
ENERGIJE IZ TERMEOE-
LEKTRANE PLJEVLJA:

**Taksa za izvoz
„prljave energije” i do
190 miliona godišnje**

Crna Gora, uprkos godinama koje je imala za pripremu, nespremno dočekuje 1. januar 2026. kada počinje primjena CBAM-a jer nema sistem koji tačno mjeri i potvrđuje koliko zagađenja nastaje u proizvodnji „prljave struje”, nema domaću taksu na to zagađenje uskađenu sa evropskom i nema povezano tržište struje sa EU

Marija Mirjačić/
Predrag Nikolić

Trošak od 190 miliona eura godišnje prijeti Crnoj Gori zbog takse na ugljen dioksid, podatak je koji je Centar za istraživačko novinarstvo (CIN-CG) dobio od Ministarstva energetike, što će biti dodatan namet na finansije Elektroprivrede Crne Gore (EPCG), koja će ovu godinu završiti prema procjenama čelnih ljudi sa velikim manjkom, od oko 90 miliona eura.

Minus je nastao zbog rekonstrukcije Termoelektrane Pljevlja (TE) koja je juče puštena u rad, a proizvodi oko polovine ukupne energije u državi. Rekonstrukcija je koštala Crnu Goru najmanje 80 miliona, ali neće riješiti problem ugljen-dioksida (CO₂), zbog kojih će EPCG imati ogromne godišnje namete.

Crna Gora je jedna od država na koju će se od 1. januara 2026. primjenjivati pravila Evropske unije (EU), to jest Mehanizma prekograničnog usklađivanja cijene ugljenika – Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) što u praksi znači – ko u EU izvozi struju dobijenu iz uglja i sa mnogo zagađenja, plaćaće dodatnu taksu na izvoz određenih proizvoda sa visokim emisijama ugljen-dioksida, pa će takav izvoz automatski biti skuplji nego do sada.

U EU je od 2005. na snazi sistem trgovanja emisijama – Emissions Trading System (ETS). Za 20 godina koliko ovaj sistem funkcioniše i u kojem se plaća porez na CO₂, sakupljeno je desetine milijardi eura godišnje. Taj novac se vraća državama članicama i uz njegovu pomoć se finansiraju projekti razvoja obnovljivih izvora energije. Zbog sistema visokih taksi na CO₂ tokom posljednje decenije u zemljama EU zatvoreno je preko 100 termoelektrana.

Uvođenje ove takse za zemlje izvan EU iz kojih unija uvozi struju u praksi znači da će ona postati skuplja i kao takva manje privlačna za evropske uvoznike. Time EU od

1. januara stavlja svojevrsni zabran na laki profit od izvoza „prljave” struje u EU.

Zemlje regiona, među kojima i Crna Gora, imale su 20 godina da se pripreme za ovu tranziciju. U Vladi Crne Gore i EPCG su znali da se bliži 1. januar 2026. kad će se plaćati penali i umjesto da se prilagode pravilima i traže alternativna rješenja, ušli su u projekat rekonstrukcije TE, koji ne rješava problem CO₂. Sada sve dolazi na naplatu i dovodi se u pitanje održivost ključne državne kompanije i glavnog izvoznika.

Nespремnost za CBAM

Prema izvještaju Sekretarijata Energetske zajednice u koji CIN-CG imaju uvid, Crna Gora 1. januar 2026. dočekuje nespремno jer nema završen sistem koji tačno mjeri i potvrđuje koliko zagađenja nastaje u proizvodnji struje (MRV), niti ima domaću taksu na zagađenje kroz trgovinu emisijama kao u EU (ETS) za električnu energiju, niti ima tržište struje koje je povezano sa evropskim (market coupling). Zato će struja koju EPCG izvozi i koja je proizvedena u Termoelektrani Pljevalja, čim krene prema EU, nositi taj „karbonski račun”, a trošak može biti milionski ako se sa Briselom u narednih mjesec dana ne postigne dogovor da se odgodi primjena CBAM-a.

Iz Ministarstva energetike za CIN-CG potvrđuju da Crna Gora nije spremna da CBAM krene od 1. januara 2026. jer nijesmo uspostavili MRV i ETS sistem kao u EU, a ni naše tržište struje nije do kraja povezano sa evropskim. Ministarstvo je uradilo svoju računicu i procjenjuje da bi ako ne dobijemo odlaganje CBAM mogao Crnu Goru da košta oko 190 miliona eura godišnje, odnosno oko 62 eura po megavat satu struje koja se odavde izvozi u EU. Resor ministra Admir

Šahmanovića od Evropske komisije očekuju jasne smjernice, tehničku pomoć i prelazni period ili odlaganje pune primjene da trošak ne padne naglo na državu i EPCG.

Iz državne energetske kompanije poručuju da CBAM od 1. januara 2026. vide kao ozbiljan novi trošak za izvoz struje, posebno zato što dio proizvodnje i dalje dolazi iz Termoelektrane Pljevlja. Kažu da već sada plaćaju zagađenje za emisije koje nijesu pokrivene

besplatnim dozvolama, a da će od 2026. to važiti za svaku tonu, jer se besplatne kvote ukidaju. Ipak, tvrde da se taj trošak ne mora automatski prenijeti na građane i privredu i da za sada nema najava poskupljenja struje zbog CBAM-a. Više jasnoće o tome kakav će tačno biti režim i da li će region dobiti prelazni period očekuju nakon sjednice Ministarskog savjeta Energetske zajednice krajem godine.

Troškovi CBAM-a poješće prihod Elektroprivrede Srbije

Prema ocjeni Fiskalnog saveta Srbije CBAM-a donosi novi, značajan trošak za dio srpskih izvoznika i predstavlja okidač za hitno suočavanje države sa dugogodišnjim zaostajanjem u klimatskoj tranziciji.

Analiza Fiskalnog saveta pokazuje da će najveći udar pretrpjeti sektor električne energije, sa troškom od 200 do 300 miliona eura godišnje već u prvoj godini primene CBAM, što ozbiljno ugrožava poslovanje Elektroprivrede Srbije (EPS).

„Kako bi se izbegli najgori scenariji i osiguralo da ovaj novac ostane u Srbiji, ključno je uvesti domaći porez na ugljenik za industriju pogođenu CBAM-om. Time bi se barem deo sredstava zadržao u domaćem budžetu za finansiranje zelene tranzicije. Za sektor električne energije, gde su potencijalni troškovi neodrživi, neophodni su hitni pregovori sa EU kako bi se izdejstvovali povoljniji uslovi i duži rok za prilagođavanje. Iznad svega, energetska tranzicija mora postati apsolutni politički prioritet Vlade, jer svako dalje odlaganje povećava ekonomske i fiskalne rizike. Međutim, s obzirom na ogromne potrebe za ulaganjima – skoro 30 milijardi evra do 2030. godine – samo mere na prihodnoj strani budžeta nisu dovoljne. Neophodno je unaprediti ceo sistem upravljanja javnim investicijama kako bi se sprečila kašnjenja i rast troškova projekata koji trenutno predstavljaju ozbiljnu prepreku za dostizanje ambicioznih ciljeva Vlade“, navodi se u analizi Fiskalnog saveta.

Jedna od projekcija troška govori da bi samo tokom 2026. troškovi CBAM-a za EPS bili oko 180 miliona eura. S obzirom da EPS trenutno na godišnjem nivou prihoduje oko 200 miliona eura od prodaje struje u EU, to znači da bi CBAM obrisao skoro cjelokupni prihod od izvoza.

Kako piše Fiskalni savet, sasvim je moguće da se taj gubitak izvoza „prelije“ na subvencionisanu cijenu struje koju plaćaju domaćinstva, što bi moglo da dovede do rasta cijene struje za domaćinstva od 50 odsto.

Razlog ovakvom rezultatu je u tome što Srbija, to jest EPS, proizvodi najprljaviju struju u Evropi, pa uvoznici za svaki megavat-čas iz EPS-a treba da plate, po procenama Fiskalnog saveta, oko 60 eura. „Naravno, od EU se ne može očekivati da na svom tržištu dugoročno dozvoli nefer situaciju da proizvođači električne energije iz EU plaćaju naknadu za emitovani ugljenik, a u Srbiji ne“, dodaje Fiskalni savet.

Ivan Bulatović,
foto: Zoran Đurić

Ni EU nije završila svoj posao

U Delegaciji EU kažu za CIN-CG da smjernice za primjenu CBAM-a još nisu završene jer EK do kraja 2025. priprema konačna pravila za obračun emisija i način primjene na struju, što je najkompleksniji dio cijelog mehanizma. Istovremeno poručuju da izuzeće za Crnu Goru nije moguće bez jasnog plana koji se mora poslati u Brisel sa mapom puta i rokovima za uvođenje MRV i ETS sistema, kao i za usklađivanje energetske tržišta sa EU. Tek kada Komisija dobije tu mapu puta i procijeni da su rokovi realni može se razgovarati o prelaznom režimu ili izuzeću za električnu energiju iz Crne Gore.

Sudbinu Crne Gore dijele i Albanija, Bosna i Hercegovina, Gruzija, Kosovo, Moldavija, Sjeverna Makedonija, Srbija i Ukrajina

Jedan od izvora CIN-CG koji je upućen u ovu problematiku kaže da postoji opcija da dok se zemlje ne pripreme na punu primjenu CBAM-a, Birsela dozvoli da uvoz struje u zemlje EU koji je proizveden na ugalj bude oslobođen ove dažbine.

CBAM je dio šireg paketa „Fit for 55” kojim

EU teži smanjenju emisija za 55 odsto do 2030. i klimatskoj neutralnosti do 2050. godine.

Potrebna pomoć Brisela

Iz Ministarstva energetike za CIN-CG su kazali da Crna Gora, kao ni zemlje regiona, još uvijek nije spremna za primjenu CBAM-a. Nadaju se da će primjena ove takse biti odložena.

„Iako smo u prethodnom periodu ostvarili značajan napredak, nedostaje još nekoliko ključnih elemenata da bismo bili tretirani kao zemlja koja može biti izuzeta od primjene CBAM-a na izvoz električne energije. To se prije svega odnosi na: završetak i punu implementaciju MRV sistema (monitoring, izvještavanje i verifikacija), uspostavljanje funkcionalnog i operativnog sistema trgovanja emisijama (ETS), finalizaciju tržišne integracije sa EU u sektoru električne energije, dodatno jačanje institucionalnih kapaciteta i IT sistema. Ovo su izuzetno kompleksni i tehnički zahtjevni procesi, koji zahtijevaju i zakonodavne i infrastrukturne reforme. Upravo zato smo u proteklm mjesecima intenzivirali rad kako bismo dostigli kriterijume i spriječili negativne finansijske posljedice po našu ekonomiju”, navode iz Ministarstva energetike

Na pitanje postoji li procjena koliko bi CBAM koštao Crnu Goru u 2026. ako EK ne prihvati naš zahtjev za odlaganje iz Ministarstva energetike su kazali da postoje procjene međunarodnih organizacija i analitičkih kuća, a da oni rade na sopstvenim scenarijima koje će dodatno ažurirati kada vide definitivan obim izvoza i cijene CO₂ u EU ETS.

“Prema analizi zasnovanoj na podacima za 2024. godinu, potencijalna izloženost CBAM-u za električnu energiju iz Crne Gore

procijenjena je na oko 190 miliona eura godišnje, sa prosječnim CBAM troškom oko 62,45 €/MWh. U svakom slučaju u pitanju su značajna finansijska sredstva. Precizan iznos zavisice od niza faktora – cijene CO₂ na EU ETS tržištu u 2026, količine izvoza električne energije, strukture domaće proizvodnje kao i mogućnosti da se trošak apsorbira unutar tržišta. Upravo zbog toga smo insistirali na tome da se za Crnu Goru i druge zemlje Energetske zajednice obezbijedi prelazni period, kako bi se izbjegao nagli šok i osigurao pravedan proces usklađivanja”, pojasnili su iz Ministarstva energetike.

Iz Ministarstva su kazali da od Evropske unije očekuju jasne i pravovremene tehničke smjernice za primjenu CBAM-a u kontekstu Energetske zajednice, ali i mogućnost prelaznog režima ili odlaganja pune primjene prema zemljama koje su u procesu uspostavljanja ETS-a.

„Izuzetno bi bila važna i snažnija tehnička i finansijska podrška u implementaciji ETS i MRV sistema, ali i konkretni mehanizmi koji sprečavaju narušavanje konkurentnosti država koje su u fazi ubrzane dekarbonizacije. U ovom trenutku nije donijeta formalna odluka EK po pitanju odlaganja primjene CBAM-a za Crnu Goru. Postoji aktivan i intenzivan tehnički dijalog sa Komisijom, ali još nema zvaničnog dokumenta koji potvrđuje naš zahtjev. Nastavićemo da insistiramo na pravednom tretmanu i na rješenju koje neće ugroziti našu energetska stabilnost i ekonomski razvoj”, kazali su u Ministarstvu energetike.

EK još nije objavila konkretne smjernice za primjenu CBAM-a prema zemljama Energetske zajednice u kojoj je i Crna Gora, iako puna primjena počinje 1. januara 2026 iz razloga što je, kako pojašnjavaju u Ministar-

stvu energetike, segment električne energije, koji je za naš region naročito važan, jedan od tehnički najkompleksnijih dijelova CBAM-a.

„EK trenutno radi na rješavanju niza relevantnih pitanja – obračun stvarnih emisija, tretman tranzitnih tokova, analitičke metodologije, uloga EZ i status tržišne integracije. Zbog toga se smjernice objavljuju fazno, uz dodatne konsultacije sa državama ugovornicama. Ministarstvo je u svakodnevnom kontaktu sa relevantnim tijelima Evropske komisije i EZ kako bi sva otvorena pitanja bila riješena što prije”, kazali su u Ministarstvu energetike.

Iz ovog resora navode da je realno da Crna Gora do kraja 2026. godine uspostavi osnovne elemente ETS-a i potpuno funkcionalan MRV sistem, ali to zahtijeva izuzetno intenzivan rad i snažnu tehničku podršku.

„Većina zakonodavnog okvira je u završnoj fazi pripreme, a planirane su i aktivnosti za brzu uspostavu verifikacionih tijela, IT strukture i administrativnih procedura. Međutim, važno je naglasiti da uspostavljanje operativnog ETS-a, sa punim tržišnim funkcionisanjem, aukcijama i svim pratećim mehanizmima, može zahtijevati dodatno vrijeme nakon donošenja zakona. Ministarstvo je formiralo posebne radne timove i ubrzalo sve procese kako bi se rokovi ispunili”, tvrde iz ministarstva.

Objašnjavaju da „aktivno tražimo pravedan i izbalansiran pristup primjeni CBAM-a, uz poštovanje činjenice da zemlje EZ imaju specifične izazove i drugačiju startnu poziciju od država članica EU. Ministarstvo će nastaviti da postupa transparentno, odgovorno i u stalnoj komunikaciji sa EK kako bi se obezbijedilo rješenje koje je održivo, ekonomski fer i u skladu sa našim evropskim obavezama”, istakli su u Ministarstvu energetike.

Najava gašenja Termoelektrane

Mijović kaže da je ministar energetike je proteklih dana priznao da ćemo morati ubrzati zatvaranje termoelektrane, i to iz dva razloga. Prvi jer će ekološka rekonstrukcija uvećati proizvodne troškove termoelektrane sa 60 eura na 83 eura po MWH, dakle znatno iznad prodajne cijene od 45 eura, i zbog penala od 80 eura po MWh koji će se plaćati za izvezenu električnu energiju primjenom CBAM mehanizma počev od iduće godine. Drugi, jer moramo drastično smanjiti emisije CO₂ u skladu sa evropskom klimatskom politikom.

„Zbog ogromne štete nastale rekonstrukcijom TE koju su učinili preduzeću, njenim radnicima i građanima Crne Gore, podneo sam svojevremeno prijavu Agenciji za sprečavanje korupcije ali njeni čelnici nijesu imali snage ili želju da se njome bave. Nakon priznanja resornog ministra da se plaši da će Termoelektrana i Rudnik uglja morati uskoro da se zatvore i da će njihovi mnogobrojni radnici ostati bez posla, za Agenciju je kasno da se bavi sprečavanjem dalje štete, pa bi joj najbolje bilo da prepusti predmet na dalju obradu Specijalnom državnom tuzilaštvu jer neko mora odgovarati za ogromna sredstva koja očigledno nisu utrošene u javnom interesu“.

Obećanja da za sada nema poskupljenja struje

Iz EPCG su kazali da trenutno, kao operater postrojenja Termoelektrane Pljevlja, plaćaju 24 eura po toni emitovanog CO₂ za onaj dio emisija za koji nijesu dodijeljene besplatne dozvole. Prema važećim pravilima, od 2026. godine predviđa se ukidanje besplatnih dozvola, čime bi se navedeni trošak odnosio na

svaku tonu ostvarene emisije.

„Važno je, međutim, napomenuti da se u narednom periodu očekuje dodatno preciziranje načina primjene CBAM mehanizma, uključujući i rokove početka pune primjene, kao i moguće izuzetke ili prelazne periode. Postoji mogućnost da će, u okviru procesa usklađivanja zemalja Energetske zajednice, biti razmatrani zahtjevi za odlaganje primjene od jedne godine, što je inicijativa o kojoj je ENTSO već govorio, uz uslov da zemlje regiona postepeno uvode sopstvene sisteme trgovanja emisijama (ETS)“, nadaju se u EPCG.

Trenutna cijena emisije CO₂ na evropskom ETS tržištu je oko 80 eura po toni, dok se u Crnoj Gori za dio emisija plaća 24 eura po toni.

„U tom smislu, u narednim mjesecima se očekuju dodatni razgovori i usaglašavanja na nivou EZ i EK kako bi se definisao tempo i model prilagođavanja zemalja koje nijesu članice EU“, kazali su iz državne energetske kompanije, dodajući da o ovim pitanjima bi trebalo biti više jasnoće nakon zasijedanja Ministarskog savjeta EZ krajem godine, gdje će biti razmatrani dalji koraci i mogući prelazni aranžmani.

I dok procjene Fiskalnog saveta Srbije govore da bi cijena struje za domaćinstva u toj zemlji zbog uvođenja CBAM-a mogla da poraste čak 50 odsto, iz EPCG obećavaju da, za sada, rasta neće biti. Na pitanje da li će se taj trošak CBAM-a prenijeti na građane i privredu kroz poskupljenje električne energije u 2026. iz EPCG kažu da što se tiče cijene električne energije, kompanija odluku o cijenama aktivne energije može da donese u bilo kom trenutku u toku godine, jer odluka nije vezana za ni jedan konkretan datum.

„Jedina obaveza je da petnaest dana prije promjene cijene, o tome obavijesti javnost.

Naime, od 1. januara 2023. godine EPCG ima pravo da donosi odluke o promjenama cijene električne energije u skladu sa kretanjima na tržištu i rezultatima svog poslovanja, ali prilikom donošenja odluka EPCG uvijek uzima u obzir i druge mnogobrojne faktore, kako bi u finalnom procijenili da li je odluka dobra za nas i naše kupce. U ovom trenutku, ne postoje najave koje bi upućivale na promjenu tog tipa. Ako ih bude, razumije se da ćemo blagovremeno informisati javnost i naše kupce”, kazali su iz EPCG.

Sva struja iz TE ne ide u EU

Dokorašnji direktor EPCG Ivan Bulatović za CIN-CG pojašnjava da CBAM za Crnu Goru znači novi fiskalni i regulatorni okvir, naročito za EPCG kao ključnog proizvođača električne energije koji svoj proizvod izvozi na EU tržište.

„Procjene pokazuju da bi potencijalni godišnji trošak CBAM-a mogao dostići i 190 miliona eura ako se električna energija iz Termoelektrane Pljevlja izvozi u EU bez priznavanja domaće cijene ugljenika. Treba pretpostaviti da ovaj scenario nije realan, jer se cjelokupna električna energija iz TE Pljevlja ne može posmatrati kao energija koja je namijenjena za cjelokupan izvoz onako kako predviđaju pravila za funkcionisanje CBAM-a trenutno”, navodi Bulatović.

On kao alternativu CBAM-u vidi usaglašavanje postojećeg nacionalnog sistema trgovine emisijama sa EU sistemom.

„Ako se do 2026. uspostavi domaći ETS (sistem trgovine emisijama) na nivou EU, što je preporuka Ministarstva ekologije za postepenim uvođenjem, onda će se izbjeći naravno CBAM kroz plaćanje nacionalnog ETS usaglašenog sa EU”, kaže Bulatović i

dodaje da bi i to za EPCG značio ogroman finansijski odliv od preko 150 miliona eura godinje, koji bi se morao odraziti i na cijenu električne energije, a samim tim značajno uticao na standard naših građana.

Bulatović razmatra i scenario spajanja tržišta električne energije sa EU, u kojem bi se fiskalni teret CBAM-a smanjio i do 100 odsto.

„Međutim ni ovaj scenario nije realan jer je Market Coupling (MC) predviđen tek za 2028. godinu uslijed tehničkih razloga”, pojašnjava Bulatović.

ON navodi da se procjenjuje da Crna Gora može do 2030. godine povećati kapacitete za solarnu energiju za dodatnih 300–400 MW, vjetar za 300 MW i baterijska skladišta kao podršku fleksibilnosti. Time bi se udio obnovljivih izvora u proizvodnji mogao povećati na 70–75 odsto do 2030. godine, što je među najvišim u regionu i potpuno promijenio sliku u vezi sa emisijama CO₂ jer bi se udio iz proizvodnje Termoelektrane značajno smanjio.

Bulatović podsjeća da je Crna Gora 2021. godine uspostavila sopstveni sistem trgovanja emisijama (ETS), čime je postala prva zemlja Energetske zajednice koja je implementirala

Admir Šahmanović,
foto: Ministarstvo
energetike i rudarstva

ovaj mehanizam. Poput prakse u EU, cjelokupan iznos CO₂ takse završava u CG-Eko Fondu odakle se finansiraju veoma značajni energetske projekti. Jedan od najznačajnijih je subvencija našim građanima u iznosu od 20 odsto u projektima solari 300,500, 3000 I 5000+.

„Ovaj model je jako dobar jer se kroz cijenu ugljenika ostvaruju benifiti i postiže se korak više ka energetskej zelenoj tranziciji”, kazao je Bulatović, dodajući da je EPCG do danas po osnovu emisija platila oko 40 miliona eura.

Da bi EPCG smanjila izloženost CBAM-u i povećala profitabilnost, preporučuje se, kaže Bulatović, investicije od najmanje 800–950 miliona eura do 2035. godine. Uključujući 350 do 450 miliona za solarne elektrane, 250 do 300 miliona za vjetroeletre, 120 do 160 miliona za baterijska skladišta i 80 do 120 miliona za modernizacija prenosne mreže i digitalizacija sistema upravljanja, kao i 50 do 80 miliona za ekološka nadogradnja i optimizacija TE Pljevlja.

Rekonstrukcija koja nije riješila problem CO₂

Ministar energetike Šahmanović je na sjednici Skupštine Crne Gore, 11. novembra, odgovarajući na poslaničko pitanje pojasnio da su svi kapaciteti i potencijali usmjereni na proces dekarbonizacije. O TE je objasnio da se radi o remontu, nakon kojeg ćemo dobiti novu TE, ali koju ćemo ipak, kako je kazao, u jednom trenutku morati da isključimo iz sistema. Objasnio je i da je TE najstabilniji izvor energije, proizvodi preko 50 odsto bazne energije, a u ljetnjim mjesecima i preko 75 odsto, te da državi neće biti lako da nađe alternativu kako za proizvodnju tako i za zaposlenje radnika koji će stavljanjem van

funkcije TE ostati bez radnih mjesta.

Ekološka nadogradnja TE koja je trebala da se završi 15. novembra, i koja je prema izjavama odgovornih iz Vlade dosada koštala oko 80 miliona, nije smanjila emisiju CO₂. Iako se kada je i počela priprema za rekonstrukciju znalo da problem sa CO₂ kuca na vrata. Procijenjeno je da će dodatni troškovi zbog uvoza nedostajuće struje iz TE biti preko 90 miliona eura.

Stručnjaci za energetiku su upozoravali da je ulaganje upitno u smislu profitabilnosti, s obzirom na neizvjesnu budućnost uglja i regulative EU. Nije imao ko da ih sluša. Rekonstrukcija je projekat bivše DPS vlasti u koji izvodi konzorcijum pod vođstvom kineske kompanije DEC International zajedno sa domaćim firmama Bemax, BB Solar i Permante.

„Iz nevladinog sektora smo blagovremeno upozorili 2021. godine novo rukovodstvo EPCG na čelu sa izvršnim direktorom Nikolom Rovčaninom i predsjednikom Borda direktora Milutinom Đukanovićem na štetnost produžavanja sumnjivog ugovora sa sinom bivšeg premijera Mila Đukanovića i njegovim kineskim partnerom radi navodne ekološke rekonstrukcije termoeletre u koju su u međuvremenu uloženi, bolje rečeno, bačeni milioni eura”, kaže za CIN-CG Dejan Mijović, ekonomski analitičar i bivši član Odbora direktora EPCG. Dodaje da je tadašnje rukovodstvo znalo „da je pomenuti ugovor plod prevarantskog pokušaja bivše vlasti da sanira ogromnu političku štetu zbog prethodne propasti projekta gradnje Druge faze termoeletre. Dakle, znalo je ili je moralo znati njegove mane i da se tim projektom ne može obezbjediti dugoročni opstanak Termoeletre”.

Mijović se prisjeća i da su se tadašnji premijer Zdravko Krivokapić i ministar ka-

Dejan Mijović,
foto: Vijesti

pitalnih investicija Mladen Bojanić u početku odupirali nastavku projekta, ukazujući da njime nećemo ispuniti preuzete obaveze prema EU i Pariskom sporazumu i da će TE najvjerovatnije do 2030. morati da prestane sa radom pod pritiskom Energetske zajednice i Evropske unije.

„Nijesu, međutim, uspjeli da se odupru moćnom energetsom lobiju EPCG i koalicionim partnerima iz DF i DCG koji su tada upravljali ovim državnim preduzećem i obmanjivali javnost da bi Termolektrana morala potpuno obustaviti rad ako se ne produži ugovor o ekološkoj rekonstrukciji”, navodi Mijović.

Brisel čeka „mapu puta” da bi dao izuzeće od primjene

iz Delegacije EU u Crnoj Gori su kazali da je u februaru 2025. godine EK predložila reviziju CBAM regulative i da se izmijenjena regulativa koja se odnosi na pojednostavljenje i jačanje CBAM-a, objavljena je u Službenom listu Evropske unije u oktobru 2025.

Kako je pojašnjeno revidirana regulativa predstavlja ključan korak ka podsticanju konkurentnijeg i održivijeg poslovnog okru-

ženja, uz efikasno suočavanje sa klimatskim promjenama.

„Dana 28. avgusta 2025. godine, Komisija je pokrenula poziv za dostavljanje informacija sa ciljem prikupljanja stavova svih zainteresovanih strana o pravilima metodologije za izračunavanje emisija ugrađenih u CBAM proizvode, pravilima za usklađivanje CBAM sertifikata radi odražavanja besplatne alokacije u okviru EU ETS-a, kao i pravilima za odbitak cijene ugljenika plaćene u trećoj zemlji. Očekuje se da će ta revidirana pravila za sprovođenje biti objavljena kasnije tokom 2025. godine”, naveli su iz Delegacije EU.

Kada su u pitanju izuzeća od CBAM-a, važno je naglasiti, kažu u Delegaciji, pravne zahtjeve za moguća izuzeća koji obuhvataju – sam tekst CBAM-a propisuje da treća zemlja može biti izuzeta od CBAM-a za električnu energiju ako ima uspostavljen sistem trgovine emisijama (ETS) sa cijenom ugljenika ekvivalentnom cijeni u EU ETS-u ili ako je u potpunosti povezana sa EU ETS-om (ili uporedivim aranžmanom).

„Zemlja mora uskladiti relevantno zakonodavstvo i pravila monitoringa/verifikacije sa praksom EU. Član 2(7c) CBAM-a zahtijeva da treća zemlja dostavi Komisiji mapu puta koja opisuje ključne korake i raspored za, između ostalog, usvajanje dugoročne strategije (neutralnost do 2050), usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa klimatskim acquis-em EU, uspostavljanje sistema MRV/akreditacije/verifikacije i sprovođenje ETS-a (sa ekvivalentnom cijenom). Tipično se očekuje da se ovi uslovi ispune do 1. januara 2030. godine kako bi zemlja mogla ostvariti izuzeće za električnu energiju. Mapu puta je neophodno dostaviti Komisiji kako bi ista mogla procijeniti da li će uslovi za izuzeće biti ispunjeni”, pojašnjeno je iz Delegacije EU.

Cilj EU je da novac koji se plaća zbog emisija CO₂ bude utrošen u obnovljive izvore energije, na dobrobit građana, države i energetskog sektora. Nevolja je što su vlasti u Crnoj Gori, i bivše i sadašnje, i uprava EPCG godinama problem stavljali pod tepih, a kritikovali sve koji su upozoravali da će se to skupo platiti, bacajući novac u rekonstrukciju TE, koja sve više postaje balast koji prijeti da ugrozi EPCG.

Tri scenarija spajanja nacionalnog sistema sa evropskim

Bulatović kaže da su na osnovu pregovora koji su vođeni na relaciji EPCG, Ministarstvo energetike i Ministarstva ekonomije razmatrana tri scenarija u vezi sa pristupanjem Crne Gore trgovini emisijama na novou EU, zbog CO₂. Sva tri scenarija, koja pretpostavljaju postepeno usklađivanje, predviđaju značajan trošak za EPCG. Prvi u slučaju usklađenja nacionalnog Sistema ETS sa EU do 2028. trošak bi bio 946 miliona. Po drugom scenariju ako bi se usklađenje desilo do 2030. trošak bi bio 776 miliona. A prema trećem, u slučaju postepene primjene ETS do 2035. trošak bi bio 445 miliona.

„Ostvarivanje bilo koja od tri scenarija značilo bi za EPCG značajno finansijsko naprezanje i ogroman odliv novca koji bi se morao reflektovati i na cijenu električne energije samim tim i na standard naših građana. U bilo kojem slučaju novac od trgovine emisijama morao bi biti na raspolaganju za sprovođenje energetske tranzicije kako bi se polako napustao koncept proizvodnje električne energije iz uglja”, kaže Bulatović, dodajući da bi sad trošak bez besplatnih kredita kojih nema u ovoj godini trebao biti oko 33 miliona po važećoj godišnjoj uredbi.

Scenario 1: primjena nacionalnog sistema za 2026/27 i puni EUETS od 2028.

	€/t CO ₂	trošak €		
2026	24	32,734,800.00		
2027	24	31,323,600.00		
2028	88	114,853,200.00	100%	ETS
2029	90	117,463,500.00		
2030	93	121,378,950.00		
2031	96	125,294,400.00		
2032	100	130,515,000.00		
2033	103	134,430,450.00		
2034	106	138,345,900.00		
		946,339,800.00		

Scenario 2: primjena nacionalnog sistema do 2030. i puni EUETS od 2030.

	€/t CO ₂	trošak €		
2026	24	32734800		
2027	24	31323600		
2028	24	31323600		
2029	24	31323600		
2030	93	121378950	100%	ETS
2031	96	125,294,400.00		
2032	100	130,515,000.00		
2033	103	134,430,450.00		
2034	106	138,345,900.00		
		776,670,300.00		

Scenario 3: primjena nacionalnog sistema do 2030. i postepena primjena EUETS do 2035.

		€/t CO ₂	trošak €
	2026	24	32734800.00
	2027	24	31323600.00
	2028	24	31323600.00
	2029	24	31323600.00
16%	2030	14.88	19420632.00
32%	2031	30.72	40094208.00
48%	2032	48	62647200.00
64%	2033	65.92	86035488.00
80%	2034	84.8	110676720.00
			445579848.00

NEMA PRECIZNE
STATISTIKE O
PRIJEVREMENIM
SLUČAJEVIMA
SMRTI ZBOG
ZAGAĐENJA VAZDUHA:

**Osim grijanja,
zagađuju vazduh i
uljem, gumama,
plastikom**

Bijelo Polje, prošle godine, preuzelo od Pljevalja neslavnu titulu najzagađenijeg grada, a taj trend se nastavlja i ove godine. Usljed zagađenja vazduha godišnje od 900 do 1000 smrtnih slučajeva u Crnoj Gori

Maja Boričić/
Predrag Nikolić

„Dva sata nakon dolaska u kuću, jakna bazdi na dim. Sinoć je katastrofalno bilo“, komentar je Bjelopoljca, na situaciju sa vazduhom u tom gradu, koji je od Pljevalja, prošle godine, preuzeo neslavnu titulu najzagađenijeg grada. Taj trend se nastavlja i ove godine prema, do sada, dostupnim podacima.

„Ono što mi vidimo kao jedan od razloga su subvencije koje su imali građani Pljevalja za korišćenje električne energije i peleta, ekološki prihvatljivijih izvora grijanja. Veći broj dana sa aerorozagađenjem u Bijelom Polju u odnosu na Pljevlja, možemo komentarisati u kontekstu goriva za loženje koje se koristi tokom sezone grijanja i u proizvodnim procesima privrednih objekata, gdje je, koliko smo mi dobijali informacije od građana, prisutna upotreba i otpadnog ulja (razna otpadna ulja, ulja iz automehaničarskih radnji, nauljane krpe...), plastike, otpadnih guma...“, kaže za Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) Aleksandar Perović iz NVO Ozon.

Dodaje da su takve pogubne navike vezane za loše ekonomsko stanje građana, a da im doprinosi „izostanak efikasnog kažnjavanja i zabrane rada privrednih subjekata koji koriste sve i svašta, kako bi smanjili troškove poslovanja“.

Zagađenost vazduha doprinese prijevremenoj smrti oko 1.000 osoba godišnje u Crnoj Gori, pokazuje analiza Stanje globalnog vazduha 2025: Izvještaj o zagađenju vazduha i njegovoj ulozi u vodećim uzrocima smrti u svijetu, koju je krajem oktobra, objavila organizacija Institut za zdravstvene efekte (Health Effects Institute) iz Sjedinjenih Američkih Država (SAD).

U analizi se navodi da je u Crnoj Gori u 2023. registrovano 890 smrtnih slučajeva koji se mogu pripisati zagađenju vazduha. Od uku-

pnog broja smrtnih slučajeva zbog kancera pluća u našoj zemlji, prema ovoj procjeni, u 2023. je čak 17 odsto prouzrokovano zagađenjem vazduha. Smatra se da je od ukupnog broja smrtnih slučajeva usljed dijabetesa 19 odsto povezano sa zagađenjem vazduha.

U globalnoj analizi je konstatovano da je zagađenje vazduha i dalje drugi po važnosti faktor rizika za ranu smrt, odmah iza visokog krvnog pritiska. I pored ogromnog rizika od zagađenja vazduha u Crnoj Gori nema redovne statistike o ovoj opasnosti.

Iz Instituta za javno zdravlje, kazali su za CIN-CG da je ova institucija tokom 2019. godine učestvovala u izradi komparativne studije o uticaju zagađenja vazduha u regionu pod nazivom „Air Pollution in the Western Balkans“. „Procjena zdravstvenog rizika pokazala je da zagađenje vazduha skraćuje očekivani životni vijek do 13-16 mjeseci u gradovima zapadnog Balkana i doprinosi više od 15 posto ukupnog umiranja. Pri poređenju gradova, najveća stopa mortaliteta je procijenjena u Pljevljima, sa stopom od 310 smrtnih slučajeva na 100.000 stanovnika“, saopštili su iz Instituta.

Podaci koje ima Institut govore da je u 2022 godini, koja je posljednja godina za koju su obrađeni podaci, u Crnoj Gori pored 710 prijevremenih smrti nastalih usljed izlaganja PM_{2,5} česticama bilo i 140 prijevremenih smrti nastalih usljed izlaganja ozonu, kao i 50 prijevremenih smrti nastalih usljed izlaganja azot dioksidu. Ukupno 900 prijevremenih smrti usljed zagađenog vazduha.

Milorad Mitrović iz NVO Breznica iz Pljevalja kaže za CIN-CG da se u javnosti sporadično plasiraju studije Instituta i pojedinih nevladinih organizacija: „Te studije su relativno rijetke i/ili zastarjele. Nedostaje, koliko je meni poznato, kontinuirani epidemiološki monitoring, koji bi mogao povezati konkretne

koncentracije zagađivača sa zdravstvenim ishodima u populaciji”.

On navodi da pojedine NVO „uzimaju sebi za pravo iznose podatke o tome koliko zagađen vazduh zapravo utiče na smrtnost, odnosno tvrđnje da zagađenje vazduha doprinosi oko 1.200 prijevremenih smrti godišnje u Crnoj Gori, pri čemu su čestice (PM) glavni krivac. Mislim da su ti podaci netačni i da je broj prijevremenih smrti daleko veći od navedenih u njihovim istraživanjima, ako su ih uopšte radili”, kaže Mitrović.

Nivoi PM10 i PM2,5 i benzoapirena redovno prelaze dozvoljene granice

„Monitoring mreža funkcioniše, ali nije dovoljno pokriven sjever zemlje, gdje su zagađenja česta (posebno u Pljevljima i Bijelom Polju). Nivoi suspendovanih čestica (PM10 i PM2.5) i benzo(a)pirena redovno prelaze dozvoljene granice”, upozorava se u izvještaju Evropske komisije za 2025.

Godišnja srednja vrijednost benzo(a)pirena na mjernim stanicama u: Pljevljima, Bijelom Polju, Nikšiću i Podgorici bila je iznad propisane ciljane vrijednosti, navodi se u Informacija o stanju životne sredine u Crnoj Gori za 2024. godinu, koju je Agencija za zaštitu životne sredine objavila krajem oktobra. Iz uzoraka sa svih mjernih mjesta, na kojima se referentnom metodom pratila koncentracija PM10 čestica u vazduhu, vršena je hemijska analiza u cilju određivanja koncentracije, odnosno sadržaja benzo(a)pirena u PM10 česticama.

Benzo(a)piren (BaP) je organsko jedinjenje koje pripada grupi policikličnih aromatičnih ugljovodonika i koristi se kao indikator njihovog prisustva u vazduhu. BaP je klasifikovan od strane Međunarodne agencije za istraživanje raka (IARC) kao kancerogen grupe jedan, što

znači da postoji dovoljno dokaza koji potvrđuju kancerogena svojstva ovog jedinjenja.

Tokom prošle godine najgore stanje bilo je u Bijelom Polju, srednje dnevne vrijednosti suspendovanih čestica PM10 su 103 dana bile iznad propisane granične vrijednosti (dozvoljeno je 35 dana). U Pljevljima gdje su srednje dnevne vrijednosti PM10 čestica u 95 dana bile iznad propisane granične vrijednosti. U Podgorici povećanje vrijednosti na mjernom mjestu Zabjelo zabilježene su 61 dan, a u Bloku V iznad granične vrijednosti bilo je 55 srednjih dnevnih koncentracija, u Nikšiću povećana vrijednost zabilježena je 40 dana.

Iz Instituta navode da je sve više dokaza koji pokazuju da do uticaja izloženosti PM česticama dolazi čak pri koncentracijama PM čestica manjim od sadašnjih graničnih vrijednosti koje preporučuje Evropska unija, odnosno naša Uredba o utvrđivanju vrste zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta vazduhu, kao i Svjetske zdravstvene organizacije iz 2015. koje se koriste kao referentne.

U Informaciji Agencije se navodi da je najlošiji kvalitet vazduha evidentiran je u periodima januar–mart i oktobar–decembar, što se vremenski poklapa sa sezonom grijanja i intenzivnom upotrebom individualnih i

Aleksandar Perović,
foto: Luka Zeković

kolektivnih ložišta.

„Glavni uzroci povišenih koncentracija zagađujućih materija su korišćenje čvrstih goriva za grijanje, saobraćaj i nepovoljni meteorološki uslovi koji otežavaju disperziju emisija”, piše u Informaciji.

Prema izvještaju SZO za zdravlje i životnu sredinu za Crnu Goru, 38 odsto stanovništva ne koristi čista goriva i tehnologiju za kuvanje i grijanje. Pored toga u posljednjih 15 godina u Crnoj Gori je zabilježeno više od 1.000 velikih šumskih požara, spaljena je površina od oko 15.300 ha i oštećeno ili uništeno oko 500.000 m³ drvene sirovine.

„Istraživanje sprovedeno 2020. godine pokazalo je da čestice koje se prenose vazduhom, a koje proizilaze iz požara, povećavaju rizik za vodene ekosisteme, sa posebnim uticajem na Skadarsko jezero. To ima posljedične implikacije ne samo za samo jezero, već i za okolne turističke centre, pa povećava opasnost po lokacije povezane sa turizmom”, piše u Planu prilagođavanja na klimatske promjene 2025–2035.

Jedini vidini pomak koji je posljednjih godina napravljen je što građani imaju svakodnevne podatke o stanju vazduha u pet opština – Pljevlja, Bijelo Polje, Podgorica, Nikšić i Bar. Agencija za zaštitu životne sre-

dine, Institut za javno zdravlje i i nevladinom organizacijom “Ozon” izradili su aplikaciju “vazduh.me” za praćenje trenutnog stanja kvaliteta vazduha. Podatke sa ove aplikacije svakodnevno prenose televizijske stanice u sklopu svojih meteo izvještaja.

Zastarjela oprema za mjerenje kvaliteta vazduha

U izvještaju o kvalitetu vazduha Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju, za prošlu godinu, ističe se da je mjerna mreža za praćenje kvaliteta vazduha tokom 2024. godine još raspolagala sa zastarjelom opremom, ali je u planu nabavka automatskih mjernih stanica. „Realizacija planiranog programa rada za prošlu godinu odvijala se sa velikim problemima, zbog otkazivanja dotrajale opreme za uzorkovanje vazduha i restrikcije budžetskih sredstava, namijenjenih realizaciji programa, zbog čega je jedan broj stanica privremeno prestao sa radom”, piše u izvještaju Zavoda.

„Tokom 2024. godine evidentirano je blago pogoršanje kvaliteta vazduha u Sjevernoj zoni u odnosu na 2023. godinu”, navodi se u nedavno objavljenoj Informacija o stanju životne sredine u Crnoj Gori za 2024. godinu.

Mitrović podsjeća da je u Informaciji Agencije za 2023. notirano da je te godine došlo do poboljšanje kvaliteta vazduha u Sjevernoj i Centralnoj zoni u odnosu na ranije godine (2021–2022). „Paradoks je da, iako je u 2023. bio trend poboljšanja, 2024. donosi pogoršanje, što sugerise da su mjere poboljšanja nepotpune i da postoji rizik od ‘ponovnog zaokreta’”, kaže Mitrović.

On ističe da je veoma važno citirati procjene IJZ koji povezuju zagađenje s mortalitetom i morbiditetom, te da to daje težinu problemu i ne ostavlja ga samo kao tehničko pitanje

kvaliteta vazduha, već kao javno-zdravstvenu krizu. „Ovdje se moraju raditi ozbiljnija i sveobuhvatnija istraživanja povezanosti mjerenih emisija zagađivača s parametrima zdravlja (respiratorne bolesti, hospitalizacije, preranih smrtnih slučajeva, pobačaja i sl.). Međutim to niko ne radi. Preporuka bi bila da se jača monitoring (više mjernih stanica, redovnije izvještavanje) i veća transparentnost prema javnosti”, kaže Mitrović.

Zagađenje vazduha utiče na pluća, srce, mozak

Prema podacima, koje je CIN-CG dostavio Institut, na osnovu analiza Evropske agencije za zaštitu životne sredine (EEA) prijevremeno umiranje zbog izlaganja PM_{2,5} česticama u Podgorici se od 2005. do 2022. kretalo od 169 do 333 osobe (vidi tabelu 1). Na nivou Crne Gore prijevremene smrti usljed zagađenja iznosile su 1032 osobe, a 2021. – 1079, 2022. – 710 (tabela 2).

„Iako je vidljiv trend smanjivanja prijevremenog umiranja od izlaganja PM_{2,5} česticama u odnosu na 2005. godinu, može se smatrati da je uticaj zagađenog vazduha na zdravlje stanovništva značajan i puno veći nego što se može procijeniti koristeći postojeće prihvaćene naučne alate, pogotovu kada se pored navedenih zagađivača uzme u obzir uticaj svih ostalih zagađivača vazduha u domaćinstvima i spoljašnjoj sredini koji se ne mogu adekvatno izmjeriti, niti kvantifikovati”, navodi dr Borko Bajić, specijalista higijene Institutovog centra za higijenu i zdravstvenu ekologiju.

Zagađenje vazduha predstavlja rizik za nastajanje bolesti i prijevremeno umiranje, a najviše je povezano sa nastankom moždanog udara, ishemijske bolesti srca, hronične opstruktivne bolesti pluća, raka pluća i drugih

organa, šećerne bolesti, kognitivnih oštećenja i neuroloških bolesti, kaže Bajić.

Posljednje dvije decenije konstantno se uvećava saznanje o štetnom uticaju niskih koncentracija uobičajenih zagađujućih materija u vazduhu uključujući PM₁₀, PM_{2,5} čestice i Benzo(a)piren (BaP).

Iz Instituta navode da udisanje ovih zagađivača dovodi do upale, oksidativnog stresa, imunosupresije i mutagenosti u ćelijama širom našeg tijela, utičući na pluća, srce, mozak, sve ostale organe i na kraju dovodeći do nastajanja bolesti. Djeca, starije osobe i trudnice su podložniji bolestima uzrokovanim zagađenjem vazduha. Genetika, komorbiditeti, ishrana i sociodemografski faktori utiču na osjetljivost osobe na zagađenje vazduha.

Kratkotrajno izlaganje visokim nivoima PM čestica može dovesti do smanjene funkcije pluća, respiratornih infekcija i pogoršanja astme. Dugotrajna ili hronična izloženost PM česticama povećava rizik osobe za bolesti kao što su moždani udar, bolesti srca, hronična opstruktivna bolest pluća i rak.

Zbog svoje male veličine, PM_{2,5} čestice mogu lako da prodru u krvotok preko pluća i cirkulišu po cijelom tijelu što dovodi do sistemskih oštećenja tkiva i ćelija i upala.

Država bez Strategije upravljanja kvalitetom vazduha

U izvještaju EK za 2025. godinu se napominje da je zakonodavni okvir Crne Gore, u ovoj oblasti, djelimično usklađen sa direktivama EU, ali da je implementacija nedovoljna, te da još nije usvojena Strategija upravljanja kvalitetom vazduha ni prateći Akcioni plan.

„Što se mjera zaštite od zagađenosti vazduha na visokom nivou tiče, Institut za

javno zdravlje Crne Gore je u proteklom periodu lokalnim samoupravama i ministarstvu nadležnom za životnu sredinu slao dopise sa preporukama, molbama i primjerima iz ostalih zemalja da zbog zagađenja vazduha donesu Planove interventnih mjera, kako bi na organizovan način udruženim djelovanjem različitih sektora umanjili štetan efekat PM čestica i zaštitili zdravlje stanovništva'', upozorava Bajić iz IJZ.

Na pitanja zašto planovi nijesu urađeni, odgovore iz institucija nijesmo dobili. Prema Planu prilagođavanja na klimatske promjene 2025–2035, Ministarstvo zdravlja bi trebalo da prati zdravstvene uticaje klimatskih promjena, uključujući i respiratornih problema uzrokovanih zagađenjem vazduha. Iz Mini-

starstva zdravlja su nas uputili na Institut za javno zdravlje.

Bajić navodi da se „očekuje donošenje novog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti vazduha koji treba uskladiti sa novom Direktivom Evropske unije o zaštiti vazduha iz novembra prošle godine koja stavlja dodatne zahtjeve i obeveze u pogledu obezbjeđivanja kvaliteta vazduha''.

Iz Ministarstva ekologije nijesu odgovorili na pitanja CIN–CG kada će biti završena Strategija, šta je predviđeno izmjenama Zakona, ali ni šta Ministarstvo preduzima po pitanju zagađenja vazduha i uticaja na zdravlje građana.

Da djelimično usklađivanje sa EU zakonima u praksi ne dovodi do poboljšanja, govore i podaci za ovu godinu.

Najcrnji Balkan. podsaharska Afrika i Južna Azija

Prema regionalnoj analizi Institut za zdravstvene efekte (Health Effects Institute – HEI), zagađenje vazduha je među temeljnim ekološkim prijetnjama javnom zdravlju u zemljama Jugoistočne Evrope, uključujući Crnu Goru. U našem regionu, stopa smrtnosti vezane za zagađenje vazduha je znatno veća nego u zapadnoj Evropi. SoGA = State of Global Air, ključni referentni izvor za mortalitet i zdravstvene efekte zagađenja vazduha globalno i regionalno.

U regionalnoj analizi, oko 26 odsto smrtnih slučajeva od HOBP-a (hronična opstruktivna plućna bolest) u Crnoj Gori pripisuje se zagađenju vazduha.

„Prema HEI/SoGA, stopa smrtnosti od ukupnog zagađenja vazduha u Crnoj Gori 2019. godine iznosi 91,0 (UI 69,2–114) prema nacionalnoj procjeni GBD, dok regionalni model za jugoistočnu Evropu daje vrijednost od 119 (UI 89,8–151). Smrtnost pripisana ozonu je 1,08 (UI 0,47–1,78), a smrtnost pripisana kućnom zagađenju 27,1 (UI 8,75–58,2). Prosječna stopa smrti u našem regionu zbog ukupnog zagađenja je 113 smrti / 100.000 stanovnika u 2019. godini, nakon što je opala sa ~124 koliko je iznosila u 2010. godini.

Najgore stanje je u Sjevernoj Makedoniji PM_{2,5} 128, zbog ukupnog zagađenja 153, BiH 110, odnosno 147 na 100.000 stanovnika, Srbija 121, odnosno 145. Najbolje je stanje u Hrvatskoj gdje je na 100.000 stanovnika stopa smrtnosti od PM_{2,5} 79,8, a ukupna 72,3.

Prema SoGA/HEI, prosjek u zapadnoj Evropi je ~50–60 smrti na 100.000 stanovnika: Njemačka: ~55 / 100.000; Francuska: ~52 / 100.000; Velika Britanija ~48 / 100.000...

Pored Balkana, najcrnja situacija je u pojedinim oblastima Subsaharska Afrika i u Južnoj Aziji (Indija, Pakistan, Bangladeš) gdje su stope smrtnosti: 150–200+ / 100.000 stanovnika.

„Kada je riječ o projekcijama za tekuću godinu, za sjevernu zonu, gdje su automatske stanice prisutne u Pljevljima i Bijelom Polju, po podacima Državne mreže za praćenje kvaliteta vazduha, zaključno sa 1. novembrom u Pljevljima je bilo 49 dana sa prekoračenjima srednjih dnevnih vrijednosti PM10 suspendovanih čestica, a u Bijelom polju 47 dana”, kaže Perović.

Objašnjava da je prisutan sličan trend kao i prethodne godine, imajući u vidu da su posljednja dva mjeseca novembar i decembar karakteristični po izraženom zagađenju. „Da li će biti par dana manje to nije bitno za konstataciju da problem ostaje prisutan. Remont TE Pljevlja samo isključuje jedan od izvora za kumulativno aerozagađenje, a krajnji za-

ključak će se moći dati nakon puštanja u rad i uporedne analize za prethodnim periodom”, navodi Perović.

Mitrović se pita zašto relevantne državne institucije ne odgovoraju na pitanje: koje su dugoročne mjere da se emisije od TE drže pod kontrolom i da li se remont koristi kao prilika za modernizaciju i smanjenje štetnih emisija. „Prestankom rada termoelektrane (barem privremeno) očekuje se značajno smanjenje emisija SO₂ i čestica (PM) koje dolaze direktno od sagorijevanja fosilnih goriva u tom postrojenju. To bi trebalo teoretski doprinosti poboljšanju kvaliteta vazduha, posebno u naseljima blizu TE”.

Prema dosadašnjim mjerenjima značajnijeg poboljšanja još uvijek nema.

Tabela 1. Prijevremeno umiranje zbog izlaganja PM2,5 česticama u Podgorici

Godina	Prijevremeno umiranje
2005	254
2007	223
2008	217
2009	253
2010	333
2011	310
2012	236
2013	196
2014	169
2015	195
2016	247
2017	234
2018	282
2019	245
2020	257
2021	285
2022	212

Izvor podataka: EEA -Air Quality Health Risk Assessments for cities and urban centres

Tabela 2. Prijevremeno umiranje zbog izlaganja PM2,5 česticama u Crnoj Gori

Godina	Prijevremeno umiranje
2005	1032
2007	1019
2008	929
2009	966
2010	1265
2011	1253
2012	898
2013	736
2014	665
2015	880
2016	963
2017	875
2018	975
2019	856
2020	918
2021	1079
2022	710

Izvor podataka: EEA- Air Quality Health Risk Assessments calculated for countries

VIŠE SLUŽBENIKA
UPRAVE POLICIJE SUS-
PENDOVANO
NA OSNOVU
NEPROVJERENIH
TVRDNJI:
**Reforme ili
selektivni pristup**

Na osnovu in-
formacija koje
je MUP dobio iz
neprovjerenih
izvora, više poli-
cijaca sumnjiči
se za teška kri-
vična djela, poka-
zuju dokumenti
u koje je CIN-CG
imao uvid

Đurđa Radulović

Više policijskih službenika suspendovano je i protiv njih se vode disciplinski postupci zbog navodnih bezbjednosnih smetnji na osnovu nepotvrđenih i neprovjerenih podataka, piše u dokumentima,

Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore (MUP) počelo tokom 2024. godine čišćenje svojih redova, opravdavajući to borbom protiv kriminala i korupcije, ali za neke službenike koji su sada pod suspenzijom nije bilo provjerenih dokaza.

To proizilazi iz više tajnih izvještaja Komisije za bezbjednosnu provjeru MUP-a, u koje je Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) imao uvid. U tim izvještajima službenici se najčešće terete za kontakte sa kriminalnim grupama, zloupotrebu službenog položaja, kao i učešće u kriminalnim aktivnostima, uključujući šverc droge i akciznih roba, a za svaku od ovih tvrdnji navodi se da je zasnovana na „neprovjerenim informacijama dobijenih od neprocijenjenih izvora”.

Neki od policijskih službenika u čiju je dokumentaciju CIN-CG imao uvid dobili su ocjenu „odlično“ od MUP-a neposredno prije nego što ih je isto ministarstvo, bez obrazloženja, suspendovalo, a potom protiv njih pokrenulo disciplinske postupke zbog navodnih bezbjednosnih smetnji.

Trenutno je do sada je suspendovano 29 policijskih službenika „po osnovu pokrenutih disciplinskih postupaka zbog počinjenih težih povreda službene dužnosti – postojanje bezbjednosne smetnje”, kazali su za CIN-CG iz MUP-a. Ukupan broj pojedinačnih predmeta kod Komisije za bezbjednosne smetnje je 122, naveli su iz MUP-a.

Međutim, u više ovih predmeta riječ je o neprovjerenim tvrdnjama, apsurdnim i nelogičnim optužbama, pokazuje istraživanje CIN-CG.

Službenici protiv kojih su pokrenuti postupci, kao i njihovi advokati, morali su da potpišu izjavo o tajnosti, što ih onemogućava da u javnosti govore iznesu ove podatke.

„Svjedočio sam tome da službenici ne prođu bezbjednosnu provjeru zbog tračeva i glasina”, kaže za CIN-CG jedan rukovodilac u Upravi policije (UP), koji se nedavno našao u nepovoljnoj situaciji, jer je bio primoran da suspenduje kolege nakon negativnog mišljenja Komisije, iako je smatrao da odgovorno obavljaju posao.

„Policijska praksa razlikuje pet nivoa pouzdanosti informacija – od neprovjerene do pouzdane. Disciplinski postupci se pokreću na osnovu informacija različitog stepena pouzdanosti, čiju relevantnost je potrebno potkrijepiti dokazima, jer ukoliko se donese odluka o prekidu radnog odnosa samo na osnovu informacija, to neće biti održivo u sudskim postupcima“, upozorava bivši visoki službenik UP i aktuelni predsjednik Odbora za bezbjednost i odbranu Skupštine Crne Gore, Miodrag Laković, i visoki funkcioner vladajućeg Pokreta Evropa sad (PES).

Laković dodaje da MUP ima čitav niz mehanizama za provjeru policijskih službenika, poput provjere imovine ili mjera tajnog nadzora, ali ih ne koristi.

Iz MUP-a objašnjavaju da smetnje utvrđuje Komisija za bezbjednosne smetnje, koja podnosi predlog za pokretanje disciplinskog postupka disciplinskom tužiocu, koji donosi odluku da li će pokrenuti postupak. „Sama činjenica da tužilac cijeni predlog za pokretanje disciplinskog postupka i druge dokaze predstavlja još jedan vid kontrole ispravnosti rada Komisije, obzirom da podnošenju predloga za pokretanje disciplinskog postupka prethodi donošenje mišljenja Komisije o postojanju bezbjednosnih smetnji za dalji rad”.

Komisija i disciplinska tužiteljka postupaju pod pritiskom

CIN-CG je više upućenih izvora reklo da je disciplinska tužiteljka MUP-a Milena Pajović u nezvaničnim razgovorima izražavala zabrinutost zbog toga što u brojnim predmetima ne postoje dokazi, ali da rukovodstvo MUP-a vrši pritisak da se postupci pokreću i nastavljaju. U pojedinim predmetima tražila je odlaganje postupaka, čime je faktički ukazala na postojanje neregularnosti, smatraju sagovornici CIN-CG.

Pojedini suspendovani policijski službenici, iako je prošlo dosta vremena, nijesu imali ni jedno ročište pred disciplinskom komisijom, na kojem bi im bila pružena prilika da iznesu dokaze i odbrane se od optužbi.

„Iako se protiv mene disciplinski postupak vodi već godinu dana, nijesam imao priliku da se pojavim pred komisijom – sva ročišta su do sada odlagana, pa nijesam mogao da iznesem svoju odbranu“, kazao je za Centar za CIN-CG jedan policijski službenik, koji tvrdi da je svaka od optužbi protiv njega neosnovana.

Tokom telefonskog poziva koji joj je uputio CIN-CG, Pajović je kazala da na pitanja može odgovarati isključivo službenim putem, ukoliko vrh te institucije da saglasnost. Osim Pajović, u disciplinske postupke uključena je i disciplinska tužiteljka MUP-a Izeta Husović. „Disciplinske tužiteljke i Komisija za bezbjednosnu provjeru vode ove postupke pod pritiskom vrha MUP-a i krše zakon“, kaže advokat Veselin Radulović, koji zastupa neke od suspendovanih policajaca.

Radulović tvrdi da MUP nije sproveo bezbjednosnu provjeru ni nad samim članovima Komisije koji odlučuju da li će službenici proći provjeru. „Članovi se mijenjaju, ali odgovorno tvrdim da nijedan od njih nije prošao ovu

vrstu provjere“, kaže Radulović.

Iz MUP-a to negiraju. „Komisija za provjeru postojanja bezbjednosnih smetnji postupa sa dokumentima koji su označeni stepenom tajnosti, to u prvom redu podrazumijeva da članovi Komisije moraju imati dozvolu za pristup tajnim podacima, samim tim članovi ove komisije prošli su postupak bezbjednosnih provjera“, naveli su iz MUP-a.

Doskorašnji predsjednik ove komisije, policijski službenik Darko Vujović, bio je fotografisan sa visokopozicioniranim članovima klanova, što zaista predstavlja bezbjednosnu smetnju, koja bi trebalo da bude ispitana, rekao je Radulović.

Međutim, iz MUP-a objašnjavaju da Vujović nije smijenjen sa mjesta predsjednika komisije, već je zbog redovnih obaveza u policijskoj jedinici sam zahtijevao da se skloni sa te pozicije.

U Komisiji su, prema izvorima CIN-CG, i bivša daktilografkinja MUP-a, bivša administrativna radnica, i jedna članica pravne službe. „Tako i osobe koje nijesu kvalifikovane odlučuju ko može ostati u policiji, to jest procjenjuju da li su informacije o nekom službeniku protiv koga je pokrenut postupak relevantne“, kaže jedan od sagovornika

CIN-CG.

Mijenjaju Zakon bez mišljenja Brisela?

U javnosti je već objavljeno da u brojnim slučajevima policijskih službenika koje MUP tereti za bezbjednosne smetnje nije tražena provjera Agencije za nacionalnu bezbjednost (ANB), iako je to Zakonom o unutrašnjim poslovima propisano. Zbog toga su advokati i pravni stručnjaci više puta upozoravali da Komisija za provjeru bezbjednosnih smetnji MUP-a sprovodi protivpravne postupke.

Najglasnija upozorenja o navodnom protivpravnom postupanju MUP-a bila su ona Radulovićeva i čelnice Akcije za ljudska prava (HRA) Tee Gorjanc Prelević. Zbog toga su njih dvoje bili na udaru funkcionera Demokratske Crne Gore (DCG), čiji je je predstavnik Danilo Šaranović na čelu MUP-a, a predsjednik Aleksa Bečić je u Vladi zadužen za bezbjednosni sektor. Iz MUP-a, za potrebe ovog teksta, nijesu odgovorili na pitanje da li je uopšte i ako jeste u koliko slučajeva je tražena provjera ANB-a.

Ukoliko budu usvojene izmjene Zakona o unutrašnjim poslovima na kojima insistiraju Demokrate, policijski službenici protiv kojih se trenutno vode disciplinski postupci mogli bi dobiti otkaze. Jedna od ključnih izmjena Zakona je da mišljenje ANB-a više neće biti neophodno za bezbjednosnu procjenu policijskih službenika, već će odlučivati samo MUP, ako u roku od 60 dana ne dobije nalaz ANB-a.

Prema sadašnjim zakonskim odredbama mišljenje ANB-a u ovakvim slučajevima bilo je obavezujuće, a ako se ne dobije u roku od 90 dana, disciplinski postupak je morao da se odbaci, a službenici vrate na posao.

Predložene izmjene predviđaju da se, ako budu usvojene u Skupštini Crne Gore, primjenjuju i na već započete postupke, što

znači da bi zakon imao retroaktivno dejstvo. Prema novim rješenjima, kandidati bi mogli biti odbijeni i u postupku zapošljavanja, zbog toga što „ne prolaze bezbjednosnu provjeru“, bez obaveze da im se obrazloži razlog.

Evropska komisija (EK) je u decembru tražila da se sačeka sa izmjenama Zakona dok se ne dobije mišljenje stručnjaka iz EU. Uprkos ovim upozorenjima, Skupština će ipak odlučivati o Zakonu na sjedinci zakazanoj za početak februara.

„Evropska komisija će u narednom periodu dostaviti detaljno mišljenje o predloženim izmjenama zakona. Istovremeno, Crna Gora mora obezbijediti da zapošljavanje u policiji bude zasnovano na stručnosti i zaslugama, uz jasne procedure koje će spriječiti politički uticaj na rad ovog organa“, kazali su iz Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori (DEU) za CIN-CG.

Odbrani otežan rad jer nemaju kompletan uvid

Ministar unutrašnjih poslova Danilo Šaranović izjavio je u novembru 2025. godine da je najveći broj policijskih službenika krivično procesuiran, što nije tačno kako tvrdi više sagovornika CIN-CG.

„Uvjeran sam da ministar ne govori istinu. Poznato mi je desetine predmeta o disciplinskim postupcima zbog navodnih bezbjednosnih smetnji, a ni u jednom slučaju nije došlo do krivičnog gonjenja, jer za to ne postoje dokazi“, kaže Radulović.

Iz MUP-a nijesu odgovorili na pitanje protiv koliko službenika su zbog bezbjednosnih smetnji pokrenute i krivične prijave. U odgovoru za CIN-CG naveli su da je „jedan broj policijskih službenika za koje su utvrđene bezbjednosne smetnje, u međuvremenu

procesuiran od strane Specijalnog državnog tužilaštva, zbog krivičnih djela teškog i organizovanog kriminala, što samo potvrđuje kvalitet sprovođenja postupka utvrđivanja bezbjednosnih smetnji i ujedno u potpunosti obesmišlja sve pokušaje deprofesionalizacije ovog postupka”.

Zbog tajnosti postupaka, većina službenika nije imala uvid u konkretne optužbe protiv sebe, što je u izuzetno nepovoljan položaj dovelo i njihove advokate, koji tokom 2024. godine nijesu imali dokumentaciju za pripremu odbrane.

Nakon što su se službenici pobunili, stepen tajnosti je spušten sa „povjerljivog“ na „interno“, čime je odbrani omogućen djelimičan uvid u dokumenta Komisije. „Omogućen nam je uvid u dio izvještaja, ali ne znamo koji je to dio – da li polovina ili svega deset odsto“, objašnjava Radulović.

Tajnost postupaka onemogućava službenike da o njima govore u javnosti, a Radulović tvrdi da se to čini sa namjerom da se prikrije „apsurd i nezakonitost“ ovih procesa. Osim što se neki suspendovani službenici, navodno bez validnih obrazloženja dovode u vezu sa krivičnim djelima, u postupcima protiv njih postoje i nelogičnosti. „U jednom slučaju, policijski službenik protiv kojeg je pokrenut disciplinski postupak tereti se za zloupotrebu službenog položaja u periodu kada uopšte nije bio raspoređen na funkciju za koju se navodi da je zloupotrijebio“, navodi Radulović.

CIN-CG se iz dokumentacije koju posjeduje uvjerio da su neke optužbe apsurdne: tako se kao dokaz u izvještaju o suspenziji navodi komentar na jednom portalu, upućen protiv nekog policijskog službenika. U drugom slučaju, službeniku se stavlja na teret kontakt sa BIL licem, kojeg je on uhapsio i protiv kojeg je sam podnio brojne krivične prijave. Jedan

od službenika čiju je dokumentaciju CIN-CG imao na uvid tereti se za sticanje imovine zloupotrebom službenog položaja, a imovinu koja mu se stavlja na teret ne posjeduju ni on ni članovi njegove šire porodice, u šta se CIN-CG uvjerio provjerom evidencije Uprave za nekretnine.

CIN-CG saznaje i da je jedan suspendovani službenik tražio više puta da ide na poligraf da bi dokazao da su tvrdnje neistinite, ali mu nije bilo dozvoljeno.

Uprava policije uvela je takozvani „info-stream“ sistem, u koji policijskim službenicima da jedni o drugima, ali i o građanima, mogu da unose podatke.

„Na taj način, bez jasnih kriterijuma i spoljne kontrole, gotovo svako može biti označen kao bezbjednosno interesantno lice ili doveden u vezu sa kriminalnim strukturama, što otvara prostor za ozbiljne zloupotrebe“, objašnjava advokat Radulović.

Zbog smetnji bez obrazloženja ne primaju ni na posao

CIN-CG došao je i do podataka o nedavnom slučaju mladog čovjeka koji je odbijen na konkursu MUP-a za zaposlenje u Upravi policije jer nije prošao bezbjednosnu provjeru. Kad je tražio obrazloženje, nije ga dobio. Međutim, taj kandidat je prethodno više puta prolazio bezbjednosne provjere ANB-a, jer je radio u sektoru bezbjednosti. „Onima koji im ne odgovaraju, u jednoj rečenici napišu da nijesu prošli bezbjednosnu provjeru, bez ikakvog objašnjenja, što je u potpunosti nezakonito“, kaže Radulović.

Laković kaže da i prilikom angažovanja novih službenika treba voditi računa „da se ne zaključuje provjera negativnim ishodom samo na osnovu početnog podatka“, već da

ona „mora biti dubinska i sveobuhvatna”.

„Službenici u policiji se često izlažu opasnosti, rizikuje život, šalju opasne ljude iz kriminalnog miljea u zatvor. To je težak posao. A sutra se može desiti da neko protiv njih na bazi nedokazanih informacija pokrene postupak i izrekne mjeru prekida radnog odnosa. To unosi nesigurnost u radni ambijent i dovodi u pitanje povjerenje službenika u objektivnost i pravičnost ovih postupaka”, kaže Laković.

Ombudsman utvrdio neregularnost jedne suspenzije

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore utvrdio je u jednom slučaju da je Uprava policije postupala nezakonito suspendujući sa radnog mjesta službenika bez donošenja formalnog i valjano obrazloženog rješenja.

Ovaj je službenik, prema mišljenju Ombudsmana koje je CIN-CG imao na uvid, tokom 2024. godine usmeno obaviješten da više ne može obavljati poslove u UP, nakon čega mu je onemogućen pristup radnom mjestu, dok je istovremeno upućen na korišćenje godišnjeg odmora. Tokom narednih mjeseci nije mu dostavljeno rješenje o suspenziji, niti mu je omogućeno da se izjasni o razlozima koji su mu stavljeni na teret, a koji su se zasnivali

na nepreciznim i neprovjerljivim navodima o „bezbjednosnim smetnjama”. Ombudsman je konstatovao da je službenik na taj način držan u stanju pravne i profesionalne neizvjesnosti duže od šest mjeseci, sve do donošenja mišljenja krajem 2024. godine, čime su povrijeđena njegova prava na rad, pravnu sigurnost i djelotvoran pravni lijek.

U mišljenju se navodi da postupanje Uprave policije ima obilježja faktičke suspenzije, sprovedene mimo zakonom propisanih procedura i rokova, te se preporučuje da se bez odlaganja donese zakonito, jasno i potpuno obrazloženo rješenje o njegovom radno-pravnom statusu, uz poštovanje osnovnih procesnih garancija zaposlenih u policiji.

I protiv ovog službenika je naknadno, prošle godine od strane MUP-a pokrenut disciplinski postupak, takođe baziran na neprovjerenim činjenicama i bez valjanih dokaza.

Radulović objašnjava da se na ovaj način vrši i mobing nad zaposlenima u UP. „U ime nekih od mojih klijenata pokrenuo sam partične postupke protiv UP zbog mobinga, jer su, između ostalog, godinama držali neraspoređene službenike, bez ikakvih obrazloženja”, objašnjava Radulović.

Više sagovornika CIN-CG ističe da su reforme u bezbjednosnom sektoru neophodne, pa i neka vrsta vetinga, da bi svi oni koji su se na neki način ogriješili i nijesu profesionalno obavljali svoj posao, trebalo da budu ispitani i udaljeni iz službe, ali samo uz adekvatne dokaze. Isto tako novi službenici treba da prođu sve vrste testova, ali se ne mogu vršiti selekcije na osnovu neprovjerenih informacija.

Veselin Radulović,
foto: privatna arhiva

FINANSIRANJE
VJERSKIH
ZAJEDNICA
OD JAVNOG
NOVCA:

**Zavjet ćutanja
od vjerskih
do državnih
institucija**

Odnos vlasti prema vjerskim objektima zavisi prije svega od pojedinačnih političkih odluka, a ne od sistemskih pravila. Nepostojanje transparentnih i ujednačenih kriterijuma, u praksi ostavlja prostor za selektivnu primjenu pravila i neujednačen uticaj na javni prostor

Predrag Nikolić/
Maja Boričić

Posljednji dana prošle godine Vlada je za dvije vjerske srednje škole opredijelila 1,6 milion eura. Medresa Mehmed Fatih i Gimnazija Sveti Sava dobile su po 800.000 eura.

Prema dostupnim podacima, koje je Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) analizirao, ove dvije vjerske škole su, od 2019. do kraja prošle godine, dobile 7,4 miliona eura iz budžeta. Za Medresu je od 2019. uplaćeno 3,9 miliona eura, a pravoslavnoj gimnaziji, od 2022. do kraja prošle godine – 3,5 miliona.

Vlada ne šteti novac za vjerske srednje škole, iako Podgorici decenijama nedostaje druga državna gimnazija. Najavljeno je da će njena izgradnja konačno početi tokom ove godine, a predviđena cijena je 9,3 miliona eura.

Da su izdvajanja za vjerske škole suprotna odredbama Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju, upozorila je Državna revizorska institucija (DRI) krajem 2024. Centar za građansko obrazovanje (CGO) je, na osnovu revizorskog izvještaja, podnio krivičnu prijavu Specijalnom državnom tužilaštvu (SDT) protiv NN lica, zbog isplate 4,9 miliona eura za finansiranje srednjih vjerskih škola, od 2019. do 2023. godine. Prijava je odbačena, a Vlada se, u posljednjoj odluci o finansiranju, poziva na isti zakon, za koji je iz DRI konstatovao da je prekršen.

Podaci o ukupnim izdvajanjima za vjerske zajednice nijesu transparentni i pregledno prikazani u nekom zvaničnom dokumentu, ali se pojedini podaci mogu naći u nekim drugim bazama.

Tako je prema sajtu Mojnovac, Instituta alternativa (IA), od 2019. do kraja prošle godine, najviše novca iz budžeta pripalo Mešihatu islamske zajednice u Crnoj Gori – 5,2 miliona eura.

Srpska pravoslavna crkva (SPC) je, u tom periodu, iz budžeta je dobila 3,9 miliona eura, od čega Mitropolija crnogorsko primorska 2,2 miliona, Eparhija budimljansko-nikšićka 1,6 milion, Eparhija zahumsko-hercegovačka 42.645 eura, Eparhija mileševska 85.000 eura.

U istom sedmogodišnjem periodu, Biskupski ordinarijat Kotor od države je dobio 234.000 eura, a Nadbiskupski ordinarijat Bar 89.000 eura. Međutim, oko 1,5 miliona eura iz budžeta uplaćeno je katoličkoj humanitarnoj organizaciju Caritas. I to nešto preko milion eura za Caritas barske nadbiskupije, dok je za Caritas Crna Gora 357 000, a za Caritas kotorske biskupije 20.000 eura.

Prema dostupnim podacima, Crnogorska pravoslavna crkva (CPC) je, u istom periodu, od države dobila nešto preko 300.000 eura.

Nema podataka koliko još novca vjerske zajednice dobijaju od opština, državnih preduzeća, raznih privrednika i slično. Ovdje nije uračunati ni milioni eura, koje su vjerske zajednice dobile kroz besplatno ustupanje javnih nepokretnosti, prije svega zemljišta.

CIN-CG je pitanja o dobijenom novcu iz budžeta i izgradnji vjerskih objekata uputio na više adresa tri najveće vjerske zajednice u Crnoj Gori. Odgovori nijesu stigli.

Zavjet ćutanja kada su vjerske zajednice u pitanju karakterističan je i za institucije. Podatke koje je CIN-CG tražio nije htjelo da dostavi Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine. Na zahtjev koliko je nepokretnosti vjerskih zajednica upisano u katastar nije odgovoreno iz Uprave za nekretnine, a iz Poreske uprave takođe ćute na zahtjeve CIN-CG da se, između ostalog, dostave informacije o poreskim oslobođenjima ili umanjenjima, ali i zbirne podatke o poreskim dugovanjima vjerskih zajednica u Crnoj Gori.

Na zahtjev CIN-CG da dostave spisak svih izdatih urbanističko-tehničkih uslova, građevinskih dozvola i drugih odobrenja za izgradnju, rekonstrukciju ili dogradnju vjerskih, sakralnih ili religijskih objekata i eventualne odluke o oslobađanju od dažbina, nije dostavila nijedna primorska opština, ali ni Podgorica. Odgovorile su samo opštine sa sjevera države.

Crkve prave i na poljoprivrednom zemljištu i ne plaćaju komunalije

Dokumentacija, koju je CIN-CG dobio slobodnim pristupom informacijama od više lokalnih samouprava, pokazuje da odnos lokalnih vlasti prema vjerskim objektima zavisi prije svega od pojedinačnih političkih odluka, a ne od sistemskih pravila. Nepostojanje transparentnih i ujednačenih kriterijuma, u praksi ostavlja prostor za selektivnu primjenu pravila i neujednačen uticaj na javni prostor.

U Plužinama se dozvoljava gradnja crkvi i parohijskih domova van građevinskih zona, na zemljištu koje je po osnovnoj namjeni poljoprivredno, dok opštinske odluke o komunalnom opremanju uvode potpuno oslobađanje od naknade za vjerske objekte ili se ti objekti, od strane opštine, proglašavaju za objekte od “opšteg interesa”.

Tako je lokalna vlast Saborni hram u Plužinama proglasila za objekat od opšteg interesa i kaže da zato nije naplaćena naknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta. Iako ne dozvoljavaju uvid u odluke, navode da su vjerski objekti u više naselja Rudinica, Goransku, Smriječnu i Bajovom Polju, oslobođeni plaćanja naknade za komunalno opremanje, uz obrazloženje da se parcele nalaze u zonama u kojima se ta naknada ne naplaćuje.

Prema opštinskoj odluci, dok je za ostale investitore predviđena naknada od 30 do 50 eura po kvadratnom metru, za vjerske objekte naknada se ne plaća.

U Danilovgradu je lokalni parlament još 2018.godine, Mitropoliju crnogorsko primorsku oslobodio plaćanja komunalne naknade od gotovo 25.000 eura, za izgradnju Sabornog hrama “Sveta Petka”.

Na Žabljaku urbanističko-tehnički uslovi omogućili su izgradnju Sabornog hrama velikih gabarita u centru grada, uz nedovoljno precizne kriterijume zaštite prostora i minimalna ograničenja, u planinskom gradu koji se planski definiše kao ambijentalno i turistički osjetljivo područje. Ne odgovaraju da li su oslobađali Mitropoliju crnogorsko-primorsku od plaćanja dažbina.

U Mojkovcu se, na opštinskom zemljištu Štitarići, dozvoljava izgradnja većeg broja pomoćnih objekata uz postojeću crkvu, pri čemu široko definisana namjena tih objekata od garaža, ostava, radionica, skladišta i objekata sa poslovnom funkcijom, čiji broj nije ograničen, omogućava i postupno formiranje kompleksa na tom opštinskom zemljištu. Nema odgovora o eventualnim finansijskim povlasticama.

Dragoljub Marković,
foto PR Centar

U Kolašinu su urbanističko-tehnički uslovi takođe vezani samo za Srpsku pravoslavnu crkvu, za uređenje crkvenih kompleksa, manje pomoćne objekte i privremene objekte poput ograde. Gabariti su znatno manji u odnosu na Žabljak, a namjena preciznije definisana nego u Mojkovcu. Međutim, Opština Kolašin u odgovorima navodi da nije nadležna za podatke o građevinskim dozvolama i finansijskim povlasticama, jer su te odluke bile u nadležnosti državnih organa.

U Beranama su dozvolili Eparhiji budi-mljansko-nikšićkoj rekonstrukciju manastira Sv.Arhangela u Uroševici, izgradnju parohijskog doma i seosku crkvu u Petnjiku, ali ne odgovaraju da li su vjerske objekte oslobađali od plaćanja dažbina.

Za razliku od ovih opština, u Pljevljima dokumentacija pokazuje da komunalne naknade za vjerske objekte nijesu ukinute. U toj opštini je je kontinuirana izgradnja i rekonstrukciju objekata različitih vjerskih zajednica, uključujući rekonstrukciju i dogradnju objekata Islamske zajednice, izgradnju džamije, infrastrukturne i sanacione radove u Manastiru Svete Trojice, te izgradnju i rekonstrukciju više pravoslavnih crkvenih objekata, među kojima i Crkva Svete Petke. Komunalne naknade za vjerske objekte su ipak umanjene i do 80 odsto.

Šavnik je dozvolio rekonstrukciju crkve Svetog Jovana Krstitelja, koja ima status nepokretnog kulturnog dobra. Intervencije su ograničene na sanaciju, restauraciju i očuvanje autentičnosti, uz saglasnost nadležnih institucija zaštite, pa se jedino u ovom slučaju oslobađanje od komunalnih naknada može tumačiti kao dio politike zaštite kulturnog naslijeđa.

Petnjica je dozvolila gradnju jedne džamije, u mjesnoj zajednici Tucanje, još 2015.

godine i tvrde da povlastica nije bilo, a Tuzi da gradnje vjerskih objekata nije bilo u periodu od 2015.do danas.

U Glavnom gradu planirana 22 nova vjerska objekta

Gradonačelnik Podgorice Saša Mujović i reis Islamske zajednice u Crnoj Gori Rifat Fejzić, potpisali su krajem januara ove godine ugovor o prenosu prava svojine, kojim Glavni grad Podgorica kao nosilac prava raspolaganja, bez naknade prenosi na Mešihat Islamske zajednice u Crnoj Gori pravo svojine na građevinskom zemljištu površine 30.000 m², saopšteno je iz gradske uprave. Radi se o zemljištu na Ćemovskom polju, čija je tržišna vrijednost blizu sedam miliona eura.

Mjesec ranije, 24. decembra, Glavni grad je dodijelio zemljište Mitropoliji crnogorsko-primorskoj za gradnju Crkve Svetog Vasilija Ostroškog na Koniku u Podgorici. Riječ je o četiri parcele ukupne površine 2,253 metara kvadratnih. Direkcija za imovinu Glavnog grada je 1. decembra 2025. godine procijenila vrijednost tog zemljišta na 473.130 eura ili 210 eura po metru kvadratnom. Saglasnost o poklanjanju zemljišta dala je Vlada Crna Gora odlukom od 10. decembra prošle godine.

U julu je pred odbornicima Glavnog grada došao zahtjev Vlade Crne Gore da se milionski vrijedno zemljište na Starom Aerodromu u Podgorici ustupi Vatikanu za izgradnju Apostolske nuncijature. Gradonačelnik Mujović je tada objasnio da su Vladin zahtjev da poklone zemljište prihvatili uz uslov da Vlada kroz finansiranje nekog od kapitalnog projekta obešteti Glavni grad, budući da se radi zemljištu čija vrijednost se procijenjuje na preko sedam miliona eura.

To nije sve, novim Prostorno urbanistič-

kim planom (PUP) Podgorica predviđena je gradnja 22 vjerska objekta – crkve, parohijski domovi, manastiri i džamije.

Najveći broj vjerskih objekata prema PUP-u Glavnog grada, njih 18, gradiće Srpska pravoslavna crkva (SPC), jedan katolička, dva objekta planirana su za Islamsku zajednicu i jedan za Evangelističku crkvu.

SPC će graditi dva manastira u naselju Tološi i Kućima, planirana su tri Parohijska doma u Donjoj Gorici i Momišićima, kao i crkve i drugi vjerski objekti na Sadinama, Zagoriču, Veljem Brdu, Ćemovskom polju, Pod Goricom, Koniku...

Islamska zajednica će graditi džamiju u naselju Konik i Islamski centar na putu prema Tuzima.

Gradnja katoličke crkve je planirana na Fundini, dok će Evangelistička crkva Riječ Božija graditi hram u dijelu grada Preko Morače.

Marković: Po PUP-u Podgorica mi smo teokratska država

Prostorni planer mr Dragoljub Marković za CIN-CG ističe da se, u izmjenama i dopunama PUP-a Podgorica, odjednom pojavilo 20-ak lokacija za vjerske objekte, koje nijesu plod analiza i strateških opredjeljenja države.

On ocjenjuje da kada pogledate taj plan i vidite čemu to vodi, reklo bi se da smo mi teokratska država, u kojoj društvo organizuju vjerske zajednice, a ne država.

On problematizuje i to što u Pravilniku o sadržaju i formi planskih dokumenata piše da vjerski objekti mogu biti sve od proizvodnih pogona, smještajnih kapaciteta do bogomolja.

„Tako da mi ne znamo kad pročitate namjenu u PUP-u, što to može da bude. Površina koja se prenamjenjuje za desetak tih objekata Srpske pravoslavne crkve iznosi oko 50.000

metara kvadratnih, čak i u Sadinama na najplodnijem poljoprivrednom zemljištu”, ističe Marković.

Umjesto mjesnih zajednica, praviće se parohijski domovi, dodaje Marković.

„Mi recimo u Donjoj Gorici nemamo mjesnu zajednicu, ali ćemo imati parohijski dom. Kada pogledate što je parohijski dom, to je kao mjesna kancelarija, mjesto okupljanja lokalnog stanovništva, pa se stiče utisak da smo mi društvo koje nije organizovano po opštinama i mjesnim zajednicama, nego po parohijama”, ocijenio je Marković.

Oni sada na tom prostoru, ističe Marković, sada mogu da grade šta hoće i prave paralelnu državu.

“Nemam ništa protiv izgradnje vjerskih objekata, ima par njih opravdanih, ali da se zna šta je i zašto to radimo. Opasnost postoji da se na ovaj način dođe do trajne fizičke promjene u prostoru, a efekat toga je da postajemo teokratska država”, upozorava prostorni planer.

Prema podacima koje je CIN-CG dobio iz Ustavnog suda na odluke o donošenju izmjena i dopuna PUP-a Glavnog grada iz avgusta 2025. podnijete su dvije inicijative

Milojko Spajić, Foto Vlada CG

Opština Budva donirala crkvi milion eura

Opština Budva i Mitropolija zaključile su 11. novembra prošle godine sporazum o izgradnji Hrama Svetog Marka. Sporazum su u Cetinjskom manastiru potpisali mitropolit Joanikije i predsjednik Opštine Nikola Jovanović.

Opština Budva se sporazumom obavezala da finansira izradu kompletne projektno-tehničke dokumentacije, komunalno opremanje lokacije, kao i da Mitropoliji crnogorsko-primorskoj dodijeli donaciju u iznosu od milion eura, koja će biti planirana u budžetu Opštine za 2026. godinu. Takođe, lokalna samouprava će učestvovati u finansiranju i izgradnji podzemnih garaža u okviru kompleksa budućeg hrama.

Nacrt urbanističkog projekta za kompleks pravoslavnog sabornog hrama u Budvi, početkom decembra 2023. utvrdila je Vlada na sjednici kojom je predsjedavao premijer Milojko Spajić.

Jedna od ključnih prigovora koji je na javnoj raspravi prihvaćen, je da prilikom izmještanja kapele, koja je vrijedno arhitektonsko djelo poznatog budvanskog arhitekta Slobodana Mitrovića, treba raditi na osnovu projekta postojećeg stanja kapele. Arhitekta Mitrović se još prije četiri godine pismom obratio mitropolitu Joanikiju i tadašnjem glavnom državnim arhitekti Vladanu Stevoviću, upozorivši ih da bi izgradnja hrama na lokaciji sadašnje kapele predstavljala nastavak budvanske urbanizacije, u koju je, kako je naveo, sada ušla i crkva.

Prema posljednjim informacijama, gradnja sabornog hrama u Budvi ipak neće početi ove godine, jer u planovima još uvijek nije riješeno pitanje izmještanja gradske kapele.

za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti i zakonitosti Plana. Prije toga, Ustavnom sudu su dostavljene četiri inicijative u odnosu na izmjene i dopune podgoričkog PUP-a iz 2021. godine.

„Predmeti se nalaze u fazi ustavnopravne analize kod sudija izvjestilaca i ustavnosudskih savjetnika, ali ne možemo govoriti o rokovima kada bi predmeti mogli biti spremni za odlučivanje, jer to zavisi prvenstveno od drugih predmeta, koji su već u radu”, kazali su iz Ustavnog suda za CIN-CG.

Dok se milioni javnog novca i privatnih donacija slivaju u izgradnju i održavanje vjerskih objekata, građani i dalje ostaju bez jasnog odgovora zašto država, po kojim pravilima i u čijem interesu zapravo tako obilato finansira vjeru u sekularnoj državi.

NA JEDNOM OD
NAJVRIJEDNIJIH PRO-
STORA PODGORICE,
BIVŠOJ KASARNI
MORAČA, PLANIRAJU
POSLOVNE I
KOMERCIJALNE
OBJEKTE:

**Prijeti li opet
betonizacija**

Jedna od najvrijednijih loka-
cija u srcu Podgorice uz Mo-
raču, na kojoj je trebalo da se
grade samo javni i kulturni
sadržaji, nedavno je prešla u
vlasništvo firme ABC Ventu-
res i mogla bi biti devastirana
intezivnom gradnjom, što do-
zvoljavaju izmjene i dopune
PUP-a Podgorice koje novim
investitorima daju široke
mogućnosti gradnje - hotela,
restorana, konferencijskih i
drugih objekata, iako su se
građani i aktivisti borili protiv
toga

Andrea PERIŠIĆ

Vlasništvo nad jednom od najatraktivnijih parcela u centru Podgorice, zemljištem nekadašnje Kasarne Morača iznad obale rijeke, nedavno je preuzela firma ABC Ventures, čiji je izvršni direktor Vlado Vuković, a vlasnik Anton Jurovicki. Izmjenama i dopunama Prostorno-urbanističkog plana (PUP) Podgorice iz avgusta 2025. godine koeficijent izgrađenosti na ovoj parceli drastično je povećan i data joj je namjena "centralne djelatnosti", koja, pored javnih sadržaja, omogućava i komercijalnu gradnju hotela, restorana, konferencijskih i drugih objekata.

Takvo plansko rješenje ostavlja širok prostor za interpretaciju i razne investitorske projekte, pa je opravdano pitati se da li će, umjesto da bude javno dobro, prostor Kasarne Morača na kraju ipak biti narušen i pretvoren u beton.

Radi se o prostoru za koji su se građani, aktivisti i dio stručne javnosti godinama zalagali da služi javnom interesu, kao zelena površina, gdje će biti institucije kulture, a ne lokacija za stambeno-poslovnu komercijalnu gradnju. Taj koncept bio je i javno prihvaćen tokom mandata gradonačelnice Glavnog grada Olivera Injac.

„Nevjerovatno da se nakon punih osam godina borbe za Kasarnu Morača građani i građanke opet moraju boriti za taj prostor. I to poslije završenog Međunarodnog konkursa i sjajnih idejnih rješenja za izgradnju Muzeja savremenih umjetnosti (MSU), Kuće arhitekture i Prirodnjačkog muzeja i opšteg društvenog konsenzusa da taj prostor mora biti sačuvan za objekte javnog karaktera, danas opet moramo da se borimo protiv ovih novih štetnih planova”, kaže za Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) Luka Rakčević, koji se godinama u podgoričkom parlamentu ispred Građanskog pokreta

URA, ali i kao građanin Podgorice zalagao za to da Kasarna Morača bude prvenstveno prostor namijenjen građanima, kroz kulturne sadržaje, javne objekte i zelene površine.

Konkurs je raspisan 2023. godine i bio je dio šire vizije transformacije nekadašnjeg vojnog kompleksa u javni, kulturni prostor. Prvu nagradu osvojio je italijanski arhitektonski tim "A-fact" (Architecture Factory), a nakon izbora bilo je najavljeno da će se pristupiti razradi projektne dokumentacije i faznoj realizaciji.

Kako se može vidjeti na Portalu javnih nabavki, Ministarstvo javnih radova Crne Gore je u decembru 2025. raspisalo tender za izradu glavnog projekta za objekte Muzeja savremene umjetnosti, Prirodnjačkog muzeja, Kuće arhitekture i Parka kulture i umjetnosti. Rok za podnošenje ponuda bio je do 19. januara 2026. godine, a naručilac traži usluge projektovanja u oblasti arhitekture i urbanizma za kompletan kompleks. Ali, to je samo jedan dio priče.

Firma ABC Ventures, koja je sada vlasnik dijela ovog zemljišta, parcele 2211/9 u KO Podgorica II, od 17 hiljada kvadrata, planiraja izgradnju poslovnog, odnosno komercijalnog objekta gdje, kako kažu za CIN-CG, neće biti stambene gradnje. U odgovoru na naša pitanja su naveli i da će sve biti u skladu sa važećom planskom dokumentacijom.

„U skladu sa PUP-om, konkretno arhitektonsko-urbanističko idejno rješenje za predmetnu lokaciju biće definisano kroz javni konkurs. Podnijeli smo inicijativu MPPUDI Crne Gore za raspisivanje javnog konkursa međunarodnog karaktera za izradu urbanističko arhitektonskog idejnog rješenja“, kažu još iz ABC Ventures za CIN-CG.

„Važno je podsjetiti da je prostor Kasarne Morača jednom već bio zamalo isplaniran

tako da se iz njega izvuče najveća moguća novčana korist, bez obzira na efekat koji bi to imalo po kvalitet samog prostora i širi javni interes. Početkom 2018. godine vodila se javna rasprava o Urbanističkom projektu (UP) 'Kasarna Morača' koji je predviđao rušenje postojećih objekata i izgradnju guste stanogradnje i poslovanja, po modelu sličnom City kvartu“, podsjeća za CIN-CG istraživačica na Univerzitetском institutu u Lisabonu (ISCTE-IUL) i članica organizacije Ko ako ne arhitekt (KANA) Sonja Dragović.

„Tada smo, zajedno sa drugim organizovanim građanima i građankama Podgorice, reagovali: pozvali javnost na raspravu, predali opsežne primjedbe, a kroz peticiju koju je tada pokrenula URA prikupljeno je preko osam hiljada potpisa za planiranje i izgradnju javnih sadržaja na ovom prostoru. Nakon tako snažne reakcije građana, i nakon brojnih kritika izrečenih na javnoj raspravi (inače, i dalje jednoj od najmasovnijih centralnih javnih rasprava o nekom planskom dokumentu u Podgorici), UP koji je predviđao betonizaciju Kasarne Morača nadležni više nijesu pominjali. Upravo taj snažni građanski angažman otvorio je prostor da se na dijelu lokacije koji je ostao u javnom vlasništvu kasnije planiraju i konkursom predvide muzejski i kulturni sadržaji, što danas predstavlja rijedak i vrijedan iskorak ka javnom interesu u centru Podgorice“, navodi Dragović.

„Međutim, u postupku Izmjena i dopuna PUP-a 2025, i pored zahtjeva Glavnog grada i dijela javnosti da se cjelina zaokruži isključivo javnim i kulturnim sadržajima, u konačnom rješenju je zadržana namjena 'centralne djelatnosti' na privatnim parcelama. Uz to, izmjene i dopune plana napuštaju ideju izrade UP i predviđaju „direktno sprovođenje“ iz PUP-a, uz obavezan javni konkurs. U

praksi, to znači da se ključne odluke o formi i intenzitetu gradnje pomjeraju u manje javno vidljive i teže razumljive kanale, dok se javnosti ostavlja narativ o 'konkursu' kao garanciji kvaliteta. Konkurs može da poboljša arhitektonski izraz, ali ne rješava suštinsko pitanje: zašto se na obali Morače, u samom centru Podgorice i u neposrednoj kontaktnoj zoni budućeg muzejskog centra, uopšte ostavlja prostor za komercijalnu gradnju, koja očigledno i izričito odgovara privatnom interesu“, pita se Dragović.

Ona navodi da je postojala i politički sasvim realna alternativa: da se prostor, koji je decenijama bio javni, vrati u javno vlasništvo kroz otkup, eksproprijaciju ili razmjenu, i da se kompletna lokacija planira kao javna cjelina sa sadržajima kompatibilnim muzejima i zelenom koridoru Morače, kao što su kultura, obrazovanje, nauka, administracija i drugi javni programi.

„To bi zaokružilo novu javnu kulturnu infrastrukturu u gradu i spriječilo da se privatni interes ugnijezdi u sred buduće javne zone kroz planske parametre koji omogućavaju intenzivnu gradnju i doslovno osiguravaju značajan profit za privatnog investitora. Zato

Sonja Dragović

foto: Privatna arhiva

ključno pitanje ostaje: kako je, na osnovu čega, u usvojenim Izmjenama i dopunama plana zadržana namjena 'centralne djelatnosti', kada je kroz više zahtjeva tokom javne rasprave traženo da ovaj prostor dobije javnu namjenu? Odgovor na to objasnio bi zašto sada, umjesto logičnog i sasvim lako ostvarivog opredjeljenja za cjelinu koja bi bila novi kulturni koridor, imamo plansko rješenje koje privatnom vlasniku omogućava da stekne novu kvadraturu na obali Morače", objašnjava Dragović.

Omogućena znatno intezivnija gradnja

Izmjenama i dopunama PUP-a Podgorice došlo je do ozbiljnog povećanja dozvoljene izgrađenosti na prostoru "Kasarne Morača". Koeficijent izgrađenosti je povećan sa 0,6 na čak 1,4, iako takva promjena nije bila tražena nijednom primjedbom dostavljenom tokom javne rasprave.

„Sama činjenica da je od 'javne rasprave' do konačnog usvajanja Izmjena i dopuna PUP-a Podgorice obrađivač plana povećao koeficijent izgrađenosti za 'Kasarnu Morača' sa 0.6 na 1.4 najbolje potvrđuje da su Glavni grad na čelu sa gradonačelnikom Mujovićem, resorno ministarstvo i Vlada svjesno podržali devastaciju prostora 'Kasarne Morača' i pomogli investitorima da započnu agresivnu gradnju, a da pritom apsolutno niko u primjedbama sa javne rasprave takvo podizanje koeficijenata nije ni tražio“, navodi Rakčević.

Iz Glavnog grada do objave teksta nijesu odgovorili na upite CIN-CG-a.

Iz MPPUDI za CIN-CG objašnjavaju da je Izmjenama i dopunama PUP-a Podgorice prostor nekadašnje "Kasarna Morača" podijeljen na dvije cjeline ukupne površine oko 81,5 hiljada kvadrata. Jedan dio, kako

navode, ostaje namijenjen kulturi, a drugi je predviđen za centralne djelatnosti (poslovne i javne sadržaje). Kako kažu, na prostoru čija su namjena "centralne djelatnosti" planirana je gradnja na osnovu smjernica iz plana, uz obavezan javni konkurs za idejno urbanističko-arhitektonsko rješenje.

„Na površinama centralnih djelatnosti mogu se planirati objekti poslovnih, administrativnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti ili slični sadržaji u funkciji poslovanja, ugostiteljski objekti i objekti za smještaj turista tipa hotel 5* (bez mogućnosti kondo ili sličnih modela poslovanja), multifunkcionalni centar ili konferencijski centar, poslovne zgrade, objekti kulture, rekreativni sadržaji sa jedinstvenim pejzažnim izrazom u dijelu prema rijeci Morači, objekti i mreža infrastrukture, parkinzi i garaže za smještaj vozila zaposlenih, korisnika i posjetilaca. U okviru ove namjene nije dozvoljeno planirati objekte za stanovanje“, navode iz MPPUDI.

Dragović objašnjava da su u Nacrtu izmjena i dopuna PUP-a Podgorice, koji je stigao na javnu raspravu za dio B lokacije Kasarna Morača, površine 30 891 55 metara kvadrata, bili jasno postavljeni restriktivniji urbanistički parametri. „Indeks zauzetosti maksimalno 0,2 i indeks izgrađenosti maksimalno 0,6, uz naglasak da se prostor dalje razrađuje kroz detaljniji planski dokument, uz usklađivanje sa konkursnim rješenjem kontaktne zone kulturnih objekata i pejzažnim uređenjem obale Morače“.

„U usvojenoj verziji plana, ti parametri su značajno podignuti: indeks zauzetosti povećan do maksimalnih 0,4, a indeks izgrađenosti do maksimalnih 1,4, što je promjena koja direktno povećava obim dozvoljene gradnje i investicionu vrijednost lokacije“, upozorava Dragović.

„Na ovoj površini, dakle, ovom izmjenom se se maksimalna dozvoljena zauzetost tla udvostručuje (sa oko 6 178 na oko 12 357 metara kvadratnih), a potencijalna bruto građevinska površina raste sa približno 18 535 na 43.248 metara kvadratnih – radi se o povećanju od oko 24 700 metara kvadratnih, dakle o tome da ovdje sad može biti izgrađeno više nego 2,3 puta više kvadrata nego što je bilo predviđeno Nacrtom izmjena i dopuna PUP-a“, objašnjava ona.

Ističe i da problem nije samo to ogromno povećanje dozvoljene izgrađenosti, nego i način na koji se to dešava. „Prema javno dostupnim informacijama o toku i rezultatu javne rasprave, ovakvo povećanje niko nije tražio, niti je javnosti dato ikakvo obrazloženje zašto se od Nacrta odstupilo upravo u dijelu koji presudno određuje intenzitet gradnje na obali Morače, u kontaktnoj zoni budućih muzejskih sadržaja i zelenog koridora. No, građani koji pokušavaju da se kroz javne rasprave zalažu za javni interes u prostornom planiranju u Podgorici neće, nažalost, biti iznenađeni, ovdje se samo još jednom pokazuje da se procedure svode na formalnost, dok se ključne odluke o kvadraturi i profitu donose mimo javno vidljivih i razumljivih kanala“.

Od NLB banke do Coinis-a

Prema podacima Poslovne mreže, vlasnik ove vrijedne parcele 2211/9 je kompanija ANEKRETNINE D.O.O. PODGORICA, koja je godinama bila u vlasništvu NLB banke. Tu firmu je, zajedno sa zemljištem, prije nekoliko godina kupila kompanija Čelebić, u periodu kada se radio Urbanistički projekat “Kasarna Morača“, kojim je bilo planirano čak oko 150 hiljada metara kvadratnih stambeno-poslovne gradnje.

Nedavno je došlo do nove promjene vlasništva: Čelebić, koji je imao 100 odsto vlasništva u firmi ANEKRETNINE prodao je 82 odsto udjela kompaniji ABC Ventures.

Prema podacima Poslovne mreže o vlasničkoj strukturi, firma ABC Ventures je povezana sa kompanijom Coinis (radi se o sestrama preduzećima) čiji su vlasnici ujedno i vlasnici ABC Ventures-a. Za izvršnog direktora ANEKRETNINE imenovan je Vlado Vuković. Zanimljivo je i da je adresa firme ANEKRETNINE promijenjena i da je sada registrovana na istoj lokaciji na kojoj posluje Coinis.

Coinis je domaća IT i digitalna kompanija koja je u javnosti već dovođena u vezu sa spornim urbanističkim projektima u centru Podgorice – rekonstrukcijom i uređenjem Kuće Vujovića u Bokeškoj ulici, objekta sagrađenog u prvoj polovini 20. vijeka koji je od velike kulturno-istorijske vrijednosti za Podgoricu. Na ovom prostoru firma Coinis izgradila je, u u saradnji sa firmom Corner Construction, novi poslovni objekat od pet spratova. Ovaj posao izazvao je velike polemike i negodovanje stručnjaka, zbog intervencija koje su odstupale od prvobitnog plana.

U okviru projekta trebalo je da se gradi i

Luka Rakčević,
foto: privatna arhiva

garaža, a iz Coinisa su tada obećavali da će sačuvati prepoznatljivu fasadu stare Kuće Vujovića. Međutim, tokom izvođenja radova fasada nije sačuvana, a objekat je maltene u potpunosti srušen. Iz Coinisa su tada rekli da su sve radili u skladu sa zakonom i projektnom dokumentacijom i da je Kuća Vujovića bilaruševina koja je predstavljala opasnost za prolaznike. Oni su tvrdili da su svi stručnjaci bili saglasni da nije bilo bezbjednog načina da se kuća sačuva i uklopi u novi objekat po važećem planskom rješenju.

Sporne izmjene i dopune PUP-a Podgorice

Tokom izrade Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana (PUP) Podgorice, na javnoj raspravi iz decembra 2024, koje, kako je CIN-CG već pisao, nije faktički ni bilo, samo je simulirana, zvanično su dostavljeni komentari u ime Glavnog grada sa jasnim zahtjevom da se na prostoru nekadašnje "Kasarne Morača" isključi mogućnost stambeno-poslovne gradnje i da se ta lokacija zadrži za sadržaje od javnog interesa.

Rukovoditeljka izrade plana Aleksandra Tošić Jokić je u jednom dijelu tekstualno uvažila te primjedbe, naglašavajući da ovaj prostor treba da se razvija u skladu sa ranijim konkursnim rješenjem i kulturnim sadržajima.

Međutim, u konačnoj verziji plana ipak zadržana je namjena "centralne djelatnosti", što je planska kategorija koja, pored javnih i kulturnih sadržaja, omogućava i izgradnju stambeno-poslovnih objekata. Time je, uprkos formalnom prihvatanju primjedbi, praktično ostavljena otvorena mogućnost za komercijalnu stanogradnju na ovoj parceli.

U primjedbama dostavljenim tokom javne rasprave o Izmjenama i dopunama PUP-a Podgorice, tadašnji predstavnik Glavnog

grada tražio je da se za lokaciju nekadašnje "Kasarne Morača" precizno definiše isključivo javna i kulturna namjena, imajući u vidu da su na katastarskoj parceli 2211/9 i kontaktnim parcelama ranije planirani Muzej savremene umjetnosti, Prirodnjački muzej i Kuća arhitekture, za koje je već bio sproveden međunarodni konkurs i opredijeljena značajna sredstva u budžetu.

U primjedbi je naglašeno da bi zadržavanje opšte kategorije "centralne djelatnosti" moglo otvoriti prostor za stanogradnju i komercijalne sadržaje, pa je predloženo da se planskim dokumentom izričito propiše da su dozvoljeni isključivo objekti kulture, školstva ili administracije od javnog interesa. Takođe je ukazano na potrebu da Vlada Crne Gore i Glavni grad razmotre modele otkupa ili razmjene parcela sa privatnim vlasnicima, kako bi se obezbijedilo da prostor ostane u funkciji javnog dobra.

U odgovoru Tošić Jokić navedeno je da su u smjernicama već definisani sadržaji koji se mogu graditi na tom prostoru, uz uvažavanje konkursnog rješenja i da će detaljna razrada biti predmet drugih planskih dokumenata. Istaknuto je da su "viši objekti i objekti kulture" prepoznati kao mogući sadržaji i da planom ne postoje smetnje da se takvi objekti realizuju.

Kako namjena "centralne djelatnosti" nije izmijenjena, time je formalno ostavljena mogućnost izgradnje komercijalnih sadržaja, što u praksi znači da prostor nije zaštićen isključivo kao javni kulturni kompleks.

Zanimljivo je i da je firma ANEKRETNINE D.O.O. PODGORICA tokom javne rasprave uputila primjedbu kojom je osporila plansko rješenje. Kako se vidi iz primjedbi dostavljenih tokom javne rasprave o Izmjenama i dopunama PUP-a Podgorice naveli su da lokacija

“nije precizno definisana i usklađena“, te da “nijesu precizno iskazane površine za kulturu i centralne djelatnosti”.

Predložili su i da se parcela 2211/3 isključi iz lokacije B jer, kako su naveli, zbog udaljenosti “ne može predstavljati ni fizički, niti funkcionalno cjelinu” sa ostatkom prostora.

Ukazali su i na to da plan nije jasan, jer se na jednom mjestu navodi da su pravila gradnje već određena na osnovu međunarodnog konkursa, a da na drugom tek treba da se radi poseban urbanistički projekat.

„Planom je predviđeno da se dio lokacije namijenjen kulturi realizuje prema smjernicama datim u okviru sprovedenog međunarodnog konkursa što je neprihvatljivo, jer nama kao vlasnicima nije data mogućnost da se izjasnimo u odnosu na sadržaje planirane konkursnim rješenjem“, naveli su tada iz ove firme.

U odgovoru rukovoditeljke izrade plana Tošić Jokić navedeno je da se primjedba firme ANEKRETNINE D.O.O. PODGORICA “djelimično prihvata“, uz objašnjenje da je planom definisano da se prostor “planira u skladu sa smjernicama ovog plana, a shodno zakonu, putem javnog konkursa”.

Jedna od posljednjih velikih zelenih površina uz Moraču

„Ukoliko ima Ustavnog suda, PUP Podgorice i takva rješenja moraju pasti, najmanje i ne samo zbog ‘Kasarne Morača’, a ukoliko rukovodstvo Glavnog grada (koje je takav PUP podržalo) misli da ćemo nijemo posmatrati njihovo usvajanje plana nižeg reda kojim će uništiti ‘Kasarnu Morača’ – grdno su se prevarili. Kada smo ‘Kasarnu Morača’ 2018. godine zaštitili od tada svemoćnog DPS-a, sigurno ćemo je zaštititi i od današnjih ru-

kovodilaca koji nastavljaju DPS-ove prakse i sa jednakim žarom uništavaju sve čega se dotaknu”, smatra Rakčević.

Prostor nekadašnje “Kasarne Morača” jedan je od najljepših i najvrijednijih u Podgorici, smješten uz samu obalu rijeke i na nekoliko minuta hoda od užeg centra Podgorice. Jedan je od posljednjih velikih neizgrađenih kompleksa u ovom dijelu grada.

Nastala kao vojni kompleks u periodu socijalističke Jugoslavije, “Kasarna Morača” je decenijama bila zatvoren, ograđen i javnosti nedostupan prostor, svojevrstni “grad u gradu”. Nakon prestanka vojne funkcije, ostao je ogroman urbani potencijal: više od 17 hiljada kvadrata zemljišta sa postojećim objektima, zelenilom i direktnim kontaktom sa rijekom Moračom.

Upravo su tu lokaciju brojni građani, aktivisti i aktivistkinje i stručna javnost godinama doživljavali kao priliku da Podgorica dobije veliki javni park, kulturni kvart ili jednostavno prostor za različite sadržaje gdje bi se ljudi okupljali i družili.

ELEKTRONSKI
NADZOR
PRITVORENIH LICA
U CRNOJ GORI
NE FUNKCIONIŠE:

**Lako je pobjeći
pravdi kad
sistem zakazuje**

Dok MUP još razvija sistem kontrole mjera nadzora, sudovi nemaju objedinjene podatke o alternativnim mjerama, kao ni da li se krše i kad se zamjenjuju pritvorom

Maja Boričić

Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) nema funkcionalan sistem za praćenje mjera nadzora, koje bi policija trebalo da sprovodi. Softver i oprema za elektronski monitoring praćenja „nana-gica“ nijesu u potpunosti operativni, a dio sistema se i dalje razvija, potvrđeno je Centru za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) iz više izvora.

To znači da jedan od ključnih mehanizama koji bi trebalo da smanji rizik od bjekstva – elektronski nadzor nad licima kojima je određena zabrana napuštanja stana, boravišta ili kretanja, ne funkcioniše ni 17 godina na-

kon što je ta mjera predviđena crnogorskim zakonom davne 2009.

Podaci koje je prikupio CIN-CG takođe ukazuju da ne postoji sistemsko praćenje, procjenjivanje i kontrola rizika od bjekstva onih koji su pod mjerama nadzora, ali ni drugih protiv kojih se vode postupci, a nijesu u pritvoru.

Zato nije čudo što su posljednjih godina mnogi pobjegli od pravde i skrivaju se na tajnim adresama. Samo u posljednjih nekoliko mjeseci pobjegao je sin Vesne Medenice, Miloš Medenica, prvostepeno osuđen na preko deset godina zatvora, a potom i bivša speci-

Pritvori i mjere nadzora u osnovnim sudovima od 2020. do 2026.

Osnovni sud	Pritvor	Mjere nadzora
Osnovni sud Podgorica	1102	85
Osnovni sud Kotor	381	100
Osnovni sud Bar	251	37
Osnovni sud Bijelo Polje	179	155
Osnovni sud Berane	142	-
Osnovni sud Herceg Novi	109	75
Osnovni sud Kolašin	89	41
Osnovni sud Cetinje	82	39
Osnovni sud Ulcinj	66	28
Osnovni sud Danilovgrad	65	46
Osnovni sud Pljevlja	63	27
Osnovni sud Rožaje	57	17
Osnovni sud Plav	31	13
Osnovni sud Žabljak	1	1
UKUPNO	2618	664

Napomena: Viši sud u Podgorici, Viši sud u Bijelom Polju i Osnovni sud u Nikšiću nijesu dostavili tražene podatke. Osnovni sud u Beranama nije dostavio podatke o mjerama nadzora, uz obrazloženje da ne vodi takvu evidenciju. Sudovi ne vode evidenciju po jedinstvenoj metodologiji, pa podaci nijesu u potpunosti uporedivi.

jalna tužiteljka Lidija Mitrović, pravosnažno osuđena na sedam mjeseci robije. Ranije su pravdu izbjegli i optuženi šef kriminalnog klana Radoje Zvicer i bivši visoki policijski funkcioner Ljubo Milović, ali inekadašnji visokifunkcioner DPS-a Svetozar Marović...

I dok MUP praktično nanogice još ne koristi, izgleda da sistem i dalje funkcionise tako što policiji osumnjičeni ili optuženi iz kućnog pritvora „mahnu sa terase“ i tako dokažu da poštuju mjere.

Primjena elektronskog nadzora (nanogica) u predmetima kućnog pritvora bila je do prošle godine na čekanju, uprkos zakonskom rješenju. Uredba koja detaljno reguliše primjenu ovog mehanizma donijeta je tek u avgustu 2025.

Stevo Muk, predsjednik Upravnog odbora Instituta alternativa (IA) smatra da posljednji slučajevi bjekstva, ali i reakcije institucija nakon njih, pokazuju da je riječ o sistemskom problemu.

„Šesnaest godina smo imali zakonski osnov da kontrolišemo realizaciju tih mjera, ali to nije bilo uređeno do kraja. Tu se postavlja pitanje kako su se te mjere sprovodile i kontrolisale svih tih godina, na šta institucije i dalje nijesu dale odgovor“, kaže Muk za CIN-CG.

Iz Višeg suda u Podgorici nijesu odgovorili na pitanja CIN-CG kako određuju izvršenje mjere nadzora sa nanogicom, kada nema uslova za njeno izvršenje.

Ni iz MUP-a nijesu odgovorili na brojna pitanja CIN-CG, između ostalog, da li koriste elektronski nadzor u kontroli mjera nadzora i kada će biti uspostavljen softverski sistem za njihovo praćenje.

Muk ocjenjuje da su, nakon usvajanja Uredbe, izostali dalji koraci kako bi se stvorile tehničke pretpostavke za elektronski nadzor od strane Uprave policije.

Miloš Medenica,
foto Luka Zeković

On pojašnjava da, prema podacima iz sistema javnih nabavki, Ministarstvo unutrašnjih poslova u drugoj polovini 2025. godine nije nabavljalo softver, ni opremu za elektronski nadzor, niti su takve nabavke planirane u 2026. godini.

„Iz ove perspektive izgleda da je pozajmljivanje opreme od Ministarstva pravde iznuđeno rješenje, nakon što je jedan slučaj ogolio nefunkcionalnost sistema. Od posebne je važnosti da Vlada obezbijedi finansijska sredstva kako bi se dugoročno obezbijedila tehnička i druga oprema neophodna za punu primjenu ovog zakonskog rješenja“, zaključuje Muk.

Iz Ministarstva pravde za CIN-CG potvrđuju da su MUP-u ustupili softver i dio opreme kako bi policija mogla da uvede elektronski monitoring za mjere nadzora, ali i da je razvoj sistema, prema njihovim informacijama, i dalje u toku.

Direktor Direktorata za krivične sankcije Bojan Brajušković kaže da Ministarstvo pravde od 2017. koristi softver i elektronske uređaje za kućni zatvor, ali da ne zna zašto i MUP nije ranije osposobio ovaj sistem.

„Mi smo MUP-u ustupili naš softver na

korišćenje i određeni broj nanogica kako bi oni mogli da uvedu elektronski monitoring za mjere nadzora, što se kod njih tek sada razvija“, rekao je Brajušković za CIN-CG.

Ministarstvo pravde je nadležno za izvršenje kazne kućnog zatvora, dok su kućni pritvor i mjere nadzora u nadležnosti MUP-a i policije.

Prema podacima Sudskog savjeta samo u Specijalnom odjeljenju Višeg suda u Podgorici, koje sudi za najteža krivična djela, u decembru prošle godine bilo je 106 predmeta starijih od tri godine, u kojima lica moraju biti puštena iz pritvora zbog nedonošenja prvostepene presude u roku od tri godine. Većina njih bi trebala biti pod određenim mjerama nadzora, dok se ne završi sudski postupak.

Niko nema podatke kako sistem funkcioniše

Problem nije samo to što je elektronski nadzor nedovoljno razvijen. Problem je i to što država nema objedinjene podatke o tome kako sistem uopšte funkcioniše. Odgovori, ali i ćutanja institucija ukazuju da potpuna slika o tome kako se u Crnoj Gori primjenjuju mjere nadzora i koliko često dolazi do bjekstva ne postoji.

Nijedna institucija nema objedinjenu evidenciju o tome koliko se godišnje određuju mjere nadzora, koliko se te mjere krše, koliko se često zamjenjuju pritvorom, niti koliki je stvarni rizik od nedostupnosti okrivljenih i osuđenih lica po vrstama krivičnih djela.

Vrhovni sud Crne Gore je u odgovoru CIN-CG-u naveo da ne raspolaže takvim evidencijama, ali i da smatra da bi Sudski savjet (SS) trebalo da vodi tu statistiku. SS, međutim, navodi da pravosudni informacioni sistem PRIS ne evidentira mjere nadzora na način

koji bi omogućio njihovo statističko praćenje prema vrsti mjere, krivičnim djelima, godinama ili ishodima postupka.

U odgovoru SS se navodi da se mjere nadzora evidentiraju periodično, uz ograničene podatke, bez elemenata neophodnih za ozbiljniju analizu. Istovremeno, ni podaci koji se odnose na pritvor nijesu evidentirani u PRIS-u na način koji bi omogućio njihovo precizno i objedinjeno izdvajanje.

Uprava policije i Interpol do objave teksta nijesu dostavili tražene podatke o kršenju mjera nadzora i raspisanim potjernicama.

Što se tiče izmjene propisa koje se godinama najavljuju kako bi pravosuđe bilo efikasnije, Ministarstvo pravde i dalje čeka na mišljenje Evropske komisije (EK).

Iz Ministarstva pravde za CIN-CG navode da su tokom 2025. predložene izmjene krivičnog zakonodavstva koje uvode posebno krivično djelo kršenja mjera nadzora i preciziraju rokove za određivanje pritvora.

Međutim, za krivično djelo kršenja mjera nadzora predviđena je kazna zatvora do godinu dana, pa stručnjaci problematizuju koliko bi to moglo uopšte da spriječi nekoga da prekrši mjeru.

Stevo Muk
Foto Luka Zeković

Povjerenje građana u pravosuđe na minimumu

Prema CEMI-jevom istraživanju percepcije javnog mnjenja iz novembra prošle godine, gotovo 60 odsto građana nema povjerenje u sudski sistem. Čak 72 odsto smatra da sudski postupci traju nepotrebno dugo, dok više od polovine vjeruje da sudovi i tužilaštvo nijesu imuni na politički i neformalni uticaj.

Istovremeno, anketirani građani pritvor doživljavaju kao najsigurniju mjeru obezbjeđenja prisustva okrivljenih, dok alternativne mjere, uključujući nadzor, uživaju znatno slabije povjerenje.

CEMI u svojim nalazima ukazuje i na druge pokazatelje neefikasnosti: više od trećine planiranih pretresa i dalje se ne održi, dominantno zbog nedolaska optuženih i svjedoka, svaka četvrta naredba za prinudno dovođenje ostaje neizvršena, a policija u polovini takvih slučajeva ne obavještava sud o razlozima.

Iz Ministarstva finansija nijesu odgovorili na pitanja CIN-CG koliko je iz državnog budžeta izdvojeno novca za elektronski nadzor i alternativne mjere pritvoru od 2020. do 2025. i koliki je iznos stvarno izvršen.

I dok ulaganja u razvoj alternativnih mjera ostaju netransparentna i teško mjerljiva u budžetskim dokumentima, trošak jednog uređaja za elektronski nadzor, prema podacima Ministarstva pravde, iznosi oko 3.000 eura, što je višestruko manje od iznosa koji država isplaćuje zbog neosnovanog pritvora.

Podaci iz CEMI-jevog izvještaja pokazuju da je država od 2018. do 2024. godine isplatila 2,56 miliona eura licima koja su neosnovano bila u pritvoru, po osnovu sudskih presuda.

Osim toga, i Ministarstvo pravde trenutno

raspolaze sa 105 uređaja za elektronski nadzor, dok su prošle godine sudovi izrekli 370 pravosnažnih presuda kućnog zatvora.

Brajušković navodi da ne postoji formalizovana procjena rizika od bjekstva prije upućivanja na izdržavanje kazne, kao i da sama nanogica ne može spriječiti bjekstvo. „Nanogica se može jednostavno skinuti, ali sistem odmah alarmira svako odvajanje od tijela ili pomjeranje, što je znak za reakciju nadležnih organa“, pojašnjava Brajušković.

I dok alternativne mjere ostaju marginalno zastupljene, broj lica u već prenatrpanom Istražnom zatvoru raste, a trajanje pritvora se produžava.

Pritvor kao pravilo, mjere nadzora kao izuzetak

Prema crnogorskim propisima i međunarodnim standardima, pritvor treba da traje najkraće moguće vrijeme, ali praksa pokazuje da ta granica u stvarnosti često gubi smisao.

Podaci koje je CIN-CG prikupio iz osnovnih sudova pokazuju da se u praksi i dalje dominantno koristi pritvor. Viši sudovi u Podgorici i Bijelom Polju odbili su da dostave podatke o mjerama nadzora i pritvorima, uz obrazloženje da takva statistika ne postoji i da bi za njeno utvrđivanje bilo potrebno ručno pregledati hiljade krivičnih predmeta.

U većini osnovnih sudova broj određenih pritvora višestruko je veći od broja izrečenih mjera nadzora, dok se elektronski nadzor gotovo uopšte ne koristi. Najupadljiviji primjer je Osnovnog suda u Podgorici, gdje je od početka 2020. do kraja 2025. određeno 1.102 pritvora, naspram svega 85 mjera nadzora.

Iz Vrhovnog državnog tužilaštva (VDT) su dostavljeni samo podaci za 2025. godinu, uz pojašnjenje da bi za raniji period bilo potrebno

ući u svaki predmet pojedinačno.

Prema podacima VDT za 2025. godinu, tužilaštva su tražila pritvor za 1.032 lica, dok su mjere nadzora predložene za 341 lice. Sudovi su, prema njihovim informacijama, pritvor usvojili za 875 lica.

Ti podaci govore o tome da se čitav sistem i dalje oslanja na lišenje slobode kao dominantan način obezbjeđenja prisustva.

Nalazi CEMI-ja potvrđuju isti trend. U njihovom godišnjem izvještaju o praćenju sudskih postupaka u Crnoj Gori, od aprila 2024 do aprila 2025. navodi se da je odnos pritvora i mjera nadzora približno četiri prema jedan u korist pritvora, a da je jedan od razloga nedostatak elektronskih uređaja za kontrolu kretanja lica koja se brane sa slobode.

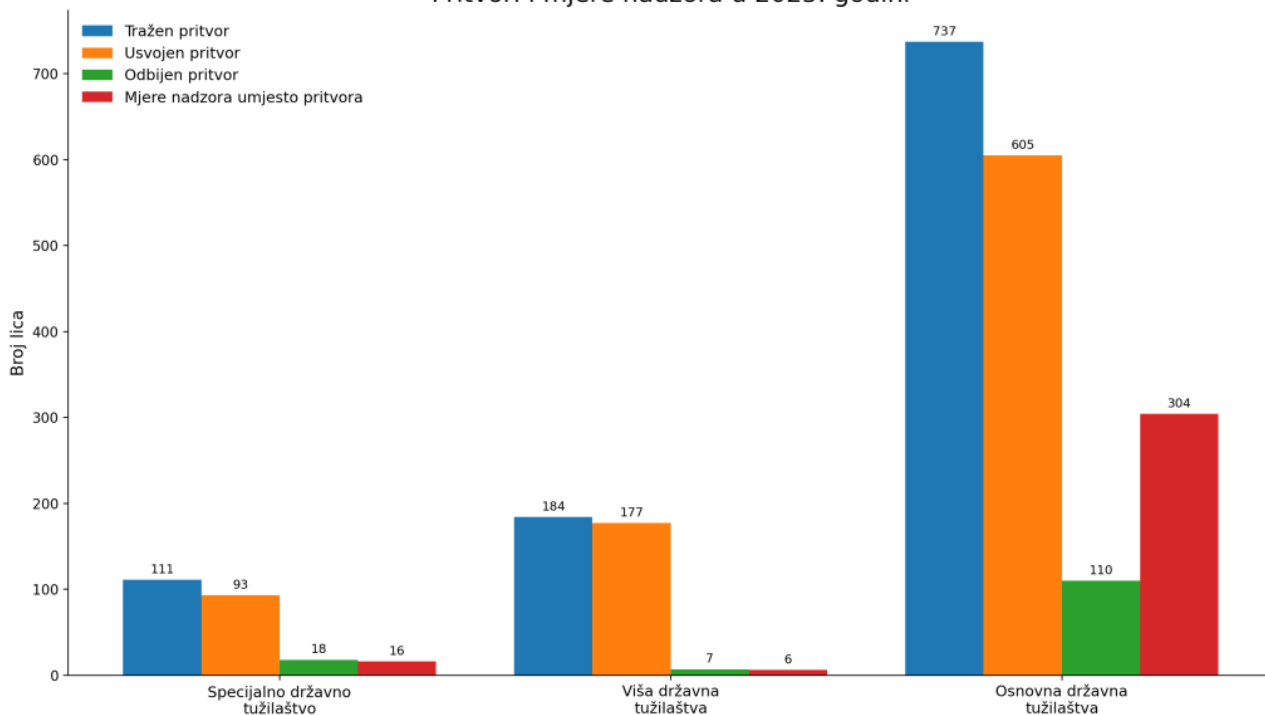
„Nedostatak elektronskih uređaja za nad-

zor u praksi ostavlja sudijama sužen spektar mjera obezbjeđenja prisustva okrivljenog, pa se pritvor, umjesto da bude posljednja mjera, često nameće kao jedina pouzdana opcija“, navodi se u izvještaju.

U istom izvještaju se navodi da su monitori, analizirajući 466 predmeta pred svim sudovima, osim onih koje vodi SDT, naišli na svega 19 predmeta u kojima je izrečena mjera nadzora.

Prema podacima CEMIJ-a pritvor je u osnovnim sudovima, nakon podizanja optužnice, prosječno je trajao 85 dana, a ukinut je u samo 11 predmeta. U višim sudovima situacija je, prema tom izvještaju, još problematičnija: ni u jednom analiziranom predmetu u kojem je pritvor određen ili produžen nakon podizanja optužnice nije ukinut u toj fazi, a prosječno je

Pritvori i mjere nadzora u 2025. godini

Izvor: Vrhovno državno tužilaštvo

trajao 239 dana, pri čemu Viši sud u Podgorici prednjači sa prosjekom od 308 dana.

Direktor Direktorata za krivične sankcije Bojan Brajušković to otvoreno priznaje, navodeći da se princip najkraćeg mogućeg trajanja pritvora u praksi ne sprovodi.

„Pritvor bi trebalo da bude izuzetna mjera, a čini se da se kod nas određuje kao redovna“, rekao je on za CIN-CG.

On dodaje da kapaciteti Istražnog zatvora nijesu adekvatni za broj pritvorenih lica, kao i da se planira izgradnja novog objekta istražnog zatvora u Spužu.

Dodatno zabrinjava, piše u izvještaju CEMI-ja, i podatak da je tokom posljednje dvije godine usvojeno više od trećine ustavnih žalbi zbog povrede prava na slobodu, uz kontinuirani rast broja lica u Istražnom zatvoru.

„Svaki pokušaj da se smanji upotreba pritvora mora uzeti u obzir i vrlo konkretan nedostatak elektronskih uređaja za praćenje mjera nadzora, koji sigurno utiče na nepovoljnu statistiku i doprinosi problemu prenatrpanosti istražnog zatvora. Zato je neophodno da nadležni organi hitno obezbijede budžetska sredstva i sprovedu javne nabavke za ove uređaje kako bi isti u što skorijem roku bili stavljeni u funkciju“, zaključuje se u izvještaju CEMI-ja.

Iz Delegacije Evropske unije za CIN-CG kažu da je sada ključno da se pravda u potpunosti sprovede kroz konačne i izvršne sudske odluke.

„Djelotvorno i kredibilno funkcionisanje pravosuđa predstavlja ključni element vladavine prava i jedno od važnih mjerila u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji“, napominju iz Delegacije EU.

Nadležni organi, navode iz Delegacije EU, moraju obezbijediti snažne pravne i proceduralne garancije za izvršenje sudskih odluka,

kao i nesmetanu i efikasnu saradnju između pravosudnih i organa za sprovođenje zakona.

I dok niko u Crnoj Gori za neizvršavanje sudskih odluka ne preuzima odgovornost, ključno pitanje više nije samo kako je došlo do pojedinačnih bjekstava, već da li država uopšte može da spriječiti sljedeća.

BEZBJEDNOSNE
PROVJERE
U ANB-U:

**Zapošljava
li se više
po volji
moćnih**

Kadrovska politika u Agenciji za nacionalnu bezbjednost (ANB) otvara pitanje da li se zbog nekih slučajeva kompromituje sistem bezbjednosnih provjera

Andrea PERIŠIĆ /
Đurđa RADULOVIĆ

Bezbjednosne provjere u Agenciji za nacionalnu bezbjednost (ANB) trebalo bi da spriječe da se zaposle i da imaju pristup povjerljivim podacima osobe koje mogu predstavljati rizik po rad službe. Istraživanje Centra za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG), međutim, pokazuje da su provjere prolazili i oni kandidati koji nisu u prvoj kontroli dobili pozitivnu ocjenu. Uprkos negativnim nalazima u naknadnim provjerama pojedini podaci bi bili eliminisani i na kraju bi se vrata službe otvorila i onima za koje je bilo ocijenjeno da predstavljaju bezbjednosni rizik.

U instituciji koja ima pristup dokumentima najvećeg stepena povjerljivosti i operativnim informacijama bezbjednosne provjere za zapošljavanje ne bi smjele biti formalnost, već mehanizam zaštite države. Zakon o tajnosti podataka propisuje da pristup tajnim podacima može imati osoba kojoj je izdata dozvola za pristup, što podrazumijeva da je prošla strogu bezbjednosnu provjeru.

Bezbjednosne provjere u pravilu sprovodi ANB, dok za zaposlene i angažovane u Ministarstvu odbrane i Vojski Crne Gore taj postupak sprovodi Ministarstvo odbrane. Zahtjev za sprovođenje provjere podnosi Direkcija za zaštitu tajnih podataka, a postupak se može voditi samo uz prethodnu pisanu saglasnost osobe koja se provjerava. Provjera se obavlja u mjestu njenog rođenja, prebivališta i zaposlenja, a može obuhvatiti i članove porodice ako se procijeni da mogu uticati na njeno ponašanje.

Tajni podaci u Crnoj Gori označavaju se jednim od četiri stepena tajnosti: “strogo tajno”, “tajno”, “povjerljivo” i “interno”. Stepenn se određuje prema sadržaju podatka i mogućim posljedicama njegovog otkrivanja po bezbjednost, odbranu, vanjsku, mone-

tarnu i ekonomsku politiku države. Najviši stepen, “strogo tajno”, odnosi se na podatke čije bi otkrivanje moglo ugroziti ili nanijeti neotklonjive štetne posljedice po interese Crne Gore, dok se niži stepeni određuju za podatke čije bi otkrivanje izazvalo teže ili obične štetne posljedice, odnosno omelo rad državnih organa.

Vrsta bezbjednosne provjere zavisi od stepena tajnosti podataka, što je stepen veći, provjera je detaljnija. Za podatke označene kao “povjerljivo” sprovodi se osnovna bezbjednosna provjera, za “tajno” specijalna, dok se za “strogo tajno” radi specijalna provjera koja obuhvata i dodatnu bezbjednosnu provjeru.

Slučaj Tešović

Bezbjednosnu provjeru za rad u ANB-u prošao je Nadan Tešović, bivši službenik Vojске Crne Gore (VCG), nakon čega je i zapošljen u ANB-u. Prema informacijama do kojih je došao CIN-CG, Tešović je, prije toga, tokom učešća u međunarodnim snagama u Bugarskoj 2024. godine, zajedno sa grupom vojnika iz Crne Gore, pjevao četničke pjesme i prijetio da će zapaliti zastavu Crne Gore ukoliko ona bude iznijeta na smotri vojnika. Zbog toga je Crna Gora ostala jedina članica NATO-a bez istaknute zastave tokom smotre.

Ti navodi su, prema saznanjima CIN-CG-a, evidentirani od strane Obavještajno-bezbjednosnog direktorata Ministarstva odbrane. Na osnovu toga, Vojska Crne Gore pokrenula je postupak protiv Tešovića.

CIN-CG je od Ministarstva odbrane tražio dokumentaciju o ovom slučaju, uključujući službene zabilješke, izvještaje, akta Obavještajno-bezbjednosnog direktorata, dokumentaciju o odluci da zastava Crne Gore ne bude istaknuta tokom smotre vojnika u

Bugarskoj, kao i eventualnu komunikaciju sa drugim državnim organima.

Ministarstvo odbrane odbilo je CIN-CG-ov zahtjev, navodeći da je tražena dokumentacija označena stepenom tajnosti "povjerljivo". U rješenju se međutim navodi da je Ministarstvo odbrane "povodom ovog slučaja preduzelo radnje iz svoje nadležnosti, da je dokumentacija označena stepenom tajnosti i da se pristup može ograničiti ako je to u interesu bezbjednosti, odbrane, spoljne i monetarne politike Crne Gore".

Iako CIN-CG nije dobio tražena dokumenta, činjenica da postoji predmet označen stepenom tajnosti potvrđuje da se slučaj Tešović nije odnosio na običan incident, već na događaj koji su nadležni organi tretirali kao bezbjednosno osjetljiv.

Prema informacijama koje je CIN-CG dobio od više različitih izvora iz bezbjednosnog sektora, prva bezbjednosna provjera za zapošljenje Tešovića u ANB-u bila je negativna upravo zbog navedenih okolnosti. Međutim, uslijedilo je njeno ponavljanje, pri čemu su iz konačne procjene izostavljeni podaci koji su prvobitno bili ocijenjeni kao relevantni za bezbjednosnu procjenu kandidata.

CIN-CG je pokušao da stupi u kontakt sa Tešovićem, ali nije uspio.

On, međutim, nije jedini koji je na ovaj način "prošao" bezbjednosnu provjeru u posljednje vrijeme.

Prema informacijama CIN-CG-a, bezbjednosnu provjeru prvobitno nije prošla ni osoba koja je, prema tvrdnjama izvora, kasnije zasnovala radni odnos u ANB-u na preporuku bliske saradnice aktuelnog direktora ANB-a Ivica Janovića. Bezbjednosnu provjeru ne bi mogao da prođe ni blizak saradnik Janovića, čiji je brat prema izvorima CIN-CG-a, navodno bio uključen u kriminalne poslove sa drogom.

Ivica Janović
foto: Vlada
Crne Gore

Ulazak rizičnih kadrova u ANB nije problem samo posljednjih godina. Više izvora iz ovog sektora tvrdi da takva praksa traje godinama i da nije vezana samo za trenutnu upravu ANB-a.

I u vrijeme vlasti Demokratske partije socijalista (DPS) u službi su radili ljudi čija su imena kasnije završila u predmetima Specijalnog državnog tužilaštva (SDT) zbog veza sa organizovanim kriminalom. Među najpoznatijima je Zoran Lazović, bivši direktor ANB-a i kasnije jedan od najmoćnijih ljudi u policiji, a koji se trenutno nalazi u pritvoru, gdje boravi od aprila 2024. godine. SDT ga, zajedno sa bivšim glavnim specijalnim tužiocem Milivojem Katnićem i bivšim specijalnim tužiocem Sašom Čadenovićem optužuje za stvaranje kriminalne organizacije i da je radio u korist kavačkog klana.

Tu je i Lazovićev sin, Petar, bivši službenik ANB-a i Uprave policije (UP) koji je čak bio raspoređen u sektor za borbu protiv organizovanog kriminala, a koji je uhapšen u julu 2022. godine, takođe po nalogu SDT-a zbog sumnje da je počinio krivično djelo stvaranje kriminalne organizacije. On je u više

predmeta optužen da je bio član kriminalne grupe koju je, prema navodima SDT-a, organizovao odbjegli šef kavačkog klana Radoje Zvicer, a tereti se i zbog toga da je, zajedno sa službenikom UP Ljubom Milovićem, imao ključnu ulogu u mafijaškim strujama unutar bezbjednosnih službi.

Postupak se vodi i protiv Duška Golubovića, bivšeg dugogodišnjeg operativca ANB-a, koji je uhapšen 2025. godine, takođe po nalogu SDT-a, zbog sumnje da je, zajedno sa Tuzaninom Sanderom Stanajem, suvlasnikom kompanije "Rokšped", organizovao kriminalnu grupu koja se bavila krijumčarenjem cigareta.

Svi ovi slučajevi otvaraju pitanje kako su osobe koje su morale biti prepoznate kao ozbiljan bezbjednosni rizik ne samo ostajale u službi i imale pristup osjetljivim informacijama, već zauzimale pozicije sa kojih su presudno uticale na rad bezbjednosnog sektora.

„Kako koja grupacija dođe, tako bez obzira na bezbjednosne kriterijume, namještaju svoje ljude. To je radio DPS, to rade i svi ovi nakon 30. avgusta“, kaže izvor CIN-CG-a koji dugo radi u službi.

Ima i nepotizma. Izvori CIN-CG-a ukazuju i na slučaj osobe koja je iz jednog gradskog vodovoda zapošljena direktno u jedan od značajnijih sektora ANB-a, zahvaljujući rodbinskim vezama.

„Toliko je slučajeva porodičnog zapošljavanja da ANB sve više liči na privatnu firmu, a ne na ozbiljnu državnu službu. Posebno zabrinjava činjenica da članovi istih porodica rade u okviru istih odjeljenja, čime se dodatno urušava profesionalni integritet i unutrašnja kontrola“, navodi jedan od CIN-CG-ovih izvora.

CIN-CG je pitao ANB da li su Nadan Tešović i još nekoliko osoba zaposleni u toj institu-

ciji, da li su za Tešovića i jednu od tih osoba bezbjednosne provjere rađene više puta, ko je i zašto odlučio o njihovom ponavljanju, da li su u Tešovićevom slučaju uzete u obzir informacije bezbjednosnih struktura Ministarstva odbrane o događaju u Bugarskoj 2024. godine, kao i ko u ANB-u odlučuje o ponavljanju provjera i kontroliše da li su svi relevantni podaci uključeni u konačnu procjenu kandidata.

Iz ANB-a nijesu konkretno odgovorili na pitanja CIN-CG-a, već su umjesto toga naveli da su "kadrovska evidencija i procedure prijema u radni odnos tajni podaci", pozivajući se na Zakon o ANB-u i Zakon o tajnosti podataka. Upozorili su da saopštavanje, predaja ili dostavljanje tajnih podataka može povući krivičnu odgovornost i istakli da očekuju poštovanje "profesionalnih i zakonskih granica" prilikom traženja podataka o ANB-u.

Sa druge strane, ako neko nije po volji uprave, može mu se desiti da ne prođe bezbjednosne provjere i da se eliminiše iz službe ili premjesti na drugo radno mjesto, uprkos dobrim karakteristikama. „Službenici se sve češće premještaju ili privremeno udaljavaju sa radnih mjesta, iako za to ne postoje jasni i opravdani razlozi. U ANB-u polako počinje da se dešava isto ono što je već neko vrijeme prisutno u policiji - svojevrсна čistka službenika na osnovu njihove 'podobnosti'“, kaže za CIN-CG upućeni izvor iz bezbjednosnog sektora.

CIN-CG je već pisao o spornim disciplinskim postupcima koji se posljednjih godina pokreću protiv službenika Uprave policije isključivo na osnovu operativnih informacija koje nijesu provjerene i potiču iz nepouzdatih izvora. To se navodi čak i u samoj dokumentaciji, ali su, uprkos nedostatku dokaza, brojni službenici udaljeni sa radnih mjesta, a

disciplinski postupci se odugovlače i za sada je većina bez epiloga.

Iz Direkcije za zaštitu tajnih podataka (DZTP) kažu da nemaju ni mehanizam, niti zakonska ovlaštenja da kontrolišu da li su izvještaji ANB-a o bezbjednosnim provjerama potpuni, da traže njihove dopune ili dodatna obrazloženja, niti da preispituju odluke ANB-a. O izdavanju dozvola za pristup tajnim podacima odlučuju na osnovu izvještaja ANB-a, koji sadrže preporuku za izdavanje ili uskraćivanje dozvole i nose oznaku tajnosti "povjerljivo", dok su i evidencije o zahtjevima, izdatim i oduzetim dozvolama tajni podaci, pa tako CIN-CG-u nijesu mogli dostaviti podatke o broju odbijenih zahtjeva.

„Međutim, tražimo mišljenje ANB-a i to

nakon donošenja rješenja o odbijanju zahtjeva za izdavanje dozvole, u slučaju ako stranka pokrene žalbeni postupak, odnosno, kada smo presudom Upravnog suda, obavezani da donesemo rješenje u ponovnom postupku”, navode iz DZTP-a.

Ne vode posebnu evidenciju o osobama koje više puta prolaze bezbjednosnu provjeru u kratkom periodu, jer za to nemaju zakonsku osnovu.

„U skladu sa članom 72 Zakona o tajnosti podataka, vodimo evidencije o tajnim podacima, o podnijetim zahtjevima za izdavanje dozvole, za pristup tajnim podacima i bezbjednosne dozvole, o izdatim i oduzetim dozvolama za pristup tajnim podacima i bezbjednosnim dozvolama. Navedene evidencije

izvor: Fejsbuk stranica
Ministarstva odbrane

GOV.ME / S. Matic

predstavljaju tajne podatke, čiji se stepen tajnosti određuje u skladu sa ovim zakonom”, kažu još iz DZTP-a.

Ističu i da nijesu nadležni da procjenjuju bezbjednosne rizike, niti odgovornost za eventualno izostavljanje relevantnih podataka iz izvještaja ANB-a.

Ozbiljni sistemski problemi

„Sektor bezbednosti u Crnoj Gori suočava se sa ozbiljnim sistemskim problemima, počevši od procesa provera koji se često zasnivaju na ‘kafanskim pričama’ i glasinama bez konkretnih dokaza, što omogućava da se provere ‘našteluju’ kako bi se neko eliminisao ili primio u službu”, kaže za CIN-CG predsjedavajući Odbora za bezbjednost i odbranu Nikola Zirojević.

Iako bi, prema njegovim riječima, operativna saznanja, odnosno ono što operativac čuje na terenu, trebalo da budu samo polazna osnova za pokretanje istrage, u praksi se dešava da se bezbednosne provere zasnivaju isključivo na principu “rekla-kazala”, bez ikakvih konkretnih argumenata ili opipljivih dokaza.

„Ovakav sistem omogućava zlonamjerno eliminisanje pojedinaca iz službe tako što se, bez dokaza, navede da su viđeni sa ‘operativno interesantnim osobama’. S druge strane, provjere se mogu zloupotrijebiti i za prijem nepodobnih osoba tako što se operativcu naredi da određene negativne informacije ne zapisuje ili da ih proglasi nepouzdanim“, navodi Zirojević.

Ozbiljan problem, ističe on, predstavlja i to što u trenutnom sistemu često jedan operativac samostalno kreira i određuje ishod provjere, što ostavlja ogroman prostor za subjektivnost i zloupotrebu moći.

„Službenicima se često stavljaju etikete na osnovu izvora koji se u izveštajima šturo opisuju kao ‘relativno pouzdani’, ali se te informacije i dalje koriste kao relevantne za njihovu sudbinu u službi“.

Prema njegovim riječima, situaciju dodatno usložnjava netransparentna zakonska regulativa, poput nedavnih Izmjena i dopuna Zakona o ANB-u koji je usvojen u haotičnim okolnostima, a koje direktoru daju diskreciono pravo da šalje ljude u penziju ili odobri prisluškivanje bez sudskog naloga.

Iz Agencije za sprječavanje korupcije (ASK) nedavno su upozorili da novi Zakon o ANB-u znatno širi ovlašćenja službe i njenog direktora, naročito kada je riječ o primjeni posebnih i prikrivenih mjera, od korišćenja lažnih identiteta i fiktivnih firmi, do tajnih operacija. Problem, prema njihovom mišljenju, nije samo u širini tih ovlašćenja, već u tome što ih ne prati dovoljno snažan sudski, spoljni i nezavisni nadzor.

Iz ASK-a su posebno ukazali na neprecizne formulacije poput “ugrožene nacionalne bezbjednosti” i “osnova sumnje”, koje mogu ostaviti prostor za različita tumačenja i zloupotrebe, na rizike izuzimanja ANB-a iz pojedinih procedura u sistemu javnih nabavki, kao i na činjenicu da zakon ne ograničava broj mandata direktora ANB-a, čime se dodatno povećava rizik od koncentracije moći u vrhu službe.

„Sve to prati zabrinjavajuća ideološka profilacija, gde službenici u mantijama kade ulice ili se mladi pitomci slikaju sa fotografijama ratnih zločinaca, dok se istovremeno svaka kritika sistema pokušava učutkati zloupotrebom oznaka ‘tajni podaci’ i etiketiranjem kritičara kao pomagača kriminala”, smatra Zirojević.

Da je u ANB-u postalo uobičajeno donoše-

nje rješenja u korist službenika koji ne ispunjavaju propisane uslove, potvrđuje još jedan sagovornik CIN-CG-a, koji je dugo godina u bezbjednosnom sektoru, a tražio je da mu ne navodimo ime.

„To se više gotovo i ne dovodi u pitanje. Visoke pozicije, uključujući mjesta glavnih inspektora u sektorima, zauzimaju ljudi koji nemaju odgovarajuću stručnu spremu, niti položen stručni ispit za rad u organima državne uprave”.

U uređenim evropskim zemljama bezbjednosne provjere se tretiraju kao strogo uređena procedura, a ne interna kadrovska formalnost.

U Velikoj Britaniji postoji poseban sistem nacionalnog bezbjednosnog provjeravanja koji ima pet nivoa: Accreditation Check, Counter Terrorist Check, Level 1B, Security Check i Developed Vetting. Prije viših nivoa primjenjuje se Baseline Personnel Security Standard (BPSS), koji nije formalna bezbjednosna dozvola, već osnovni standard provjere prije zapošljenja, u okviru kojeg poslodavac provjerava identitet, pravo na rad, radnu istoriju i druge osnovne podatke. Za osjetljivije poslove provjera ide dublje i obuhvata procjenu mogućih bezbjednosnih rizika, uključujući lične i finansijske okolnosti, veze i ranjivosti koje bi osobu mogle učiniti podložnom pritisku ili ucjeni. Najviši nivo, Developed Vetting, koristi se za poslove koji uključuju pristup naročito osjetljivim, uključujući TOP SECRET podacima, i može obuhvatiti detaljan upitnik, dodatne provjere i razgovor sa kandidatom.

U Njemačkoj je ova oblast uređena posebnim saveznim zakonom, Zakonom o uslovima i postupku bezbjednosnih provjera na saveznom nivou i zaštiti tajnih podataka/klasifikovanih informacija (SÜG). Taj zakon

propisuje uslove i postupak provjere osoba koje treba da obavljaju bezbjednosno osjetljive poslove ili da imaju pristup povjerljivim, tajnim i strogo tajnim podacima.

U Sloveniji je postupak bezbjednosne provjere uređen Zakonom o tajnim podacima i pratećim propisima i pokreće se na pisani predlog starješine organa ili osobe koju on ovlasti, uz navođenje identiteta kandidata i stepena tajnosti podataka kojima treba da pristupi. Kandidat prije provjere mora biti upoznat sa razlozima i obimom provjere, dati pisanu saglasnost i popuniti odgovarajući bezbjednosni upitnik, koji se dostavlja u zatvorenoj koverti. Ako osoba ne da saglasnost, provjera se ne sprovodi.

ZAPOSLENI
U ANB
PODNIJELI
KRIVIČNU
PRIJAVU SDT
ZBOG SUMNJI
U NEZAKONIT
NADZOR:

Pazi, snima se

Osim SDT-u, dio radnika ANB-a prijavio je Agenciji za zaštitu ličnih podataka i skupštinskom Odboru za bezbjednost i odbranu sumnje u nedozvoljeno praćenje zaposlenih, čak i mimo radnog vremena, putem aplikacije instalirane na njihovim službenim telefonima

Andrea PERIŠIĆ/
Đurđa RADULOVIĆ

Dio zaposlenih u Agenciji za nacionalnu bezbjednost (ANB) podnio je, krajem aprila, anonimnu krivičnu prijavu Specijalnom državnom tužilaštvu (SDT), tvrdeći da su svi radnici te agencije nezakonito pod stalnim nadzorom ANB-a, putem aplikacije instalirane na službenom mobilnom telefonu. Oni su se, takođe anonimno, obratili i Agenciji za zaštitu za ličnih podataka (AZLP) i Odboru za bezbjednost i odbranu (Odbor).

Iz SDT-a, AZLP-a, kao i predsjedavajući skupštinskog Odbora Nikola Zirojević potvrdili su za Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) da su dobili ove dopise.

Prema krivičnoj prijavi koju je CIN-CG imao na uvid, službenici tvrde da postoji osnov sumnje da je “u ANB-u tokom 2025, najkasnije od juna, uspostavljen sistemski, masovni i neselektivni GPS, odnosno nadzor lokacije zaposlenih putem aplikacije ‘Hexnode for work’, instalirane na službenim mobilnim uređajima, koji je prema raspoloživim saznanjima i dalje aktivan u vrijeme podnošenja prijave, suprotno ustavnim i zakonskim garancijama prava na privatnost i zaštitu ličnih podataka”.

Više nepovezanih izvora iz bezbjednosnog sektora sa kojima je CIN-CG razgovarao, potvrdilo je da je ova vrsta nadzora zaposlenih uspostavljena tokom 2025. godine.

Aplikacija “Hexnode For Work” predstavlja MDM (Mobile Device Management) sistem, odnosno rješenje za centralizovano upravljanje službenim uređajima, koje omogućava administratorima da daljinski instaliraju ili ograničavaju aplikacije, upravljaju određenim funkcijama uređaja i, zavisno od konfiguracije, prate podatke poput lokacije uređaja.

Sistem nadzora se, kako se navodi u dokumentaciji, primjenjuje “prema svim službenicima ANB-a, bez konkretnog i pojedinačno

utvrđenog osnova ili sumnje u odnosu na određene osobe, bez jasnog razgraničenja radnog i van radnog vremena, bez valjano i transparentno saopštene svrhe obrade, te bez poznatog internog akta kojim bi unaprijed bili precizno uređeni pravni osnov, obim primjene, rokovi čuvanja podataka, krug ovlašćenih korisnika i odgovarajuće zaštitne garancije”, piše, između ostalog, u krivičnoj prijavi SDT-u, u koju je CIN-CG imao uvid.

Ističe se da je “određenim kategorijama zaposlenih, naročito operativnom kadru, nalogano da službeni mobilni telefon nose i van radnog vremena radi stalne dostupnosti za službene potrebe”. Praćenje zaposlenih u tom periodu “moglo bi obuhvatati i privatni život zaposlenih, njihovo kretanje, mjesto stanovanja, navike, kontakte i druge osjetljive okolnosti”, navodi grupa službenika ANB-a u krivičnoj prijavi.

Iz SDT-a su za CIN-CG kazali da je po ovoj krivičnoj prijavi formiran predmet i da je u toku izviđaj.

U dopisu Odboru za bezbjednost i odbranu, koji je CIN-CG imao na uvid, navodi se da “posebno zabrinjava mogućnost da je među zaposlenima stvoren osjećaj stalnog nadzora, psihološkog pritiska, nesigurnosti i nepovjerenja, što može dovesti do autocenzure, narušavanja profesionalne autonomije i odvrćanja od internog prijavljivanja eventualnih nezakonitosti i zloupotreba”.

Podnosioci prijave traže od SDT-a da provjeri da li su određeni ljudi u ANB-u uspostavljajući ovakvog sistema nadzora počinili krivična djela neovlašćenog prikupljanja i korišćenja ličnih podataka, zloupotrebe službenog položaja i nesavjesnog rada u službi. Od AZLP-a traže da se utvrdi da li je došlo do kršenja Zakona o zaštiti ličnih podataka, dok od Odbora zahtijevaju da se ova tema ispita u

domenu nadležnosti Parlamenta Crne Gore.

Iz AZLP-a su potvrdili za CIN-CG da su pokrenuli postupak u vezi sa ovim predmetom, ali da u ovoj fazi ne mogu dati više informacija.

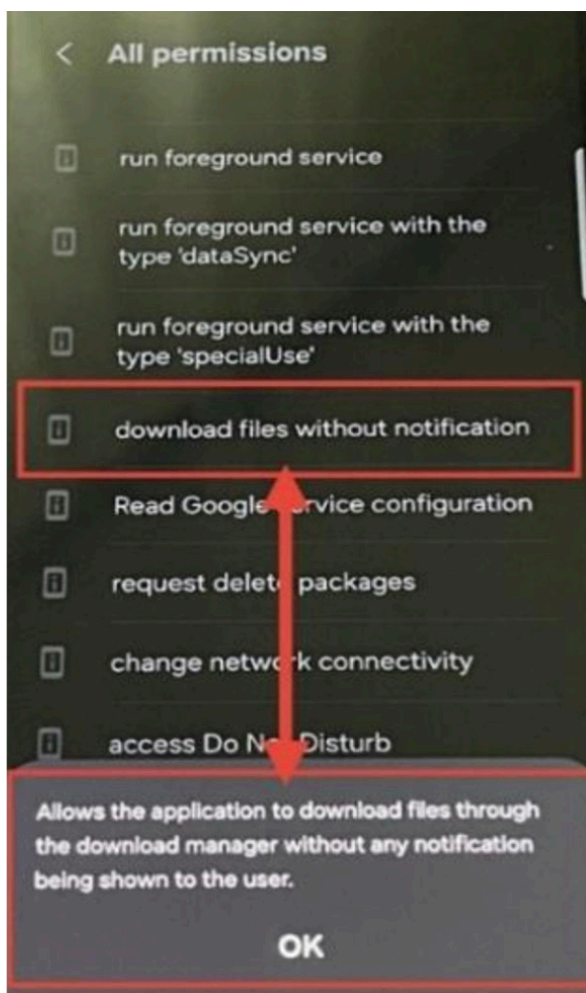
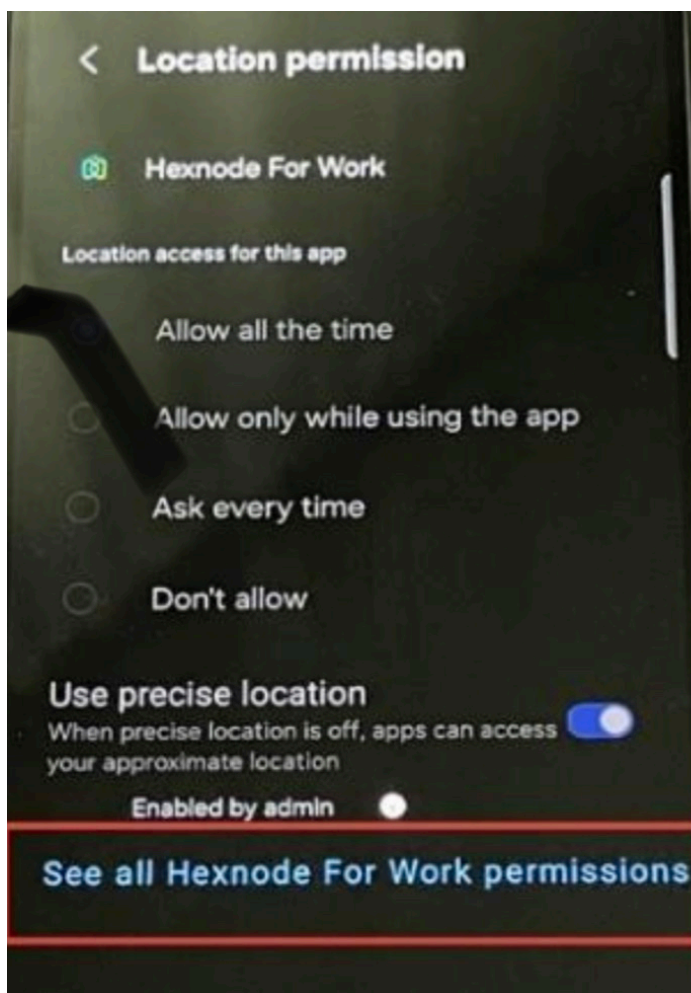
„Kao predsjedavajući Odbora dobio sam prijavu službenika ANB-a, upoznat sam sa slučajem, ali Odbor još nije razmatrao ova pitanja“, rekao je predsjedavajući Odbora za bezbjednost i odbranu Nikola Zirojević u razgovoru za CIN-CG. Dodao je da će se Odbor posvetiti ovim ozbiljnim optužbama.

Novinarke CIN-CG-a su postavile više pitanja ANB-u o ovom slučaju, ali nijesu dobile odgovore do objave teksta.

Kako funkcioniše “Hexnode for work” sistem

Sistem, kako se navodi na oficijalnom sajtu proizvođača “Hexnode”, omogućava podešavanje periodičnog praćenja lokacije u intervalima od 15 minuta do 24 časa, trenutno očitavanje lokacije kroz opciju “Scan Location” i pregled istorije lokacija uređaja. Takođe se opisuju funkcije daljinskog upravljanja i nadzora uređaja, uključujući i mogućnost pregleda ekrana uređaja u realnom vremenu.

Aplikacija “Hexnode for work” ima i trajni

pristup lokaciji uređaja, u režimu “allow all the time”, odnosno može da pristupa lokaciji i onda kada aplikacija nije otvorena, niti je korisnik aktivno koristi. U krivičnoj prijavi se navodi da je ova opcija bila administrativno nametnuta, što znači da zaposleni nijesu mogli sami da je isključe ili ograniče.

Uz prijavu su dostavljene fotografije ekrana službenih telefona, na kojima se vidi da je aplikacija pristupala lokaciji službenika više puta istog dana. U jednom drugom slučaju, vidi se i opcija “use precise location”, odnosno korišćenje precizne lokacije, kao i oznaka “enabled by admin”, iz koje proizilazi da podešavanja nijesu bila pod kontrolom korisnika uređaja, već određenog administratora sistema.

U prijavi AZLP-u navodi se i da aplikacija ima pristup kameri, kontaktima, lokaciji, obavještenjima, telefonu i uređajima u blizini.

“Hexnode for work”, prema dokumentaciji u koju je CIN-CG imao uvid, posjeduje i mogućnost preuzimanja fajlova bez prikazivanja obavještenja korisniku. To, kako se ističe u krivičnoj prijavi, dodatno ukazuje na visok stepen administratorske kontrole nad uređajima zaposlenih.

Hexnode omogućava dostupnost istorije podataka administratoru u lako čitljivim formatima, kao što je PDF ili CSV (tekstualni tabelarni format).

U prijavi se navodi da su zaposleni potpisivali samo interni dokument kojim potvrđuju da su upoznati sa pravilima korišćenja službenog telefona. U tom dokumentu, tvrde, piše da službenici ne smiju samoinicijativno instalirati ili brisati aplikacije, iznositi telefon iz države bez odobrenja ANB-a, niti vraćati uređaj na fabrička podešavanja bez saglasnosti.

Kršenje načela Zakona o zaštiti podataka o ličnosti?

U prijavi AZLP-u, grupa zaposlenih u ANB-u traži da se pokrene ispitivanje da li je došlo do kršenja odredbi Zakona o zaštiti podataka o ličnosti (Zakon), “naročito obaveze da se lični podaci obrađuju na pošten i zakonit način, svrhu za koju su prikupljeni i u obimu koji je neophodan”, što se ističe u Zakonu.

„Posebno se ukazuje da, prema raspoloživim saznanjima, zaposleni nijesu bili jasno obaviješteni o identitetu rukovoca zbirke ličnih podataka, svrsi obrade, pravnom osnovu, korisnicima podataka, niti pravima koja im pripadaju, iako Zakon propisuje obavezu takvog informisanja“, navodi se u prijavi AZLP-u.

U ovom zakonu se navodi da rukovalac zbirkom ličnih podataka mora, osim ako posebnim zakonom nije drugačije propisano, “licu od kojeg neposredno prikuplja podatke dati obavještenje svom ličnom imenu, odnosno nazivu i adresi, svrsi i pravnom osnovu za obradu ličnih podataka, korisniku ličnih podataka i pravnom osnovu za davanje podataka na korišćenje“.

Prema Zakonu, osobe pod nadzorom moraju imati izbor na saglasnost o davanju ličnih podataka i biti obaviještene o mogućim posljedicama odbijanja davanja tih podataka, a moraju imati i pravo da pristupe svojim podacima.

Rukovalac zbirkom ličnih podataka je dužan da obezbijedi tehničke, kadrovske i organizacione mjere zaštite, kao i automatske evidencije pristupa, korišćenja i obrade podataka u informacionom sistemu, što bi podrazumijevalo detaljnu obaviještenost službenika o pohranjenim podacima.

Zakon propisuje da se podaci koji omo-

gućavaju utvrđivanje identiteta lica mogu čuvati samo onoliko dugo koliko je potrebno za svrhu, ali službenici ANB-a, tvrde, nemaju saznanja na koji način i na koji vremenski period se njihovi lični podaci čuvaju.

Do kršenja Zakona dolazi i u slučajevima kada je nadzor lokacije korišćen radi ocjenjivanja ponašanja, pouzdanosti, rezultata rada na radnom mjestu ili drugih ličnih svojstava zaposlenih, jer se zabranjuje da se zaposleni ocjenjuju isključivo na automatskoj obradi podataka.

Zakon sadrži i ograničenje prema kojem se zakon, izuzev odredbi koje se odnose na nadzor pokrenut pod odgovorajućim zakonskim uslovima, ne primjenjuje na obradu ličnih podataka za potrebe odbrane i nacionalne bezbjednosti, osim ako posebnim zakonom nije drugačije propisao.

„Ukoliko ANB tvrdi da je riječ o obradi podataka radi potreba nacionalne bezbjednosti, dužna je da ukaže na poseban zakon, precizno određenu svrhu, obim primijenjene mjere i odgovarajuće zaštitne garancije. Ukoliko je, sa druge strane, riječ o internoj organizacionoj, disciplinskoj, kadrovskoj ili drugoj kontroli zaposlenih, tada se primjenjuju redovna

pravila Zakona koja se odnose na zakonitost obrade, transparentnost, vođenje evidencija, rokove čuvanja i prava lica na koje se podaci odnose“, navode podnosioci prijave.

MDM sistemi u EU pod strogim pravilima, Crna Gora još nema usklađen pravni okvir zaštite ličnih podataka

Iako bezbjednosne institucije imaju pravo da štite svoje podatke, komunikacije i opremu, to ne znači i da mogu nekontrolisano i masovno pratiti zaposlene.

Evropski standardi u oblasti zaštite privatnosti i ličnih podataka nalažu da nadzor zaposlenih bude jasno pravno utemeljen, nužan, proporcionalan i transparentan, i da se preduzima samo u izuzetnim okolnostima. To podrazumijeva da zaposleni moraju unaprijed znati da su praćeni, zašto, ko ima pristup njihovim ličnim podacima, koliko dugo se oni čuvaju i koja su njihova prava u tom procesu.

U uređenim državama Evropske unije (EU) MDM sistemi se koriste, ali pod jasnim pravilima i u okviru razvijenog evropskog sistema zaštite digitalnih prava. Oni služe za zaštitu službenih uređaja, instaliranje bezbjednosnih ažuriranja, sprečavanje neovlašćenog pristupa službenim podacima, pronalaženje izgubljenog ili ukradenog uređaja i odvajanje službenog od privatnog sadržaja. Međutim, njihova upotreba ne znači da poslodavac ima pravo na neograničen uvid u kretanje, komunikaciju ili privatni život zaposlenog.

Opšta uredba o zaštiti podataka (GDPR), koja se direktno primjenjuje u državama članicama EU, polazi od toga da obrada ličnih podataka mora biti zakonita, transparentna, ograničena na jasnu svrhu i svedena na ono što je zaista neophodno. Drugim riječima, institucija ili poslodavac ne mogu naknadno pravdati zašto su prikupljali lokaciju zapo-

Nikola Zirojević
foto: sajt parlamenta

slenih, već prije uvođenja takvog sistema moraju jasno da objasne šta prikupljaju, zašto to rade, koliko dugo te podatke čuvaju, ko im pristupa i da li je isti cilj moguće postići blažom mjerom.

Pored GDPR-a, EU je usvojila i širi paket digitalnih propisa, uključujući Digital Services Act (DSA), kojim se uvode veći standardi odgovornosti, transparentnosti i nadzora u

Žele da kontrolišu i slobodu kretanja službenika

Posebno je problematično što se novim Zakonom o ANB-u dodatno proširuje prostor za kontrolu kretanja ovlašćenih službenika te agencije.

Prema tom zakonu, ovlašćeni službenik ANB-a može da "putuje u inostranstvo uz prethodno mišljenje nadležne organizacione jedinice Agencije", dok način i postupak ostvarivanja tog prava utvrđuje direktor ANB-a. U praksi, to otvara prostor da i privatna putovanja službenika zavise od prethodne interne procjene u toj agenciji, bez dovoljno jasno propisanih kriterijuma na osnovu kojih se takvo mišljenje daje.

Takvo rješenje, kaže za CIN-CG sagovornik koji je dobro upućen u bezbjednosni sistem, a koji je želio da ostane anonimn, sporno je sa stanovišta Ustava, jer se ne radi o pojedinačnoj mjeri prema službeniku za kojeg postoje konkretno obrazloženi bezbjednosni razlozi, već o opštem pravilu koje se odnosi na cijelu kategoriju zaposlenih.

„Time se zadire u slobodu kretanja, odnosno pravo građana da napuste Crnu Goru, koje Ustav Crne Gore jemči i koje se može ograničiti samo izuzetno, u zakonom propisanim slučajevima i uz poštovanje principa nužnosti i proporcionalnosti“, kaže CIN-CG-ov sagovornik.

digitalnom prostoru. Iako se DSA prvenstveno odnosi na onlajn platforme, a ne direktno na MDM sistem, on pokazuje da u evropskom zakonodavstvu digitalne tehnologije ne mogu funkcionisati bez jasne kontrole i odgovornosti.

Za razliku od država članica EU, Crna Gora još nije zaokružila pravni okvir zaštite ličnih podataka i digitalne privatnosti prema evropskim standardima. Evropska komisija (EK) je u izvještajima za 2024. i 2025. godinu upozorila da domaći Zakon o zaštiti podataka o ličnosti još nije usklađen sa pravnom tekovinom EU, dok se pravila za obradu podataka u policijskom i bezbjednosnom sektoru i dalje usklađuju sa GDPR-om i evropskom Direktivom o obradi podataka u svrhe sprovođenja zakona.

EK je, povodom izmjena Zakona o unutrašnjim poslovima i novog Zakona o ANB-u, u martu 2026. ukazala i na to da odredbe o zaštiti podataka u tim zakonima još nijesu u potpunosti usklađene sa pravnom tekovinom EU, posebno sa Opštom uredbom o zaštiti podataka (GDPR) i Direktivom o sprovođenju zakona (Law Enforcement Directive – LED), koja uređuje obradu podataka u policijske i krivičnopravne svrhe.

Iako je Vlada Crne Gore u februaru 2026. usvojila neke amandmane i najavila usklađivanje, navodeći da su rezultat konsultacija sa EK, Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) je tekst novog Zakona o zaštiti podataka o ličnosti tek krajem marta 2026. uputilo EK na mišljenje.

EU gleda na nadzor kao ozbiljnu prijetnju privatnosti

Francuska Agencija za zaštitu ličnih podataka, CNIL, nezavisni je državni regulator

koji nadzire kako javne institucije i privatne kompanije prikupljaju, čuvaju i koriste lične podatke, uključujući podatke zaposlenih, GPS lokaciju, video-nadzor, kolačiće i druge digitalne sisteme. Riječ je o jednom od naj-uticajnijih organa za zaštitu podataka u EU.

U smjernicama o geolokaciji službenih vozila zaposlenih, CNIL navodi da se takvi sistemi mogu koristiti samo za konkretne i opravdane svrhe, kao što su bezbjednost zaposlenog, robe ili vozila, bolja organizacija terenskog rada, praćenje radnog vremena kada to nije moguće postići manje invazivnim sredstvima, ili pronalaženje ukradenog vozila. Istovremeno, CNIL upozorava da geolokacija ne smije postati sredstvo stalne kontrole zaposlenog, posebno van radnog vremena, te da zaposleni moraju imati mogućnost da isključe prikupljanje ili prenos lokacijskih podataka kada nijesu na poslu.

Da ovakva upozorenja nijesu deklarativna, pokazuje i praksa CNIL-a: u novembru 2023. ta agencija je izrekla deset sankcija poslodavcima, između ostalog zbog nezakonite geolokacije službenih vozila i video-nadzora zaposlenih. U tim slučajevima problem nije bila sama upotreba tehnologije, već njena nesrazmjerna i pretjerana primjena u odnosu na svrhu zbog koje je uvedena.

Španska agencija za zaštitu podataka takođe zahtijeva jasnu, izričitu i prethodnu informaciju zaposlenih o postojanju i karakteristikama GPS sistema i njihovim pravima.

Radna grupa Član 29 (WP 29), nekadašnji evropski nezavisni savjetodavni organ za zaštitu ličnih podataka, u Mišljenju iz 2017. upozorava da moderne tehnologije omogućavaju praćenje zaposlenih ne samo na random mjestu, već i na drugim mjestima uključujući dom, uz visok rizik netransparentnog i nesrazmjernog nadzora. U tom Mišljenju

navodi se da zbog izražene neravnoteže moći između poslodavca i zaposlenog, saglasnost zaposlenog ne treba da predstavlja valjan pravni osnov za obradu podataka.

Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) je u više predmeta zauzeo stav da zaposleni ni na radnom mjestu ne gubi u potpunosti pravo na privatnost. Nadzor mora biti ograničen, obrazložen i podvrgnut kontroli, jer postoji rizik da dođe do zloupotrebe.

Jedan od najvažnijih primjera je predmet “Barbulescu protiv Rumunije”, u kojem je Veliko vijeće ESLJP-a utvrdilo povredu Evropske konvencije o ljudskim pravima (Konvencija), jer domaći sudovi nijesu dovoljno zaštitili privatnost zaposlenog čiju je komunikaciju poslodavac nadzirao. U presudi se naglašava da poslodavac, čak i kada ima legitimni interes da kontroliše korišćenje službenih sredstava, mora prethodno jasno da obavijesti zaposlenog o mogućnosti i obimu nadzora, da mu objasni razloge za takvu mjeru, da razmotri manje agresivne alternative i obezbijediti zaštitne mehanizme protiv zloupotreba.

Za Crnu Goru je važna i presuda “Antović i Mirković protiv Crne Gore”. U tom predmetu je ESLJP utvrdio da je video nadzor u univerzitetskim amfiteatrima, u kojima su profesori držali nastavu, predstavljao zadiranje u njihovo pravo na privatni život.

